Poczta opłacona ryczałtem.

Rok IV. Nr. 3.

DZIENNIK URZĘDOWY

KURATORJUM OKRĘGU SZKOLNEGO POMORSKIEGO

TORUŃ, DNIA 25 MARCA 1932.

TREŚĆ.

CZĘŚĆ URZĘDOWA.

30.

Ministerstwo Wyznań Religijnych
i Oświecenia Publicznego
Warszawa

Dnia 20 lutego 1932 r.
Nr. I Pr-8526/31.

Programy gospodarstwa domowego, szycia i rysunków dla szkół handlowych.

Zatwierdzam pismem niniejszem załączone **tymczasowe programy gospodarstwa domowego, szycia i rysunków dla 4-letniej szkoły handlowej.** Naukę gospodarstwa domowego należy oprzeć na zajęciach praktycznych, które mogą być prowadzone w odpowiednio urządzonych salach (kuchniach) miejscowej szkoły pracy domowej, innej szkoły zawodowej lub powszechnej, o ile szkoła handlowa nie posiada możności urządzenia działu gospodarczego w swym własnym lokalu. Czysto teoretyczne prowadzenie gospodarstwa domowego jest niewskazane jako niespełniające właściwego celu nauczania.

Programy te należy wprowadzić w życie **w miarę możności już w roku bieżącym.**

Podsekretarz Stanu
(—) Kazimierz Pieracki.

Tymczasowy program nauki rysunków w 4-letniej szkole handlowej.

Klasa I—2 godz. tygodniowo.

Cel nauczania.

Celem nauczania jest wyrobienie umiejętności posługiwania się rozmaitemi rodzajami pisma w zastosowaniu do ogłoszeń reklamowych, oraz zapoznanie z zasadami komponowania rysunkowego i kolorystycznego takich ogłoszeń i z elementarnemi wiadomościami o estetyce wystaw sklepowych.

Materjał naukowy.

Liternictwo.

Pismo stalówką „rodis“ (alfabet duży i mały, cyfry).

Pismo stalówką „ato“ (alfabet duży i mały, cyfry).

Pismo patykiem prosto ściętym (do większych liter).

Układy kolumnowe pisma (różne odległości międzyszeregowe i różne wysokości liter).

Układy symetryczne pisma w zastosowaniu do wywieszek sklepowych i przygodnych ogłoszeń szkolnych (podkreślenie wyrazu o ważniejszej treści przez rodzaj pisma i grubość lub rozstawienie liter i cyfr).

Ćwiczenia kolorystyczne (barwy zasadnicze i pochodne, czyste; złamane, zimne i ciepłe, harmonje kolorystyczne z 2 lub 3 barw i oparte na kontraście i pokrewieństwie; znaczenia tła i wielkość plamy barwnej dla wrażenia kolorystycznego).

Ćwiczenia walorowe (znaczenie waloru dla kompozycji).

Zakomponowanie płaszczyzny prostokątnej lub kwadratowej szeregami pisma i elementami zdobniczemi z zachowaniem między niemi prawidłowego stosunku pod względem rysunkowym i kolorystycznym.

Ćwiczenia prószeniowe: zakładania płaszczyzny i efekty dekoracyjne wynikające z tej techniki.

Liternictwo prószeniowe i wycinankowe.

Komponowanie wywieszek sklepowych z zastosowaniem zdobytych wiadomości.

Urządzenie wystaw w sklepie szkolnym, najelementarniejsze zasady układania przedmiotów i organizowania całości wystawy sklepowej.

Wskazówki metodyczne.

Do ćwiczeń pisma należy stosować odpowiednie stalówki i narządki pisarskie (specjalne komplety) a także zapoznać z najprostszym sposobem pisania zapomocą odpowiednio przyciętego patyka lub drewienka.

Przy kompozycji napisów należy zwrócić uwagę na dostosowanie charakteru pisma do treści ogłoszenia oraz na odpowiedni dobór wielkości liter i cyfr, zgodnie z przeznaczeniem ogłoszenia dla dalszej lub bliższej odległości. Należy zwrócić uwagę na **istotną właściwość** pisma, to jest **czytelność** i konieczny umiar przy zastosowaniu ozdób ornamentalnych.

Przy ćwiczeniach kolorystycznych należy ograniczać się do 2 lub 3 barw i posługiwać się papierami kolorowemi jako materjałem najdostępniejszym, skrawkami różnych materjałów, farbami wodnemi i t. p.

W związku z ćwiczeniami w urządzaniu wystaw sklepowych należy zorganizować wycieczkę dla praktycznego zapoznania się z dobremi i złemi przykładami kompozycji wystaw oraz dla zebrania materjału do krytycznego omówienia tematu na lekcji.

Pożądane jest zapoznanie uczennic z reprodukcjami reklam artystycznych oraz ze specjalnemi zagranicznemi wydawnictwami o nowoczesnem i racjonalnem urządzeniu wystaw sklepowych.

Tymczasowy program nauki szycia w 4-letniej szkole handlowej.

Klasa I—2 godz. tygodniowo.

Cel nauczania.

Celem nauczania jest praktyczne zaznajomienie uczennic z podstawami szycia ręcznego, maszynowego oraz kroju dla potrzeb osobistych.

Materjał naukowy.

Krój.
Szycie.
Cerowanie i łatanie.
Zdobienie.

Krój.

Zdejmowanie miary z osoby. Rysunek formy naturalnej wielkości na papierze. Wykrojenie formy z papieru. Obliczanie potrzebnej ilości materjału, zależnie od jego szerokości. Wyrównanie materjału, przyłożenie formy z uwzględnieniem kierunku nitki osnowy i wątku, strony lewej i prawej, ze zwróceniem uwagi na oszczędność materjału; odznaczenie formy i skrojenie. Rysunek formy w skali.

Nauka kroju obejmuje następujące przedmioty:

Koszulę dzienną jednolitą damską.
Kombinacje.
Majtki damskie.
Koszulę nocną kimonową damską.
Fartuch do pracy.
Bluzkę angielską z zaszewką i rękawem.
Spódnicę.

Szycie.

Dobór odpowiedniego materjału, jego nazwa, gatunek i cena. Dobór numeru i gatunku nici i igieł zależnie od materjału i techniki, użycie naparstka i fastrygi, centymetra i nożyczek. Dobór odpowiednich dodatków bieliźniarskich i krawieckich. Zaznajomienie z maszyną do szycia, jej czyszczenie, oliwienie, regulowanie. Ćwiczenia w szyciu maszynowem. Ściegi i szwy zasadnicze bieliźniane i krawieckie w szyciu ręcznem i maszynowem. Plisa prosta i skośna, falbana i zakładki, dziurka, pętelka, przyszywanie guzików, tasiemek, zatrzasków. Szycie kołnierzy, mankietów, rozporków i kieszeni.

Nauka szycia obejmuje następujące przedmioty:

Koszulę damską dzienną.
Majtki damskie lub kombinacje.
Koszulę nocną kimonową damską.
Fartuch do pracy lub bluzkę angielską.
Spódnicę.

Cerowanie i łatanie pończoch, bielizny, sukien.

Zdobienie ściegami ozdobnemi i mereżką, obszywanie koronką, hafcikiem, trymingiem. Wykańczanie szydełkiem.

Wskazówki metodyczne.

Nauka szycia powinna być prowadzona poglądowo. Każdy nowy szczegół i sposób roboty powinien być pokazany we wzorowem wykonaniu i objaśniony zbiorowo całej klasie. Uczennice nie wykonują żadnych wzorników. Każdy trudniejszy szczegół, jak dziurka,

przerobić należy na skrawku materjału, a następnie na rzeczach użytecznych. Nauczanie powinno przechodzić od rzeczy łatwiejszych do trudniejszych. Każda nowa umiejętność powinna opierać się na poprzedniej. Przestrzegać należy odpowiedniej kolejności robót przy poszczególnych przedmiotach.

Przymierzanie odbywać się powinno przy udziale całej klasy. Wdrażać należy do pracy starannej, prawidłowej i dokładnej, do porządnego wykańczania i prasowania roboty. Główną uwagę należy zwrócić na opanowanie umiejętności szycia i kroju w podanym zakresie, zdobienie zaś ograniczyć do minimum.

Tymczasowy program nauki gospodarstwa domowego w 4-letniej szkole handlowej.

Klasa I—3 godziny tygodniowo.

Cel nauczania. Celem nauczania jest przygotowanie uczennic do umiejętnego zorganizowania domu rodzinnego oraz do wykonywania niezbędnych prac domowych, przez udzielenie im wiadomości teoretycznych i umiejętności praktycznych z zakresu:

1. urządzenia mieszkania i utrzymania w niem porządku,
2. odżywiania rodziny,
3. rachunkowości domowej,
4. organizacji pracy domowej,
5. techniki zajęć domowych (przyrządzanie posiłków, pranie, porządkowanie mieszkania i t. d.).

Materjał naukowy.

Wiadomości teoretyczne.

Mieszkanie. Wybór mieszkania. Warunki najmu mieszkań czynszowych. Spółdzielnie mieszkaniowe, kredyty budowlane. Rozplanowanie mieszkania, odpowiadające wymaganiom higjeny, możliwościom finansowym i trybowi życia danej rodziny. Racjonalne urządzenie oddzielnych ubikacyj ze szczególnem uwzględnieniem kuchni. Instalacje. Konieczne sprzęty i naczynia. Wietrzenie, oświetlenie i ogrzewanie mieszkania. Zastosowanie materjałów opałowych w kuchni.

Porządki. Utrzymanie czystości i porządku w mieszkaniu, kuchni, śpiżarni, piwnicy i na strychu. Sprzątanie codzienne, tygodniowe i sezonowe. Tępienie robactwa. Przybory i środki potrzebne do sprzątania i porządków. Maszyny ułatwiające pracę. Utrzymanie w porządku odzieży. Uzasadnienie procesów i zjawisk, zachodzących przy sprzątaniu, szorowaniu, zmywaniu, czyszczeniu drewna, szkła, metali i t. d.

Pranie. Proces prania, namoczenie, pranie, gotowanie, płókanie, farbowanie, krochmalenie, suszenie, maglowanie, prasowanie, wywabianie plam. Środki używane do prania. Przybory i maszyny do prania.

Odżywianie. Składniki chemiczne pokarmów i ich znaczenie dla organizmu (białka, tłuszcze, węglowodany, woda, sole mineralne, witaminy). Wartość odżywcza pokarmów. Wartość kaloryczna pokarmów i obliczanie jej. Racjonalne odżywianie z uwzględnieniem zasad higjeny żywnościowej. Znaczenie kuchni jarskiej. Ogólne zasady i technika przyrządzania środków żywności (gotowanie, smażenie, duszenie i pieczenie). Higjena przygotowywania pokarmów. Metody przerobu owoców, warzyw i mięs w gospodarstwie domowem. Układanie racjonalnych jadłospisów z uwzględnieniem potrzeb organizmu i możliwości budżetowych. Stosunek wartości odżywczej pokarmów do ich ceny. Jakość i ilość potrzebnego człowiekowi pożywienia.

Zakupy produktów i ich ocena. Najprostsze sposoby badania zafałszowań środków żywności bez pomocy laboratoryjnych. Zastępowanie produktów zagranicznych krajowemi (owoce, przyprawy, używki). Robienie zapasów.

Rachunkowość domowa. Przeprowadzenie umiejętnej kalkulacji dla osiągnięcia istotnej oszczędności. Prowadzenie ksiąg domowych, rachunkowych, dziennika i książki inwentarzowej. Oszczędność jako wynik dobrej gospodarki. Układanie budżetu rocznego i miesięcznego. Prowadzenie książki zdrowia członków rodziny.

Organizacja pracy domowej. Rozplanowanie zajęć na przeciąg roku, miesiąca i dnia, mające na celu osiągnięcie największej wydajności pracy. Wpływ technicznych ulepszeń i wynalazków na oszczędność sił i czasu. Rozdział zajęć i czynności między domowników. Pracownicy domowi. (Wzajemne obowiązki gospodarza i pracowników, umowy, ubezpieczenia).

Zajęcia praktyczne z zakresu przyrządzania pokarmów, porządków i prania.

Porządki domowe: zamiatanie i odkurzanie, wietrzenie i ogrzewanie mieszkania. Mycie podłóg, zaciąganie i froterowanie posadzek. Szorowanie mebli kuchennych i statków drewnianych. Zmywanie naczyń. Mycie zlewu, ścian, drzwi, okien. Czyszczenie sprzętów emaljowanych, lakierowanych i politurowanych, wyściełanych mebli i dywanów. Czyszczenie pieców, szczotek, lamp naftowych. Czyszczenie metali. Zabezpieczenie od moli. Tępienie owadów. Zaopatrywanie okien i drzwi na zimę.

Pranie, suszenie, maglowanie i prasowanie: ścierek, bielizny stołowej, pościelowej, osobistej, firanek, bielizny i sukien kolorowych, rzeczy wełnianych i jedwabnych. Czyszczenie ubrania, wywabianie plam.

Przyrządzanie pokarmów. Przygotowywanie posiłków tanich a pożywnych z uwzględnieniem teorji witaminowej. Konserwowanie środków żywności, przetwory jarzynowe i owocowe. Zużytkowanie resztek kuchennych.

a) **Gotowanie** owoców, jarzyn, potraw mącznych, kaszanych, mięsa. Budynie, leguminy zimne.

b) **Smażenie.** Zasmażki do podprawiania zup, sosów i jarzyn, smażone jaja, omlety, naleśniki, mięsa smażone, bite i siekane, mięsa w cieście, kotlety i krokiety jarskie, pączki, chrust.

c) **Suszenie** jarzyn, mięsa bitego i siekanego.

d) **Pieczenie** owoców, ziemniaków i wypiekanie kasz, pieczenie mięsa, drobiu, potraw zapiekanych. Pieczenie ciast: kruchych, francuskich, strudlowych, drożdżowych, biszkoptowych.

e) **Przyrządzanie surowizn:** leguminy, ciasta, sosy, sałaty, kompoty z produktów surowych.

Wskazówki metodyczne.

Na nauczanie gospodarstwa domowego przeznaczona jest jedna lekcja 3-godzinna w tygodniu, obejmująca normalnie następujące części składowe: przygotowanie przez nauczycielkę wraz z uczennicami przyborów, pomocy naukowych i produktów, pogadankę teoretyczną, ewentualnie demonstrację, zajęcia praktyczne uczennic, kalkulację, uporządkowanie sali zajęć, ewentualnie spożycie przygotowanego posiłku.

Na praktyczną naukę prania i porządków domowych należy poświęcić w ciągu roku tylko kilka oddzielnych lekcyj; pozostałe zaś lekcje przeznaczyć na zapoznanie uczennic z pracami, odnoszącemi się do sprawy odżywiania.

W nauczaniu gospodarstwa domowego powinien panować ścisły związek między teorją a praktyką. Wiadomości teoretyczne podawane są w formie kilkudniowych pogadanek jako bezpośrednie przygotowanie do zajęć praktycznych. Głębsze wniknięcie w istotę procesów fizycznych, chemicznych oraz procesów fizjologicznych nastąpi na lekcjach fizyki, chemji i higjeny, które ze swej strony korzystają z wiadomości praktycznych, nabytych przez uczennice na lekcjach gospodarstwa domowego.

Nie należy przeciążać pamięci uczennic podawaniem przepisów poszczególnych zajęć i prac np. przepisami poszczególnych potraw, lecz wprowadzić je w zrozumienie ogólnej zasady, na której się grupy tych czynności i przepisów opierają. Ułatwi to uczennicom nietylko zapamiętanie wyników własnej praktyki w szkole, ale rozwinie w nich samodzielność, inicjatywę i pomysłowość w wykonywaniu czynności domowych, a przez wprowadzenie czynnika intelektualnego, uczyni te zajęcia bardziej zajmującemi i mniej nużącemi.

Materjał naukowy należy w obrębie każdej grupy zajęć praktycznych usystematyzować, uwzględniając stopniowanie trudności, a to według podstawowych procesów chemiczno-fizycznych, zasadniczych technik pracy, grup środków żywności, pór roku i t. d. Tak np. materjał naukowy z zakresu przyrządzania pokarmów należy ugrupować według techniki na: gotowanie produktów w wodzie, w parze, smażenie w małej ilości tłuszczu, w wielkiej ilości tłuszczu, duszenie, pieczenie. Również w odpowiednie grupy należy ujmować różne rodzaje środków żywności jak produkty zbożowe, jarzyny, mięsa lub potrawy pewnego typu (np. leguminy zimne). Usystema-

tyzowanie to wprowadzi w naukę gospodarstwa ład i przejrzystość oraz ułatwi uczennicom orjentację i opanowanie przedmiotu.

Obok lekcyj, poświęconych metodycznemu opracowaniu jednego tematu, należy przeprowadzać jak najczęściej gotowanie pełnych, z kilku dań składających się obiadów. Lekcje te przyczynią się do podniesienia sprawności uczennic, wdrożą je w stosowanie zasad higjeny odżywiania, w układanie racjonalnych jadłospisów i dadzą pole do rozwinięcia samodzielności w pracy.

Dla unaocznienia uczennicom nowej, nieopanowanej przez nie techniki pracy, służą demonstracje, wykonywane wobec całej klasy przez nauczycielkę. Tyczą się one pewnej grupy zajęć np. nie jednej potrawy, lecz grupy potraw, opartej na jednej technice, nieznanej jeszcze uczennicom. Nauczycielka uwidoczni na wstępie przygotowanie potrzebnych produktów, naczyń i przyrządów, omówi plan i kolejność czynności oraz metodę wykonania pracy, uwzględniającą postulat oszczędzania czasu, sił i kosztów, przyczem podkreśli cechy zasadnicze danego procesu, odróżniając je od przypadkowych. Demonstracja nie powinna trwać dłużej niż godzinę, poczem uczennice wypełniają samodzielnie analogiczne zadania. (Przykłady demonstracji z zakresu przyrządzania potraw: kruche ciasto: tanie z ziemniakami, zwykłe i wykwintne na różnych tłuszczach).

W miarę przyswajania sobie podstawowych pojęć i wiadomości z dziedziny prac, wchodzących w zakres gospodarstwa domowego, uczennice będą w możności samodzielnie je wykonywać. Nauczycielka poleca np. uczennicom wykonać daną potrawę równocześnie na różne sposoby, przyczem uczennice układają samodzielnie przepisy na podstawie nabytego doświadczenia i uzyskanej umiejętności.

Nauczanie gotowania może być prowadzone, zależnie od warunków lokalu i uposażenia szkoły w pomoce naukowe, w dwojaki sposób; jednostkowy, laboratoryjny i grupowy, albo tylko grupowy. W szkołach, w których znajdują się jednostkowe urządzenia kuchenne t. j. kuchnia laboratoryjna, szkolą się uczennice przez jednostkowe gotowanie w opanowaniu poszczególnych czynności. O ile w danej szkole brak kuchni laboratoryjnej i panuje w nauczaniu system grupowy, nauczycielki dzielą uczennice danej klasy na grupy, liczące najwyżej po 6 uczennic, czyli na t. zw. gospodarstwa. Każde gospodarstwo ma oddzielny trzon kuchenny i własny komplet przyborów. Uczennice należące do jednego gospodarstwa, wypełniają razem całokształt czynności, związanych z przyrządzeniem posiłku, podaniem do stołu, spożyciem i doprowadzeniem do porządku kuchni i naczyń.

Przed przystąpieniem do zajęć praktycznych w kuchni rozdziela nauczycielka czynności między uczennice, wchodzące w skład gospodarstwa, i organizuje całość wykonać się mającej pracy. Program zajęć jest identyczny dla wszystkich grup uczennic.

Podczas wykonywania pracy przestrzega nauczycielka zasad oszczędności środków opałowych i produktów oraz wszechstronnego spożytkowania wartości odżywczych w poszczególnych pokarmach oraz zwraca uwagę na technikę pracy i jej wydajność. Konieczne

jest przeprowadzenie na każdej lekcji kalkulacji przyrządzanych pokarmów względnie wykonywanego prania i porządków. Wszystkie uczennice wciągają kalkulację do zeszytów.

Przy kalkulacji posiłków nauczycielka zwraca uwagę na proporcję składników pożywienia, potrzebnych do odżywienia jednej osoby i na możliwości sporządzenia poszczególnych potraw tańszym kosztem.

31.

Ministerstwo Wyznań Religijnych
i Oświecenia Publicznego

Warszawa

OKÓLNIK Nr. 27
z dnia 3 marca 1932 r. (BP-3122/32)

w sprawie ustalenia opłat emerytalnych przy zaliczaniu do wysługi emerytalnej bezpłatnego urlopu w myśl art. 38 ustawy emerytalnej.

Ministerstwo Skarbu pismem z dnia 17 lutego 1932 r. za Nr. D. I. 5401/Em/31 wyjaśniło, że w myśl punktu b) art. 30 ustawy emerytalnej z dnia 11 grudnia 1923 r. w brzmieniu obowiązującem od dnia 1 kwietnia 1929 r., czas urlopu bez uposażenia, jeżeli został udzielony nauczycielowi dla pracy w szkolnictwie prywatnem lub w instytucji społecznej, zajmującej się szerzeniem oświaty pozaszkolnej, liczy się do wysługi emerytalnej; nauczyciel ten winien jednak za czas takiego urlopu uiścić opłatę emerytalną, przewidzianą w art. 7 ustawy emeytalnej.

Wynika z tego, że nauczyciel, który pragnie, aby czas takiego urlopu bez uposażenia był mu zaliczony do wysługi emerytalnej bez żadnej zwłoki przy przeniesieniu go w stan spoczynku, powinien w swym własnym interesie wymienioną opłatę emerytalną uiścić już podczas czynnej służby, względnie przed przeniesieniem w stan spoczynku. Interesowany nauczyciel może zatem uiszczać opłatę emerytalną także w czasie, gdy pozostaje na takim urlopie bez uposażenia.

Gdy zaś uiszczenia wymienionej opłaty dokonał on gotówką odrazu w całości, czy też na jego prośbę przez potrącanie z uposażenia służbowego ratami, a w takim razie, w jakiej ilości rat i wysokości, jest w istocie swej wobec powyższego bez znaczenia i można pozostawić to w zupełności swobodnemu zadeklarowaniu interesowanego nauczyciela według jego uznania.

Wobec tego, że za czas urlopu, o którym mowa, nauczyciel winien uiścić opłatę emerytalną, jak przewidują ją art. 7 ustawy emerytalnej, oraz z uwagi, że w myśl punktu b) art. 6 ustawy uposażeniowej czas takiego urlopu zalicza się do czasu okresu posunięć do wyższych szczebli w obrębie danej grupy uposażenia służbowego, opłata emerytalna za czas wymienionego urlopu winna być uiszczoną w takiej wysokości, w jakiej byłaby potrącona, gdyby nauczyciel

w tym czasie był na służbie, a nie na urlopie bez uposażenia. Winna więc ona za czas urlopu pomiędzy dniem 1 października 1923 r. do 31 marca 1931 r. wynosić 3%, a od dnia 1 kwietnia 1931 r. począwszy — 5%, podlegającego opłacie emerytalnej uposażenia służbowego według tej grupy i tego szczebla, któreby z odpowiedniemi dodatkami interesowany nauczyciel otrzymywał, gdyby w owym czasie był w służbie czynnej bez przerwy, Ponieważ w takim razie przez przeciąg jednego roku opłacałby również połowę różnicy w wysokości uposażenia na skutek osiągnięcia wyższej grupy lub szczebla, względnie na skutek uzyskania lub podwyższenia dodatku zaliczalnego do emerytury, połowę różnicy takiej jeżeliby wynikła, winien uiścić także za czas omawianego urlopu bez uposażenia.

Od uiszczenia opłat emerytalnych za czas takiego urlopu wolni są natomiast ci nauczyciele, którzy urlop ten odbyli w charakterze nauczycieli tymczasowych, albo o ile odbyli go przed dniem 1 października 1923 r., art. 7 ustawy emerytalnej obowiązuje bowiem dopiero **od dnia 1 października 1923 r.** i nie ma zastosowania do funkcjonarjuszów prowizorycznych.

Wyjaśnieniem niniejszem Ministerstwo Skarbu prostuje wyjaśnienie z dnia 23 kwietnia 1930 r. za Nr. D. I. 2495/5/30, zamieszczone w okólniku Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 20 maja 1930 r. za Nr. II-9821.

Szef Biura Personalnego
(—) Dr. A. Owsionka.

32.

OKÓLNIK

do Dyrekcyj szkół średnich ogólnokształcących i seminarjów nauczycielskich państwowych i prywatnych

w sprawie egzaminu uproszczonego.

Na podstawie zarządzenia Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 15 lutego 1932 r. Nr. II S-207/32, wydanego w związku z postanowieniami ustawy z dnia 5 listopada 1931 r., zmieniającej ustawę z dnia 26 września 1922 r. o kwalifikacjach zawodowych do nauczania w szkołach średnich (Dz. U. R. P. Nr. 107, poz. 823), podaję do wiadomości w sprawie egzaminów uproszczonych, co następuje:

Egzaminy uproszczone obbywać się będą nadal przed wszystkiemi komisjami egzaminacyjnemi, przed któremi odbywały się do końca czerwca 1931 r.

Nauczyciele, którzy odpowiadają warunkom art. 7 ustawy z dnia 26 września 1922 r., a dotychczas wogóle nie zgłaszali się do egzaminu uproszczonego, jeśli chcą skorzystać z możności uzyskania kwalifikacyj przez zdanie egzaminu uproszczonego, winni możliwie rychło, nie zwlekając, zgłosić się **drogą służbową** do tego egzaminu, wskazując zarazem Komisję Egzaminacyjną.

Nauczyciele, dopuszczeni do egzaminu uproszczonego, którzy nie przystąpili do niego, lub nie zdali go, mogą prosić właściwą Komisję, t. j. tę, przed którą zostali dopuszczeni, o ponowne wyznaczenie terminu egzaminu. Chociaż egzamin uproszczony będzie odbywał się do końca roku szkolnego 1932/33, nie należy zwlekać z przystępowaniem do niego, a to celem uniknięcia masowego zgłaszania się w ostatniej sesji.

O powyższem zechcą Dyrekcje powiadomić zainteresowanych nauczycieli.

Toruń, dnia 7 marca 1932 r. Nr. II-3769/32.

Kurator Okręgu Szkolnego
(—) Dr. M. Pollak.

33.

Odpis.

Ministerstwo Wyznań Religijnych
i Oświecenia Publicznego
Warszawa

OKÓLNIK Nr. 29
z dnia 5 marca 1932 r. (II. S-1137/32)

w spzawie egzaminów na nauczycieli szkół średnich

według rozporządzenia z dnia 29 stycznia 1923 r.
(Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 9, poz. 68).

W związku z postanowieniami rozporządzenia Ministra z dnia 6 grudnia 1927 r. (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 1 z r. 1928 poz. 1), dotyczącemi zdawania egzaminów na nauczycieli szkół średnich według rozporządzenia z dnia 29 stycznia 1923 r. (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 9, poz. 68), Ministerstwo zarządza i wyjaśnia co następuje:

1. Dopuszczenie kandydatów do egzaminu naukowego lub pedagogicznego według rozporządzenia z dnia 29 stycznia 1923 r. może się odbywać do końca czerwca 1932 r.

2. Zdawanie egzaminów naukowych lub pedagogicznych według rozporządzenia z dnia 29 stycznia 1923 r. przez kandydatów, dopuszczonych przed końcem czerwca 1932 r., winno być zakończone najpóźniej z końcem czerwca 1933 r.

3. Osoby, o których mowa w p. 1 i 2, o ile nie zdążą zdać egzaminu pedagogicznego przed końcem czerwca 1933 r., będą mogły przystąpić do państwowego egzaminu pedagogicznego według rozporządzenia z dnia 9 października 1924 r. (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 18, poz. 185).

4. Z końcem czerwca 1933 r. przestają działać Komisje Egzaminacyjne dla Kandydatów na Nauczycieli Szkół średnich zarówno

dla wyżej wymienionych egzaminów nauczycielskich według rozporządzenia z dnia 29 stycznia 1923 r., jak i dla egzaminów uproszczonych.

Podsekretarz Stanu *(—) Kazimierz Pieracki.*

OKÓLNIK

do Dyrekcyj szkół średnich ogólnokształcących, seminarjów nauczycielskich i średnich szkół zawodowych.

Powyższy okólnik Ministerstwa W. R. i O. P. podaję do wiadomości celem zaznajomienia z jego treścią zainteresowanych nauczycieli.

Toruń, dnia 19 marca 1932 r. Nr. II. 5365/32.

Kurator Okręgu Szkolnego *(—) Dr. M. Pollak.*

34.

OKÓLNIK

do Dyrekcyj państwowych zakładów kształcenia nauczycieli oraz P. P. Inspektorów szkolnych

w sprawie urlopów płatnych na Państwowy Instytut Nauczycielski w Warszawie.

Kuratorjum przesyła okólnik Ministerstwa W. R. i O. P. w sprawie konkursu na urlopy płatne dla słuchaczy Państwowego Instytutu Nauczycielskiego w Warszawie na rok szkolny 1932/33, wraz z wzorem deklaracji, celem **możliwie niezwłocznego** podania do wiadomości nauczycielstwa.

Wobec nieznacznej liczby urlopów jakie Ministerstwo będzie mogło przeznaczyć dla słuchaczy Instytutu, zechcą Dyrekcje Seminarjów i Panowie Inspektorowie Szkolni **ze szczególną starannością oceniać podania zgłaszających się kandydatów.**

Podania kandydatów należy przesłać Kurarorjum do dnia 30-go marca 1932 r.

Toruń, dnia 7 marca 1932 r. Nr. I Kw.-4506/32.

Kurator Okręgu Szkolnego
(—) Dr. M. Pollak.

Konkurs na urlopy płatne dla słuchaczy Państwowego Instytutu Nauczycielskiego w Warszawie.

Niniejszem ogłasza się konkurs na urlopy płatne dla kandydatów na I rok Państwowego Instytutu Nauczycielskiego w Warszawie w roku szkolnym 1932/33 na podstawie następujących warunków:

1. O przyjęcie mogą się ubiegać kierownicy (czki) i stali (łe) nauczyciele (ki) publicznych szkół powszechnych, szkół ćwiczeń przy

seminarjach nauczycielskich i szkół specjalnych, którzy(re) najpóźniej w roku 1929 ukończyli(ły) Wyższy Kurs Nauczycielski lub inne analogiczne studja.

2. Przy przyjmowaniu będą przedewszystkiem uwzględnione osoby, które wykazały szczególne zainteresowania i uzdolnienia pedagogiczne oraz zamiłowanie do pracy o charakterze społecznym na terenie szkoły (zrozumienie wpływu czynników socjologicznych w poznaniu dziecka, współpraca szkoły z domem i t. d.).

3. Kandydaci winni posiadać znajomość jednego z języków obcych (angielskiego, francuskiego lub niemieckiego) w stopniu, umożliwiającym im korzystanie z literatury naukowej.

4. Pierwszeństwo będą mieli kandydaci, którzy nie ukończyli 35 lat życia.

5. Podania o przyjęcie na pierwszy rok studjów w Instytucie Nauczycielskim należy wnosić drogą służbową do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w terminie do dnia 15-go marca 1932 r. i zaopatrzyć w następujące załączniki:

a) dokładny życiorys, własnoręcznie napisany, z wyszczególnieniem przebiegu dotychczasowych studjów i praktyki nauczycielskiej. W życiorysie należy pomieścić szczegółowe sprawozdanie z dotychczasowej pracy wychowawczej, dydaktycznej i społecznej. Do życiorysu należy dołączyć referat na temat dokonanych przez petenta spostrzeżeń z życia dzieci na podstawie dotychczasowej praktyki;
b) świadectwa szkolne i egzaminacyjne oraz inne dowody wykonanych prac i odbytych studjów, np. zaświadczenia z udziału w kursach wakacyjnych;
c) odpis wykazu stanu służby;
d) wykaz przerobionej lektury;
e) deklarację według załączonego wzoru.

Bezpośrednio przełożona władza służbowa dołączy ponadto wyciąg z wykazu kwalifikacyjnego oraz szczegółową opinję o kandydacie.

6. O ostatecznem przyjęciu do Instytutu rozstrzygnie kollokwjum wstępne, które odbędzie się 30 czerwca 1932 r.

Przy kollokwjum tem winni kandydaci wykazać znajomość anatomji i fizjologji człowieka w zakresie podręcznika Sosnowskiego lub Wyhowskiego oraz ogólną znajomość najnowszych kierunków wychowania i nauczania np. na podstawie przestudjowania dwu poniższych książek:

1. J. Joteyko. Jedność szkolnictwa ze stanowiska psychologji i potrzeb społecznych. Warszawa — Nasza Księgarnia, r. 1930.

2. a) Ziemnowicz. Problemy wychowania współczesnego, Warszawa, Tow. Wydawnicze lub b) Rowid, Szkoła twórcza. Kraków — Gebethner i Wolff.

Jeżeli z dotychczasowych studjów kandydata nie wynika w sposób niewątpliwy, iż opanował on dostatecznie język obcy, sprawdzona będzie przy egzaminie jego znajomość posługiwania się literaturą w języku obcym.

7. Kandydaci dopuszczeni do egzaminu wstępnego poddani będą na miejscu badaniu lekarskiemu dla stwierdzenia, czy stan zdrowia umożliwia im studja.

8. Nauczyciele przyjęci do Instytutu otrzymają płatny urlop na pierwszy rok studjów, t. j. na rok szkolny 1932/33 na warunkach, określonych w deklaracji. Zależnie od wyników pracy w pierwszym roku studjów urlop zostanie przedłużony na następny rok szkolny.

DEKLARACJA.

Prosząc o przyjęcie do Państwowego Instytutu Nauczycielskiego w Warszawie, niniejszem zobowiązuję się:

1. Przestrzegać ściśle postanowień regulaminów, obowiązujących w Instytucie Nauczycielskim.

2. Nie obejmować bez porozumienia z dyrekcją Instytutu Nauczycielskiego żadnych zajęć ubocznych.

3. W razie uzyskania celem pracy w Instytucie Nauczycielskim urlopu płatnego, pracować — niezależnie od zobowiązań, przyjętych uprzednio z powodu pobierania stypendjum, czy urlopu płatnego — w ciągu lat czterech od daty ukończenia Instytutu w szkolnictwie państwowem lub publicznem na stanowisku, które wyznaczą mi władze szkolne najdalej w tymże okresie czasu.

Gdybym z własnej winy, czego ocenę pozostawiam władzom szkolnym, przerwał...... studja, lub po ich ukończeniu nie wypełnił...... zobowiązań wyżej wymienionych w punkcie 3, zobowiązuję się zwrócić do Skarbu Państwa całą kwotą, otrzymaną tytułem poborów służbowych w czasie studjów w Państwowym Instytucie Nauczycielskim, odbytych na podstawie urlopu płatnego.

....
podpis

Kierownik ....
Nauczyciel .... szkoły .... klasowej w ....

w powiecie ....

w .... dnia .... 19........... r

35.

OKÓLNIK

do Dyrekcyj państwowych i prywatnych szkół średnich ogólnokształcących, seminarjów nauczycielskich, szkół zawodowych oraz P. P. Inspektorów Szkolnych

w sprawie pisma harcerskiego dla szkół powszechnych oraz niższych klas gimnazjalnych.

Celem przyjścia z pomocą drużynom szkół powszechnych Związek Harcerstwa Polskiego przystępuje do wydawania miesięcz-

nika, dodatku do pisma „Na Tropie", poświęconego zagadnieniom pracy w tych drużynach. Dodatek ten ukazywać się będzie 10-go każdego miesiąca pod tytułem „Zastępowy".

Wszystkie szkoły powszechne i zakłady kształcenia nauczycieli oraz szkoły średnie ogólnokształcące i zawodowe, w których są drużyny zuchów lub drużyny harcerskie, powinny pismo to zaprenumerować,

Prenumeratę roczną w wysokości 1.50 zł należy wpłacać pod adresem: Katowice, ul. Szafranka, Domek Harcerski, lub na konto P. K. O. Nr. 305330.

Pismo to należy wpisać do księgi inwentarzowej bibljoteki.

Toruń, dnia 3 marca 1932 r. Nr. O. Harc. 4619/32.

Kurator Okręgu Szkolnego *(—) Dr. M. Pollak.*

36.

OKÓLNIK

do Dyrekcyj szkół średnich ogólnokształcących, zakładów kształcenia nauczycieli, szkół zawodowych oraz P.P. Inspektorów Szkolnych

w sprawie organizowania wycieczek szkolnych przez Towarzystwo Okrętowe „Linja Gdynia-Ameryka".

Polskie Transatlantyckie Towarzystwo Okrętowe Sp. Akc. Linja Gdynia-Ameryka opracowało plan wycieczki po morzu Bałtyckiem okrętem „Kościuszko", w której może wziąć udział polska młodzież szkolna, jej nauczyciele i profesorowie po cenie ulgowej zł. 180 od osoby.

Cena ta obowiązuje przy minimalnej ilości 550 uczestników i Tow. Okrętowe zastrzega sobie prawo odwołania tej wycieczki na 14 dni przed odjazdem, w razie gdyby projektowana wycieczka nie osiągnęła wymaganego minimum uczestników.

Ze względu na inną wycieczkę, planowaną statkiem „Kościuszko", zechcą Dyrekcje (Inspektoraty) przed 1 maja b. r., podać T-wu Okrętowemu ilość zgłoszeń i wpłacić „Linji Gdynia-Ameryka" (Warszawa, Marszałkowska 116), połowę ceny przejazdu, resztę zaś najpóźniej do 1 lipca b. r.

Ponieważ projektuje się zwiedzenie Helsingforsu (Finlandja) i Stockholmu (Szwecja), „Linja" wystara się o zbiorowy paszport i wizę do Finlandji i Szwecji. Celem sporządzenia listy dla zbiorowego paszportu winni uczniowie (ce), zgłoszeni na wycieczkę, wypełnić niżej podaną deklaraclę (oddzielnie dla każdego) i wysłać do „Linji" wraz z dwoma fotografjami przed 1 lipca b. r.

Bliższych wyjaśnień udzieli w razie potrzeby T-wo Okrętowe, mające siedzibę pod wskazanym wyżej adresem.

DEKLARACJA,

Wycieczka Nr. .... Ref. Nr. .... Cab. ....

Nr. dowodu osobistego	Nazwisko i imię	Zawód	Data urodzenia	Miejsce urodzenia	Miejsce zamieszkania i dokładny adres

.... dnia .... 193..... r.

....

(podpis).

Do formularza tego winny być dołączone 2 fotografje wymiaru 3½ X 4 cm. podpisane własnoręcznie na przedniej stronie.

Toruń, dnia 10 marca 1932 r. Nr. O. 4251/32.

Za Kuratora Okręgu Szkolnego *(—) F. Śliwiński*
p. o. Naczelnika Wydziału.

37.

OKÓLNIK

do Dyrekcyj szkół średnich ogólnokształcących, seminarjów nauczycielskich, średnich szkół zawodowych oraz P. P. Inspektorów Szkolnych

w sprawie szkolnych wycieczek do Krakowa.

Ze statystyki Miejskiego Domu Wycieczkowego w Krakowie za rok 1931 wynika, że dom udzielił w powyższym czasie noclegów dla 6 osób z Okręgu Szkolnego Pomorskiego.

Młodzież szkolna z Okręgu Szkolnego Pomorskiego stanowiła zaledwie $^1/_7$ %.

Dom wycieczkowy, który jest w stanie pomieścić dziennie 218 osób, czyli w czasie od dnia otwarcia t. j. od dnia 12. IX. do końca roku mógł pomieścić 24.198 osób, udzielił w tym czasie zaledwie 4.302 noclegów, t. j. niespełna 18%.

Przyczyny tego należy się dopatrywać w zwyczaju, że sfery nauczycielskie organizują wycieczki szkolne jedynie w porze letniej, zwłaszcza w miesiącach przedwakacyjnych. Według obliczeń, ilość przybywającej w maju i czerwcu do Krakowa młodzieży wynosi 1 500—2 000 dziennie. Do tego należy dodać wycieczki z najbliższej okolicy Krakowa, które, nie nocując, wracają wieczorem do domów, a których cyfra wynosi 500—1 000 dziennie. Zwiedzanie miasta odbywa się latem w największym tłoku. Przez sale muzeów trudno

się przecisnąć a w kościołach spotyka się tłumy jak w czasie nabożeństw. Dużo czasu traci młodzież przemęczona daleką podróżą, upałem i pragnieniem, oczekując często stojąco swej kolejności w jadłodajniach.

Zwiedzanie miasta w takich warunkach mija się z celem wycieczki, młodzież bowiem nie zwraca uwagi na objaśnienia oprowadzającego, z wielką szkodą dla naukowej korzyści, bez żadnego stosunku do straty czasu i poniesionych wydatków.

Dom wycieczkowy powstał dzięki daleko idącemu poparciu Ministerstwa W. R. i O. P. w pierwszym rzędzie dla młodzieży z poza dawnych kordonów zaborczych, dla której do niedawna Kraków wraz z jego pamiątkami i zabytkami był niemal że niedostępny. Obecnie skoro oddano dla użytku młodzieży szkolnej dom, zaopatrzony w centralne ogrzewanie, przystosowany w zupełności do zimowego pobytu, którego zasadniczym celem statutowym jest danie odpowiedniego pomieszczenia wycieczkom młodzieży szkolnej, to przy racjonalnem korzystaniu z niego i równoczesnem rozłożeniu wycieczek na cały rok, **może korzystać z niego rocznie do 27 tysięcy młodzieży, licząc po 3 doby na każdą wycieczkę** — już od grudnia ubiegłego roku wpływają do zarządu domu wycieczkowego zgłoszenia na maj i czerwiec, skutkiem czego obecnie już przewiduje się, że w tych miesiącach uzyska pomieszczenie nieliczna część zgłaszających się wycieczek, podczas gdy dom wycieczkowy mógłby obecnie bez żadnych trudności doskonale pomieścić szereg wycieczek.

Pod względem finansowym pobyt w domu wycieczkowym w zimie nie pociąga za sobą żadnych dodatkowych ciężarów, mimo zwiększonych wydatków na opał, oświetlenie i t. d., wycieczka zaś teraz odniesie większą korzyść zwiedzając zabytki miasta bez ścisku i nerwowego pośpiechu, jakie stale obserwuje się w letnich miesiącach.

Na skutek powyższych motywów celem możliwie równomiernego rozłożenia frekwencji wycieczek na wszystkie pory roku zechcą Dyrekcje szkół oraz P. P. Inspektorowie Szkolni organizować wycieczki szkolne do Krakowa w różnych porach roku względnie już w najbliższym czasie nie odkładając ich do późniejszych miesięcy przedwakacyjnych.

Toruń, dnia 2 marca 1932 r. Nr. I O. P.-1178/32.

Kurator Okręgu Szkolnego *(—) Dr. M. Pollak.*

38.

OKÓLNIK

do Dyrekcyj państwowych i prywatnych szkół średnich ogólnokształcących, seminarjów nauczycielskich, szkół zawodowych oraz P. P. Inspektorów Szkolnych

w sprawie wydawnictwa „Polacy na Dżembori".

Biuro wydawnicze Związku Harcerstwa Polskiego wydało bardzo interesującą i świetnie ilustrowaną książkę p. t. „Polacy na Dżem-

bori", dającą doskonały przegląd pobytu wyprawy harcerstwa polskiego w r. 1929 na światowym zlocie skautowym w Arrove Parku koło Liwerpolu w Anglji.

Książkę tę nabyć można dla bibljotek uczniowskich za cenę 6 zł. w Harcerskiem Biurze Wydawniczem w Warszawie, ul. Zielna 35, m. 9, dokąd należy skierowywać zamówienia.

Toruń, dnia 3 marca 1932 r. Nr. O. Harc. 4618/32.

(—) *Dr. M. Pollak.*

39.

Odpis.

Ministerstwo Wyznań Religijnych
i Oświecenia Publicznego

Warszawa
Nr. II—20757/31.
Dnia 26 stycznia 1932 r.

Organizacje religijne na terenie szkoły.

Do Kuratorjum Okręgu Szkolnego Lubelskiego w Lublinie.

W odpowiedzi na pismo Kuratorjum Nr. I—pf—93/31 z dnia 22 sierpnia 1931 r. Ministerstwo uważa za rzecz niepożądaną, aby wysiłki młodzieży rozpraszały się na wiele drobnych organizacyj o podobnym lub identycznym celu, to samo odnosi się również do organizacyj o charakterze religijnym. Ministerstwo uważa, że organizacja szkolna Sodalicji Marjańskiej w zupełności zaspakaja religijne potrzeby młodzieży i tylko w jej obrębie powinny być realizowane cele religijne wymienionych w piśmie Kuratorjum organizacyj.

Podsekretarz Stanu
(—) *K. Pieracki.*

Otrzymują:
Kuratorja Okręgów Szkolnych,
Śląski Urząd Wojewódzki —
Wydz. Ośw. Publ.,
Liceum Krzemienieckie.

Do wiadomości.

Za Dyrektora Departamentu
(—) Dr. Michał Mendys
Naczelnik Wydziału.

OKÓLNIK

do Dyrekcyj Szkół średnich ogólnokształcących, Zakładów Kształcenia Nauczycieli, szkół zawodowych i P. P. Inspektorów Szkolnych

Podaję powyższe pismo do wiadomości i stosowania.

Toruń, dnia 24 lutego 1932 r. Nr. O-3789/32.

Za Kuratora Okręgu Szkolnego
(—) *F. Śliwiński*
p. o. Naczelnika Wydziału.

40.

Odpis.

Ministerstwo Wyznań Religijnych
i Oświecenia Publicznego
Warszawa.

OKÓLNIK Nr. 16.
z dnia 4 lutego 1932 r. (IR-1172/32)

o wynagrodzeniu za podróże odbywane skarbowemi rowerami.

Ministerstwo zawiadamia, że Ministerstwo Skarbu pismem z dnia 26 stycznia 1932 r. Nr. D. III. 167/1/32 wyjaśniło, iż za przejazdy, odbywane skarbowemi rowerami, nie należy przyznawać wynagrodzenia (kwota odpowiadająca miejscowej taryfie najmu koni — względnie 30 groszy od 1 kilometra), o którem mowa w § 12, ustęp piąty, rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 17 września 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 92, poz. 826), ponieważ nie znajduje to uzasadnienia w treści podanego przepisu.

Naczelnik Wydziału (—) *A. Nowak.*

Do Dyrekcyj szkół średnich ogólnokształcących, zawodowych i zakładów kształcenia nauczycieli oraz P. P. Inspektorów Szkolnych w Okręgu.

Powyższy okólnik Ministerstwa W. R. i O. P. podaję do wiadomości i przestrzegania.

Toruń, dnia 29 lutego 1932 r. Nr. O-2854/32.

Kurator Okręgu Szkolnego (—) *Dr. M. Pollak.*

41.

Odpis.

Ministerstwo Wyznań Religijnych
i Oświecenia Publicznego

Warszawa, dnia 27 lutego 1932 r.
Nr. I-Org.-717/32.

Otwarcie Muzeum Kolejowego w Warszawie.

Dnia 13 grudnia 1931 r. poświęcono i oddano do użytku publicznego Muzeum Polskich Kolei Państwowych, mieszczące się w Warszawie przy ul. Nowy Zjazd Nr. 1.

Lokal Muzeum zajmuje powierzchnię około 900 m^2 podzieloną na 19 sal odpowiednio do 19 działów, na jakie zostały podzielone zbiory, a mianowicie:

historyczny, zniszczenia wojenne i odbudowa, laboratorja mechaniczne, prace uczniów warsztatowych, tabor i trakcja, warsztaty, materjały i zasoby, ruch, przewozy na kolejach normalno i wąskotorowych, finanse i personel, sanitarjat i psychotechnika, teletechnika i zabezpieczenie ruchu pociągów oraz turystyka kolejowa.

Ogółem zbiory Muzeum zawierają 450 modeli, gablot i t. p. oraz przeszło 600 tablic, map, wykresów i fotografji.

Muzeum otwarte jest w niedziele, święta, wtorki i czwartki od godz. 10 do 14-ej.

Wstęp 40 groszy od dorosłych i 20 groszy od dzieci do lat 15 i uczącej się młodzieży, oraz wojskowych (szeregowych). Wycieczki szkolne pod przewodnictwem wychowawców w grupach nie mniej 10 osób po 10 groszy od osoby.

Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego podaje powyższe do wiadomości z uwagi na to, że zbiory Muzeum Kolejowego mogą obudzić zainteresowanie wśród młodzieży szkolnej, zwłaszcza kształcącej się w zakładach naukowych technicznych wszelkiego typu.

O większych wycieczkach szkolnych należy wcześniej uprzedzać Kustosza Muzeum pod powyższym adresem, w godzinach od 10—14, (tel. 290-77).

Naczelnik Wydziału (—) *T. Dobija Dziubczyński.*

O K Ó L N I K

do Dyrekcyj państwowych szkół średnich ogólnokształcących, zakładów kształcenia nauczycieli, szkół zawodowych, P. P. Inspektorów Szkolnych, kierownictw publicznych szkół powszechnych, oraz kierownictw prywatnych szkół wszelkich typów.

Podaję do wiadomości powyższy okólnik Ministerstwa.

Toruń, dnia 7 marca 1932 r. Nr. O-4923/32.

Kurator Okręgu Szkolnego (—) *Dr. M. Pollak*

42.

Odpis.

Ministerstwo Wyznań Religijnych
i Oświecenia Publicznego
Warszawa

O K Ó L N I K Nr. 20
z dnia 9 lutego 1932 r. (IR-1332/32)

o ulgach w podatku dochodowym z tytułu nowowzniesionych budowli.

Wedle zarządzenia Ministerstwa Skarbu z dnia 17 czerwca 1930 r. Nr. DV-3951/2 (podanego do wiadomości okólnikiem z dnia 27-go czerwca 1930 r. Nr. IR-7158/30 w sprawie ulg o podatku dochodowym dla nowowznoszonych budynków mieszkalnych władze administracyjne mają obowiązek, na życzenie odnośnych funkcjonarjuszów, wystawiać zaświadczenia, stwierdzające wysokość wypłaconych w ciągu roku, za który ulga się należy, wynagrodzeń służbowych z wyszczególnieniem kwot **wynagrodzeń wypłaconych i opodatkowanych** w poszczególnych okresach wypłaty.

W związku z powyższem Ministerstwo Skarbu okólniklem N. D. VII. 1546(1)/32 z dn. 1. II. 32 r., zawiadomiło, że omawiane ulgi mają zastosowanie do osób, które za pośrednictwem współdzielni mieszkaniowych lub budowlano-mieszkaniowych budują domy mieszkalne.

Z uwagi, na trudności, które mogą powstać we władzach przy wystawianiu odnośnych zaświadczeń funkcjonarjuszom państwowym, a to w związku z postanowieniami § 50 przepisow rachunkowo-kasowych, Ministerstwo Skarbu zgadza się w drodze wyjątku, aby zaświadczenia te wystawiane były bez wyszczególnienia dat, oraz pozycyj dziennika przychodu, pod któremi zapisane zostały na przychód kwoty potrącone z uposażeń służbowych tytułem podatku dochodowego.

Powyzsze wyjaśnienie Ministerstwa Skarbu podaję do wiadomości i zastosowania.

Naczelnik Wydziału *(—) Nowak.*

O K Ó L N I K

do Dyrekcyj państwowvch szkół średnich ogólnokształcących, zakładów kształcenia nauczycieli, szkół zawodowych oraz P. P. Inspektorów Szkolnych

Wślad za okólnikiem Kuratorjum z dnia 23 lipca 1930 r. Nr. O. R.-15242/30 (Dz. Urz. Kuratorjum Okręgu Szkolnego Pomorskiego Nr. 7, poz. 85) podaję do wiadomości powyższy okólnik Ministerstwa.

Toruń, dnia 24 lutego 1932 r. Nr. O-3864/32.

Za Kuratora Okręgu Szkolnego *(—) F. Śliwiński*
p. o. Naczelnika Wydziału

43.

I. Powstanie, rozwój i stan obecny Harcerstwa Polskiego.

Harcerstwo Polskie powstanie swe zawdzięcza organizacjom ideowym młodzieży, które za cel swój przejęły dążenie do niepodległości Polski i przygotowanie do walki zbrojnej o tę niepodległość. Inicjatorem i głównym organizatorem ruchu skautowego była młodzież niepodległościowa „zarzewiacka”. Pobudką do tworzenia zastępów i drużyn skautowych były wiadomości, jakie przywożono z Anglji o skautingu, stworzonym przez gen. Roberta Baden Powella. Kodeks skautowy, przyrzeczenie, wzywające do stałej czujności, sprężysta organizacja — odpowiadały potrzebom młodzieży.

Jednak od samego początku harcerstwo polskie miało swoją własną treść i własne oblicze.

Pierwsze zastępy powstały w 1910 r. — formalne zorganizowanie drużyn, które dały początek przyszłej organizacji nastąpiło we Lwowie na wiosnę 1911 r. W maju 1911 r. istnieją już 4 drużyny lwowskie: 3 męskie i 1 żeńska. W lipcu 1911 r. ukazuje się

pierwszy podręcznik — przeróbka książki Baden Powella, dokonana przez Andrzeja Małkowskiego: „Skauting jako system wychowania młodzieży”. Od października 1911 r. wychodzi pierwsze czasopismo dwutygodnik „Skaut“.

Do Warszawy i wogóle Kongresówki, gdzie już istnieją pierwsze drużyny, przyjeżdżają w sprawach harcerskich ze Lwowa: Michał Affanasowicz, obecnie naczelnik Wydziału w Kuratorjum Okręgu Szkolnego Krakowskiego, Jadwiga Falkowska, obecnie nauczycielka w Liceum Krzemienieckiem, Janusz Grodyński (poległ w walkach o Lwów), Mieczysław Norwid Neugebauer, obecnie generał W. P. i minister Robót Publicznych.

Programy harcerskie, wzorowane na angielskich, były w okresie przedwojennym i wojennym przeniknięte myślą o walce wyzwoleńczej. Z tą myślą o przyszłej walce zbrojnej prowadzone były ćwiczenia polowe, terenoznawstwo, wywiad, strzelectwo, sygnalizacja, przekradanie się przez czaty. Ta sama myśl nakazywała również uczyć się radzenia sobie i bliźnim w nagłym wypadku, opatrywanie ran, bandażowania, — prowadziła do szpitali i ambulatorjów na praktykę, — była bodźcem do wytrwałego czuwania nad sobą, nad wyrobieniem swego charakteru i woli, nad zdrowiem i sprawnością fizyczną.

Program skautowy uzupełniano w miarę miejscowych potrzeb jeszcze nauką historji i geografji Polski, czytaniem arcydzieł literatury, śpiewem pieśni narodowych a nawet nauką czytania i pisania po polsku. Skauting angielski szybko został przystosowany do potrzeb polskich; prawo i przyrzeczenie nabrało charakteru polskiego. Już w 1912 r. angielskie „be prepared“ (bądź gotów) — zmieniono na polskie „czuwaj“ — drużyny otrzymały patronów, co w organizacjach innych narodów zaczęto wprowadzać za przykładem Polski dopiero od 1924 roku. — W 1913 r. zmieniono nazwy skauting, skaut i pochodne na harce, harcerstwo, harcerz i pochodne, — „patrol“ nazwano zastępem“, wprowadzono nazwę „zbiórka“ i „drużyna“.

Harcerstwo od początku swego istnienia stanowiło jedną organizację od zaborów i kordonów niezależną. Organizacja ta uznawała jako władzę swoją Naczelnictwo we Lwowie, — jemu podlegały drużyny wszystkich dzielnic z komendami w Warszawie i Poznaniu. W Małopolsce harcerstwo pod protektoratem „Sokoła“ prowadziło pracę jawnie, w Kongresówce i Wielkopolsce było zakonspirowane, — nazwiska członków Komend chronione ścisłą tajemnicą.

W r. 1914 harcerstwo polskie liczyło około 5000 chłopców i około 1000 dziewcząt — razem 6000 młodzieży. Wybuch Wielkiej Wojny kończy I. okres działalności harcerstwa — okres przygotowań i oczekiwania — rozpoczyna się zaś okres II. — wojenny, który trwa do 1921 r., t. j. do końca powstania śląskiego.

Służba z bronią w ręku i pomocnicza od 1914 r. aż do 1920 i 1921 r. jest zasadniczą treścią życia harcerskiego. W publikacjach, poświęconych tym czasom i walkom wspominani są często skauci i skautki, harcerze i harcerki, — jak np. w książkach „Szlakiem Pierwszej Brygady“, „Służba Ojczyźnie“, „Harcerz w bojach”.

Harcerze brali udział w walkach o niepodległość od chwili ich rozpoczęcia w 1914 r., stanowili poważny odsetek w Legjonach i wszelkich formacjach, powstających pod hasłem walki o wolność Polski. W 1918 r. harcerze masowo zgłaszają się do armji polskiej.

W 1920 r. około 6000 harcerzy walczy na froncie z bolszewikami, reszta, t. j. 15000 przeważnie małych chłopców pełni służbę pomocniczą. Harcerstwo żeńskie traktowało służbę pomocniczą dla wojska jako organiczną część swojej pracy harcerskiej i brało udział we wszystkich jej przejawach już to jako pomocnice i wykonawczynie, już to jako inicjatorki i kierowniczki. Z równym zapałem pomagały innym organizacjom, pełniąc obowiązki na odcinku sobie powierzonym, oraz kierowały samodzielnemi placówkami, jak np. szpitalikiem harcerskim w 1920 r., przez który przewinęło się 100 rannych i chorych. Pomimo nawału pracy wojennej, społecznej i zarobkowej nie zaniedbywało harcerstwo pracy programowej.

W 1917 r. w czasie feryj Wielkanocnych odbywa się Zjazd Walny ówczesnego Związku Harcerstwa Polskiego, poświęcony zagadnieniom programowym. W 1918 r. w Staszowie odbywa się kurs instruktorski. W 1919 r. w Zwierzyńcu Zamojskim na Zjeździe i kursie powstają pierwsze programy prób, obowiązujące cały Związek Harcerstwa Polskiego. Od 1918 r. wychodzi w Warszawie „Harcerz“ i „Harcmistrz“, czasopisma redagowane przez Konrada Chmielewskiego.

W pierwszych latach wojny zatraciła się jedność organizacyjna harcerstwa — były po temu powody zewnętrzne, jak trudności porozumiewania się przez linje bojowe, były też powody wewnętrzne, jak różny sposób reagowania na wypadki dziejowe i t. zw. wówczas orjentacje. — Rok 1915 zastaje 7 samodzielnych organizacyj harcerskich: 1. Małopolska, 2. Wielkopolska, 3. obejmującą drużyny polskie na Rusi i w Rosji — oraz cztery organizacje na terenie Kongresówki, 4. harcerstwo męskie, 5. „Związek skautek polskich“, 6. Polską Organizację Skautową, grupującą drużyny żeńskie i męskie, 7. „Junactwo“, obejmujące młodzież włościańską i rzemieślniczą. — Wiosną, w maju 1916 r. powstał „Związek Harcerstwa Polskiego“. składający się z drużyn wyłącznie męskich.

1 i 2 listopada 1916 r. został zwołany do Warszawy Zjazd organizacyj harcerskich z terenu Kongresówki. Na zjeździe tym 2 listopada 1916 r. doprowadzono do połączenia „Związku Harcerstwa Polskiego“, „Związku Skautek Polskich“, „Polskiej Organizacji Skautowej“ i „Junactwa“ w jeden „Związek Harcerstwa Polskiego“. Jednocześnie rozpoczęto próby nawiązania kontaktu z organizacjami harcerskiemi Małopolski, Wielkopolski i Rusi.

W 1918 r. na skutek wzmagających się prześladowań okupantów „Związek Harcerstwa Polskiego“ udał się pod opiekę Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

W maju 1918 r. powstał w Ministerstwie Inspektorat harcerski w składzie 3 osób: Tadeusz Strumiłło, Naczelny Inspektor, Marja Wocalewska, Naczelna Inspektorka, Tadeusz Młodkowski, sekretarz inspektoratu. Jednocześnie powołana została w Ministerstwie Komisja do spraw Harcerstwa.

W czerwcu 1918 r. na Zjeździe harcerskim w Krakowie powstało Biuro, mające na celu przeprowadzenie porozumienia między istniejącemi samodzielnemi organizacjami.

Zanim Biuro zdołało rozwinąć swą pracę, odbył się latem 1918 r. w Staszowie (woj. kieleckie) zorganizowany przez Inspektorat harcerski kurs męski i żeński, w którym biorą udział harcerze wszystkich organizacyj.

Na Zjazd Walny Związku Harcerstwa Polskiego do Lublina 1 i 2 listopada 1918 r. przybyli przedstawiciele wszystkich istniejących organizacyj harcerskich. Na Zjeździe tym zostało uchwalone zorganizowanie jednego wielkiego „Związku Harcerstwa Polskiego" z Naczelną Radą Harcerską na czele.

Połączenie harcerstwa w jedną organizację i powstanie pierwszej Naczelnej Rady Harcerskiej zbiega się z rozbrojeniem okupantów w Lublinie i początkiem samodzielnych rządów polskich w Polsce. Opracowywanie szczegółów statutowo-regulaminowych zajęło 2 lata.

Dnia 19 marca 1920 r. p. Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego wyraził zgodę na Statut Z. H. P. i równocześnie wydał Instrukcję w sprawie drużyn szkolnych (dotąd obowiązującą) oraz zatwierdził Regulamin Komisji do Spraw Harcerskich. Dnia 2-go sierpnia 1920 r. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych zalegalizowało Statut Z. H. P. Dnia 18 grudnia 1920 r. Ministerstwo W. R. i O. P. przekazało kierownictwo drużyn byłej Kongresówki Naczelnictwu Z. H. P.

Walny Zjazd Z. H. P. w Warszawie w dniach 30 i 31 grudnia 1920 r. oraz 1 stycznia 1921 r. zamyka okres II. wojennego rozwoju harcerstwa. W 1920 r. harcerstwo liczyło 419 drużyn męskich z 20 410 harcerzami i 191 drużyn żeńskich z przeszło 15 000 harcerkami — razem 610 drużyn z przeszło 35 410 młodzieży.

Okres III. od 1 stycznia 1921 r. — trwa już 10 lat. Cechuje go przedewszystkiem kierunek organizacyjno-programowy. ZHP złożony z różnorodnych elementów zespala się i porządkuje organizacyjnie, wzrasta liczba harcerzy i harcerek, tworzą się Koła Przyjaciół Harcerstwa. Dorobek programowy obejmuje: 1. kilkanaście konferencyj — zjazdów programowych żeńskich i męskich, których rezultatem są próby organizacyjne dla drużyn harcerskich, program i próby dla gromad zuchowych, oraz regulaminy dotyczące obozów, kursów i zlotów, — 2. dwa zloty ogólnopolskie harcerzy w 1924 i 1929 i dwa zloty ogólnopolskie harcerek w 1924 i 1928 r., oraz jeden zlot starszyzny żeńskiej w 1930 r., — 3. poważna liczba kursów instruktorskich żeńskich i męskich, poświęconych kształceniu kierowników pracy oraz przygotowaniu instruktorów specjalnych (np. wodnych, narciarskich, w. f., obrony przeciwgazowej i t. p., 4. wspaniały rozwój obozownictwa, które doskonali się coraz bardziej i zbiera na kolonjach, głównie zaś pod namiotami co lato do 25% ogółu młodzieży harcerskiej. W okresie letnim 1931 r. było przeszło 17 000 młodzieży w 700 zgórą obozach harcerskich przy stanie organizacji powyżej 68 000 harcerzy i harcerek. Przeciętny czas trwania

jednego obozu — 24 dni — co razem stanowi 16 800 dni obozowych. 70% kosztów obozowych pokrywają sami uczestnicy, reszta t. j. 30% zostaje zaspokojona z subwencyj państwowych i samorządowych.

Stan liczbowy ZHP w dniu 1 stycznia 1931 r. był następujący:

Drużyn harcerskich i gromad zuchowych 2 211
w tej liczbie męskich 1464, żeńskich 747.

Harcerzy i harcerek (zuchów, młodzieży i starszyzny) . . . 68 790
w tej liczbie harcerzy 46 654, harcerek 22 136.

Osobno starzyzny harcerskiej 960
w tej liczbie męskiej 682, żeńskiej (bez drużynowych egzaminowanych) 284.

Liczbami powyższemi nie są objęci członkowie współdziałający, którzy grupują się w Kołach Przyjaciół, w Zarządach Oddziałów, bywają Opiekunkami i Opiekunami drużyn — liczba członków współdziałających przekracza 11 400. — Ogółem Związek Harcerstwa Polskiego liczy przeszło 80 000 osób.

ZHP utrzymuje stały kontakt z polskiemi drużynami harcerskiemi zagranicą. Drużyn tych jest około 175 z ogólną liczbą ponad 4 900 młodzieży, w tem 125 drużyn męskich z 3 400 harcerzy i około 50 drużyn żeńskich z 1 500 harcerek. — Liczby, dotyczące harcerzy polskich zagranicą, nie są uwzględnione w przytoczonych poprzednio liczbach ZHP. — Corocznie ZHP organizuje w Polsce dla tych harcerzy i harcerek obozy, kolonje i kursy, corocznie instruktorzy i instruktorki ZHP dojeżdżają do poszczególnych środowisk zagranicznych, organizując na miejscu konferencje i krótsze lub dłuższe kursy.

ZHP bierze udział w konferencjach i zjazdach skautingu świata. Na terenie tym wśród innych organizacyj skautowych zajmuje ZHP poważne stanowisko. Pod względem liczbowym harcerstwo żeńskie jest **trzecią** z kolei organizacją po Anglji i Stanach Zjednoczonych, harcerstwo męskie zajmuje **szóste** miejsce po Stanach Zjednoczonych, Anglji, Japonji, Chinach i Francji. Ogólna liczba skautek i skautów przekracza w świecie 2 miljony. Z poważniejszych imprez ogólno-skautowych harcerze brali udział w 2 zlotach światowych: w Kopenhadze w 1924 r. i w Arrowe Parku w Anglji w 1929 r., zajmując jedno z najwybitniejszych miejsc; harcerki brały udział w zlocie w Foxlease. W 1931 r. harcerze w liczbie 1077 i harcerki w liczbie 332 wzięli udział w zlocie słowiańskim w Pradze. Delegaci starszyzny harcerstwa męskiego i delegatki starszyzny harcerstwa żeńskiego biorą stale udział w konferencjach biur męskiego i żeńskiego skautingu świata i w kongresach skautowych, odbywających się co 2 lata. W Biurze skautingu żeńskiego od chwili jego powstania delegatką ZHP jest założycielka harcerstwa żeńskiego w Polsce, Olga z Drahonowskich Małkowska.

II. Zasady organizacji Związku Harcerstwa Polskiego.

Jednostką wychowawczą harcerstwa jest, w myśl zasad Baden Powella, zastęp (angielski patrol), składający się z 6—8 chłopców lub dziewcząt. Na czele zastępu stoi rówieśnik lub starszy chłopiec

wzgl. dziewczynka. 4—6 zastępów tworzą drużynę pod wodzą drużynowego (drużynowej), którym (którą) powinien (powinna) być instruktor (instruktorka) harcerski (harcerska). O ile drużynowym (drużynową) jest osoba niepełnoletnia potrzebny (potrzebna) jest opiekun (opiekunka) drużyny. Każda drużyna szkolna posiada opiekuna z ramienia szkoły.

Drużyny na terenie jednego miasta, powiatu, kilku bliższych środowisk lub, jak np. w Warszawie, zbliżonych ze sobą pracą, mogą się połączyć w hufce, na których czele stoją hufcowi (hufcowe) — oddzielne hufce tworzą drużyny żeńskie, oddzielne męskie.

Drużyny i hufce męskie z terenu jednego województwa lub okręgu szkolnego tworzą Chorągwie męskie i równoległe drużyny i hufce żeńskie Chorągwie żeńskie — na czele Chorągwi stoi Komendant względnie Komendantka Chorągwi z grupą osób, tworzących Komędę danej Chorągwi.

Komendanci Chorągwi wraz ze swojemi Chorągwiami podlegają Głównej Kwaterze męskiej, Komendantki Chorągwi wraz ze swojemi Chorągwiami podlegają Głównej Kwaterze żeńskiej. Na czele Głównych Kwater stoją: Naczelnik w męskiej i Naczelniczka w żeńskiej. Naczelnik i Naczelniczka są członkami Naczelnictwa Związku Harcerstwa Polskiego. Naczelnictwo ZHP składa się z 10 osób (w tej liczbie: Przewodniczący, 2 vice-przewodniczących, sekretarz, skarbnik, Naczelnik Gł. Kw. m., Naczelniczka Gł. Kw. ż., Naczelny Kapelan), wybieranych przez Naczelną Radę Harcerską, która składa się z 24 członków, wybranych przez Zjazd Walny ZHP, i Przewodniczących Zarządów Oddziałów ZHP, albo ich stałych zastępców.

Na terenach objętych przez Chorągwie powstają Zarządy Oddziałów ZHP, mające za zadanie koordynowanie pracy harcerskiej obu Chorągwi żeńskiej i męskiej, pomoc i opiekę. Przy hufcach i drużynach powstają Koła Przyjaciół Harcerstwa, grupujące osoby ze starszego społeczeństwa życzliwe Harcerstwu i pragnące dopomagać drużynom moralnie i materjalnie. Koła Przyjaciół składają się z członków współdziałających. W Zarządach Oddziałów, Naczelnictwie ZHP i Radzie Naczelnej również znajduje się pewna liczba członków współdziałających obok członków czynnych, którymi są mianowani instruktorzy i instruktorki (harcmistrze i harcmistrzynie). Do harcmistrzów i harcmistrzyń, zwanych też starszyzną harcerską, należy kierowanie stroną wychowawczą Harcerstwa. Zasadniczym trzonem Harcerstwa są gromady zuchowe i druzyny harcerskie. Gromady zuchowe obejmują dzieci modsze — od 7 do 11 lat i prowadzone są przez drużynowych zuchów. Drużyny harcerskie obejmują dzieci i młodzież od 11—18 lat i zasadniczo kierowane być powinny przez instruktorów harcmistrzów. Dla młodzieży powyżej lat 18 istnieją zrzeszenia (koła i drużyny) starszych harcerzy i harcerek. Gromady zuchowe, drużyny harcerskie i zrzeszenia starsze harcerskie wchodzą w skład Chorągwi i podlegają właściwym Głównym Kwaterom.

Sprawy udziału członków czynnych i współdziałających w Zjeździe Walnym ZHP i w Zjazdach Oddziałów, oraz sprawy mianowań harcmistrzów i harcmistrzyń określają regulaminy i przepisy.

III. Podstawy prawne i administracyjne określające stosunek Z. H. P. do władz szkolnych.

I. Podstawą prawną istnienia ZHP jest statut ZHP, na który zgodę swoją wyraziło Ministerstwo W. R. i O. P. dnia 19-go marca 1920 roku. Statut został zalegalizowany przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych dnia 2-go sierpnia 1920 roku; poprawki do statutu były zatwierdzone dnia 2-go lipca 1923 roku.

II. Ministerstwo W. R. i O. P. przekazało kierownictwo drużyn b. Kongresówki Naczelnictwu ZHP pismem z dnia 18. XII. 1920 r. Nr. 24050 S II. Na zasadzie tego pisma i na polecenie Ministra W. R. i O. P. został sporządzony dnia 30 grudnia 1920 r. protokół, przekazujący kierownictwo drużyn harcerskich męskich i żeńskich Związkowi Harcerstwa Polskiego.

III. Instrukcja w sprawie szkolnych drużyn harcerskich zatwierdzona przez p. Ministra W. R. i O. P. dnia 19-go marca 1920 r.; instrukcja ta w myśl pisma Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 18-go grudnia 1920 r. Nr. 24050/S. II. i protokółu z dnia 30 grudnia 1920 r. weszła w życie dnia 30 grudnia 1920 r.

IV. 1. Okólnik ustalający stosunek władz szkolnych do Harcerstwa. Ministerstwo W. R. i O. P. Nr. 2073/20 S. dnia 18 grudnia 1920 r. do dyrekcyj szkół średnich państwowych i prywatnych ogólnokształcących i zawodowych preparand, seminarjów nauczycielskich oraz do Inspektorów Szk. Okr.

2. Rozporządzenie Min. W. R. i O. P. w sprawie przysposobienia wojskowego młodzieży szkolnej L. 43/23 z dnia 5 stycznia 1923 r. (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. r. 1923 Nr. 1, poz. 3).

3. Okólnik Min. W. R. i O. P. do Kuratorjów Okręgów Szkolnych w sprawie zwalczania pijaństwa wśród młodzieży szkolnej L. 265/23 H. z 29 marca 1923 r. (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. r. 1923 Nr. 7, poz. 56).

4. Okólnik Min. W. R. i O. P. do Kuratorjów Okręgów Szkolnych w sprawie rozbudzenia wychowania fizycznego L. OH fiz. 62/27 z 19 lutego 1927 r.

5. Okólnik Min. W. R. i O. P. do Kuratorjów Okręgów Szkolnych etc. w sprawie zakładania kółek i zrzeszeń młodzieży szkół średnich etc. Nr. OH fiz. 752/27, 23-go września 1927 r. (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. r. 1927 Nr. 11, poz. 183).

6. Okólnik Min. W. R. i O. P. do Kuratorjów Okręgów Szkolnych etc. w sprawie regulaminu pracy wychowawczej w szkołach średnich Nr. II-11930/27 z dnia 25 sierpnia 1927 r. (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 12, poz. 202).

7. Okólnik Min. W. R. i O. P. do Kuratorjów Okręgów Szkolnych w sprawie stosunków szkół do stowarzyszeń gimnastyczno-sportowych Nr. OH fiz. 553/27 z dnia 2-go września 1927 r. (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 12, poz. 204).

8. Okólnik Ministra W. R. i O. P. w sprawie udziału szkół w świętach wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego (Dz. Urz. 1929 r. Nr. 6, poz. 87).

V. 1. Komunikat w Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z r. 1927 Nr. 10/188, poz. 167 w sprawie książek szkolnych i środków naukowych.

2. W sprawie kursu wyszkolenia harcerskiego dla nauczycieli szkół powszechnych (Dz. Urz. p. 73 z 1930 r.).

3. Sprawności harcerskie przysposobienia kobiet do obrony kraju Nr. I. WF-4485/31 z dnia 4 września 1931 r.

IV. Cele — środki — metody.
Plan i program wychowania harcerskiego.

Twórca skautingu, lord Robert Baden-Powell, w książce swej „Aids to scoutmastership" („Wskazówki dla skautmistrzów") daje takie określenie skautingu:

„Nie jest skauting organizacją dobroczynności dla osób z towarzystwa, prowadzoną dla dobra biednych dzieci.

Nie jest szkołą z ograniczonym programem i przepisami egzaminów.

Nie jest brygadą oficerów i żołnierzy, mającą na celu musztrowanie dzielności w chłopców i dziewczęta.

Nie jest wystawą, na której osiąga się powierzchowne wyniki przy pomocy zapłaty w postaci odznak honorowych, medali i t. p.

To wszystko dotyczy strony zewnętrznej, podczas gdy wychowanie skautowe buduje się całe od wewnątrz.

Jest to gra, w której starsi bracia (lub siostry) mogą stworzyć dla swych młodszych braci zdrowe otoczenie i zachęcić ich do zdrowych zajęć, które dopomogą im rozwinąć w sobie **cnoty obywatelskie.**

Skauting porywa najsilniej przez poznawanie przyrody i puszczaństwa (woodkraft). Zajmuje się jednostką, nie gromadą. Rozwija cechy intelektualne, zarówno jak czysto fizyczne lub czysto moralne.

Początkowo uważaliśmy, że skauting zdąża do tych celów — teraz na zasadzie doświadczeń wiemy, że je osiąga, jeżeli jest właściwie stosowany".

Statut Związku Harcerstwa Polskiego określa cel harcerstwa w sposób następujący:

2. ZHP ma na celu:

1) wychowanie młodzieży w kierunku urabiania charakterów, rozwijania dzielności fizycznej, pielęgnowania uczuć narodowych, kształcenia umysłów i zaprawiania do życia społecznego, w czem współdziała z rodziną i szkołą;

2) dążenie do utrzymania wśród swych członków i rozpowszechniania harcerskiego trybu życia i służby obywatelskiej.

Przyrzeczenie harcerskie brzmi: „Mam szczerą wolę całem życiem pełnić służbę Bogu i Ojczyźnie, nieść chętną pomoc bliźnim i być posłusznym prawu harcerskiemu“.

Prawo harcerskie:

1. Harcerz służy Bogu i Ojczyźnie i sumiennie spełnia swoje obowiązki.
2. Na słowie harcerza polegaj jak na Zawiszy.
3. Harcerz jest pożyteczny i niesie pomoc bliźnim.
4. Harcerz w każdym widzi bliźniego, a za brata uważa każdego innego harcerza.
5. Harcerz postępuje po rycersku.
6. Harcerz miłuje przyrodę i stara się ją poznać.
7. Harcerz jest karny i posłuszny rodzicom i wszystkim swoim przełożonym.
8. Harcerz jest zawsze pogodny.
9. Harcerz jest czysty w myśli, mowie i uczynkach, nie pali tytoniu, nie pije napojów alkoholowych“.

Przyrzeczenie: „Prawo harcerskie jest podstawą harcerskiej ideologji wychowawczej. Praca harcerska układa się w promieniu trzech zasadniczych idei: **miłości Boga, myśli państwowej,** wypływającej z ukochania narodu, oraz **oparcia życia na prawdzie.**

Idea miłości Boga jest podstawą wychowania religijnego, opartego na zasadach chrześcijańskich. Rozbudzenie i rozwijanie uczuć religijnych znajduje wyraz w stosowaniu praktyk religijnych, służbie samarytańskiej, w uwielbieniu Stwórcy i Jego dzieł, w umacnianiu woli.

Idea państwowa jest tłem życia harcerskiego — a służba dla Rzeczypospolitej — obowiązkiem i przywilejem. Wychowanie harcerskie ma na celu dać Polsce zdrowych i dzielnych obywateli, o silnych charakterach i rękach, nie lękających się trudu.

Do tego celu dąży przez cały swój system: przez życie społeczne w zastępach i drużynach, przez wyrabianie karności wewnętrznej, przez zmaganie się z trudnościami, gry, wycieczki, obozy, przez zdobywanie stopni i sprawności, przez dawanie do wykonania samodzielnego określonych prac i wyrabianie poczucia odpowiedzialności — słowem przez czyn.

Harcerstwo w samem założeniu swojem jest organizacją przysposobienia obywatelskiego młodzieży, obejmującą również w dużym stopniu przysposobienie do obrony kraju (p. w.) oraz na wypadek klęsk elementarnych.

Dzięki systemowi sprawności harcerskich tak harcerz, jak i harcerka w czasie swej służby zdobywa duży zasób wiadomości i sprawności wojskowych. Hasło czujności — pogotowia, nakaz niesienia chętnej pomocy bliźnim oraz głęboko pomyślany system uzyskiwania sprawności — realizują w całokształcie wychowanie jednostki samodzielnej, zdolnej do życia społecznego i państwowego.

Dobrą szkołą obywatelstwa są zwłaszcza obozy stałe i wędrowne, dzięki którym młodzież poznaje swój kraj, jego piękno i bogactwo,

styka się z życiem i kulturą kraju, uczy się wiedzy o Polsce, umacnia się w patrjotyźmie i poczuciu dumy z obywatelstwa polskiego. Szczególnie ważną z punktu państwowego widzenia misję spełniają obozy harcerskie, organizowane rok rocznie na terenach Korpusu Ochrony Pogranicza, gdzie zadaniem ich jest szerzyć zaufanie do narodu i państwa polskiego oraz zjednywać mniejszości narodowe dla myśli państwowej polskiej.

Idea oparcia życia na prawdzie zmierza do wychowania jednostek prawdziwie moralnych, kierujących się w życiu i pracy prawdą wewnętrzną, walczących o prostotę życia, o zgodność postępowania z głoszonemi zasadami.

Służbę harcerską dzieli się zależnie od wieku na okresy:

Okres I — obejmuje dzieci od 7 do 11 lat — w gromadach zuchów.

Okres II — jest służbą **w drużynach** młodszych od 11 do 15—16 lat i w drużynach starszych **harcerzy (harcerek)** od 15—16 do 18—20 i

Okres III — grupuje młodzież starszą w zrzeszeniach starszo-harcerskich.

Każdy z okresów dzieli się na etapy — u zuchów zowią się one gwiazdkami, — u harcerzy zwane są stopniami.

Nazwa stopni określa wspinanie się na coraz wyższe szczeble, czego warunkiem jest, by harcerz czy harcerka wykazali się przy próbie, dającej prawo do wyższego stopnia, postępem w urabianiu charakteru, zdobyciem pewnych wiadomości i umiejętności.

Program każdej gwiazdki i stopnia jest dostosowany do psychologji danego wieku. Tak więc program zuchów opiera się na bogatej wyobraźni dzieci, na zamiłowaniu do ruchu, do budowania, naśladowania czynności starszych, na zainteresowaniu światem zwierząt i budzącym się instynkcie towarzyskim.

Program pracy harcerek i harcerzy jest również dostosowany do zamiłowań i zainteresowań dziewcząt i chłopców załeżnie od wieku.

Równocześnie z gwiazdkami i stopniami zuchy, harcerze i harcerki zdobywać mogą sprawności, których jest b. dużo — łatwiejszych i trudniejszych — a które uwzględniają wielostronne zamiłowanie dzieci i młodzieży: artystyczne, techniczne, przyrodnicze, sportowe, niesienia pomocy bliźnim i t. d. Stopnie jako sprawdzian postępu, — stanowią zachętę do dalszej pracy, o ile są przerabiane we właściwym wieku, pomagają do wytworzenia takiej postawy duchowej, której wykładnikiem jest stałe i ciągłe doskonalenie się (szczegółowe programy gwiazdek zuchowych i stopni harcerskich znajdują się w Roczniku harcerskim za rok 1928, w „Harcmistrzu" z września 1931 i w „Skrzydłach" Nr. 6/7 1931 r. w „Harcerstwie" tom II.

Programy prób przewidują dla zuchów i harcerzy osiągnięcie następujących stopni: **w wieku 8—11 lat:**

1) zuch,
2) zuch z 1 gwiazdką,
3) zuch z drugą gwiazdką,

w wieku 11—18 lat:

1) młodzik,
2) wywiadowca,
3) ćwik,
4) harcerz orli,
5) harcerz Rzeczypospolitej.

Warunkami dopuszczania do danej próby są: wiek, określony czas służby w poprzednim stopniu, ogólne wyrobienie harcerskie, oszczędność, higjena osobista, wyrobienie techniczne, wyprawa i inne. Sama próba żąda od kandydata wykazania się ogólnem wyrobieniem harcerskiem, wiadomościami i praktyką z zakresu wychowania obywatelskiego, higjeny i służby samarytańskiej, obozownictwa, pionierki, rzemiosła, krajoznawstwa i przyrodoznawstwa, terenoznawstwa, kartografji, służby łączności, wychowania estetycznego (śpiew, muzyka, rysunki), musztry i techniki skautowej, wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego.

Stopnie i próby młodzieży żeńskiej:

W gromadach zuchów dziewczynki w wieku lat 8—10 uzyskać mogą 4 gwiazdki:

w drużynach harcerek (**w wieku lat 11—19**) stopnie:

1) ochotniczki,
2) pionierki,
3) samarytanki,
4) przewodniczki,
5) harcerki Rzeczypospolitej.

Stopnie instruktorskie t. zw. starszyzny:

1) podharcmistrz (yni),
2) harcmistrz (yni),
3) harcmistrz (yni) Rzeczypospolitej.

Programy zuchowe i harcerskie poddawane są co kilka lat (w żeńskiem harcerstwie zasadniczo co 5 lat) rewizji — i ulegają ewolucji.

Programy polskie powstały samodzielnie i są od angielskich niezależne, jakkolwiek podobne. Programy gwiazdek, stopni i sprawności nie wyczerpują pełni życia harcerskiego, są tylko jego schematem — wiele zależy od inicjatywy i pomysłowości młodzieży oraz jej kierowników.

Praca harcerska prowadzona jest głównie na zbiórkach zastępów, które odbywają się co tydzień, trwają 1—2 godzin i mogą się zamienić w krótką wycieczkę, — na program takiej zbiórki prowadzonej przez zastępowego (zastępową) składa się najczęściej raport, krótka musztra, gawęda lub przeczytanie artykułu z książki, gry, zabawy ruchowe, śpiew, ćwiczenia spostrzegawczości lub ćwiczenia z zakresu sygnalizacji, ratownictwa i t. p.

Raz albo dwa na miesiąc odbywa się zbiórka drużyny, prowadzona przez drużynowego (ą) i trwająca około 2 godzin. Program zwykle obejmuje: raport zastępami, gawęda drużynowego (ej), śpiew

chóralny, gry i ćwiczenia połączone często z zawodami zastępów. — Bardzo ważnym czynnikiem są wycieczki, odbywane we wszelkich porach roku zastępami lub całą drużyną; główną częścią programu są na nich gry i ćwiczenia polowe. Poza zbiórkami i wycieczkami w toku pracy uwzględnione są ćwiczenia woli tygodniowe, służba bliźnim, praca zarobkowa, niekiedy zbiórki specjalne, poświęcone np. kursom ratowniczym, przeciwgazowym i t. p.

Najważniejszem bezsprzecznie przejawem życia harcerskiego są obozy.

Rozkład dnia na obozie jest następujący: pobudka ranna, gimnastyka, mycie się w jeziorze lub rzece, wspólna modlitwa, podniesienie sztandaru, odprawa, śniadanie — prace gospodarcze, pełnione przez zastęp służbowy, reszta wyrusza w pole na ćwiczenia, obiad, kwadrans — pół godziny ciszy bezwzględnej, potem czas zajęć dowolnych, podwieczorek, gry i sporty, oraz zabawa z dziećmi wiejskiemi i śpiew — wieczerza, ognisko wieczorne ze śpiewem, gawęda — niekiedy z pokazami artystycznemi, modlitwa wieczorna, hejnał wieczorny, opuszczenie sztandaru, przygotowanie do snu i spoczynek — w nocy warty.

Dzień rozpoczyna się o godz. 6.30, 7-mej rano, kończy się o godz. 10-tej wieczorem.

Pewną odmianą są kolonje i obozy wypoczynkowe, przeznaczone dla wątłych dzieci, wymagających forsownego odżywiania. Inną odmianą są kolonje i obozy robocze i półrobocze, kiedy młodzież harcerska na swoje wyżywienie zarabia pracą w polu, czy ogrodzie, utrzymując w zamian lokal, teren, nabiał, jarzyny, opał itd.

Koroną polowego i leśnego życia jest obóz wędrowny; przenosząc się z miejsca na miejsce poznaje się kraj i nabiera pierwszorzędnej wprawy w obozowaniu.

Sprawdzianem technicznego wyrobienia są t. zw. biegi harcerskie. Nazwą tą określa się ćwiczenia, podczas którego każda jednostka współzawodnicząca ma do wykonania szereg zadań: np. nałożyć opatrunek, narysować szkic, nadać depeszę alfabetem Morse'a, przerzucić kładkę przez strumień, zbudować szałas i t. p.

Manifestacją życia organizacyjnego i wychowawczego harcerstwa są Zloty. Podczas zlotów gromadzi się kilkuset lub kilka tysięcy harcerzy lub harcerek — tworząc prawdziwe osiedla pod namiotami. — Obok obozów poszczególnych jednostek organizacyjnych organizuje się na zlotach urządzenia społeczne, obsługujące całość, jak: biuro informacyjne, telefony, poczta, sklepy, hotele, świetlice (gospody), ambulanse, służba bezpieczeństwa i t. p.

Harcerstwo zasadniczo wychowuje przez czyn, a więc: 1. wyrabia poglądy przez zbiorowe w gawędach szukanie odpowiedzi na zagadnienia, 2. kształci uczucia przez stwarzanie okoliczności, w których one mogą się przejawić, 3. zaprawia wolę zapomocą specjalnych ćwiczeń, stosowanych przez tydzień, miesiąc lub inny okres czasu, 4. przyzwyczaja do pracy przez wykonywanie szeregu realnych czynności, 5. wdraża do służby społecznej i uczy obowiązków obywatelskich przez system zastępowy, czynną postawę harcerzy i harcerek wobec życia i zbiorową akcję społeczną.

Podstawą stosunków między instruktorami (starszyzną) a młodzieżą harcerską jest braterstwo i wzajemne zaufanie, które ma źródło w tem, że wszyscy (i młodzież i starszyzna) podlegają jednemu prawu i dążą do jednego celu. Hasło harcerskie „Czuwaj"! jest pozdrowieniem, a zarazem przypomnieniem, ostrzeżeniem, podnietą.

Czasopisma starszyzny harcerskiej: „Harcmistrz" i „Skrzydła" — organ Głównej Kwatery żeńskiej.

Ważniejsze podręczniki:

R. Baden-Powell — „Wskazówki dla skautmistrzów" — tłum. St. Sedlaczek.
R. Philips — „System zastępowy" — tłum. St. Sedlaczek.
E. Piasecki i M. Schreiber — „Harce młodzieży polskiej".
Z. Wyrobek — „Harcerz w polu" i „Vade mecum".
E. Grodecka i J. Zwolakowska — „Ćwiczenia i gry".
J. Tworkowska — „Równajmy krok" — o współpracy z Ruchem Harcerskim Nauczycielstwa i Rodziców.
W. Nekrasz — „Pionierka harcerska".
W. J. Śliwiński — „Sygnalizacja".
Sopoćko-Grzymałowski — „Na tropach zwierząt i ludzi".
Zb. Trylski — „Mały podręcznik obozownictwa".
Praca zbiorowa pod red. St. Sedlaczka „Harcerstwo" t. II. (sprawności).

OKÓLNIK

do Dyrekcyj szkół średnich ogólnokształcących, zakładów kształcenia nauczycieli, szkół zawodowych-prywatnych i państwowych oraz P. P. Inspektorów Szkolnych

w sprawie Związku Harcerstwa Polskiego — podstaw organizacyjnych i zasad wychowawczych.

Podaję do wiadomości referat o podstawach organizacyjnych i wychowawczych harcerstwa, przesłany przez Ministerstwo W. R. i O. P. przy piśmie z dnia 15 grudnia 1931 r. Nr. I WF. 9166/31.

Toruń, dnia 26 lutego 1932 r. Nr. O-217/32 WF.

Kurator Okręgu Szkolnego (—) *Dr. M. Pollak.*

44.

Odpis.

Minister Wyznań Religijnych
i Oświecenia Publicznego

Warszawa

OKÓLNIK Nr. 31

z dnia 7 marca 1932 r. (I. Org-1200/4)

o tymczasowym statucie organizacyjnym Biura Personalnego w Kuratorjach Okręgów Szkolnych.

§ 1.

Ustanawia się w każdem z Kuratorjów Biuro Personalne.

§ 2.

Na czele Biura Personalnego stoi Naczelnik Biura Personalnego, który podlega bezpośrednio Kuratorowi.

§ 3.

Biuro Personalne (znak literowy BP):

opracowuje w uzgodnieniu z właściwemi wydziałami (oddziałami) projekty zarządzeń natury ogólnej w sprawach osobowych oraz zasady szkolenia personelu urzędniczego,

załatwia w uzgodnieniu z właściwemi wydziałami (oddziałami) sprawy osobowe nauczycieli wszelkich kategorji szkół oraz urzędników i niższych funkcjonarjuszów Kuratorjum i podległych mu władz, urzędów i instytucyj,

załatwia w uzgodnieniu z właściwemi wydziałami (oddziałami), o ile uzgodnienia tego wymagają, sprawy uposażeniowe, dyscyplinarne, emerytalne i sprawy związane z zaopatrzeniem, opartem na specjalnych tytułach prawnych,

przedstawia po uzgodnieniu z właściwemi wydziałami (oddziałami) wnioski w sprawach odznaczeń,

prowadzi sprawy ewidencyjno-kwalifikacyjne i statystykę personalną nauczycieli oraz urzędników i niższych funkcjonarjuszów.

§ 4.

Szczegółowy zakres czynności Biura Personalnego oraz sposób załatwiania spraw personalnych określą instrukcje Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Minister *(—) J. Jędrzejewicz.*

OKÓLNIK

do Dyrekcyj państwowych szkół średnich ogólnokształcących, zakładów kształcenia nauczycieli, szkół zawodowych oraz P. P. Inspektorów Szkolnych

do wiadomości.

Toruń, dnia 23 marca 1932 r. Nr. O-5887/32.

Kurator Okręgu Szkolnego *(—) Dr. M. Pollak.*

45.

OKÓLNIK

do Panów Inspektorów Szkolnych i Dyrekycj wszystkich szkół państwowych i prywatnych

w sprawie budowy wakacyjnej kolonji nadmorskiej.

Myśl ufundowania przez młodzież szkolną wakacyjnej kolonji nadmorskiej celem uczczenia Dziesięciolecia Odzyskania Niepodległości Polski zaczyna się realizować.

Utworzony Komitet budowy uzyskał na półwyspie Helskim odpowiednią parcelę budowlaną i posiada już w gotówce około 22.000 zł. Z kwoty tej przypada na składki młodzieży szkolnej 16.000 zł, resztę uzyskano z innych źródeł dochodowych. Z wiosną bieżącego roku przystąpi Komitet do budowy. Kolonja stanie w przepięknem położeniu nad morzem i pomieści w dwóch serjach miesięcznych po 100 młodzieży szkolnej.

Będzie to piękny pomnik radości i dumy narodowej z posiadania własnego polskiego morza. Młodzież, gromadząca się w kolonji, będzie wyrastała i wzmacniała swe siły na łonie przepięknej przyrody morskiej i już we wczesnej swojej młodości zrozumie, czem jest morze dla potęgi Państwa Polskiego; nauczy się kochać Morze Polskie, oceni jego wartość i znaczenie dla Państwa Polskiego.

Młodzież Okręgu Szkolnego Pomorskiego będzie mogła z radością i zadowoleniem spoglądać na kolonję nadmorską, jako na swoje własne dzieło, powstałe z drobnych zbiorowych składek uczniowskich. Całkowite koszty budowy wyniosą okoto 50000 zł. Potrzebny więc jeszcze dalszy wysiłek i dalsza powstaje troska o fundusze.

Z tego powodu proszę Panów Inspektorów Szkolnych i Dyrektorów wszystkich szkół mi podległych o powiadomienie młodzieży szkolnej o wielkiem dziele, które ma powstać głównie dzięki jej wysiłkom finansowym oraz o zachęcenie gorąco młodzieży do dalszej ochoczej i energicznej zbiórki funduszów na cele kolonji. Ufam, że mój apel znajdzie należyte zrozumienie.

Jakkolwiek obecny kryzys gospodarczy nie jest istotnie odpowiednim okresem do zbierania składek, to jednak należy zrozumieć, że przedewszystkiem chodzi o składki drobne, ale możliwie przez ogół młodzieży szkolnej zbierane.

W okresie zbierania składek na kolonję nadmorską należy zaniechać wszelkich innych zbiórek, a cały wysiłek skupić w tym kierunku, by Komitetowi budowy przyjść z możliwie największą pomocą. Zamieszczone w bież. numerze Dziennika Urzędowego sprawozdanie kasowe z dotychczasowych zbiórek wykazuje, jak nierównomiernie ustosunkowały się różne szkoły i inspektoraty szkolne do akcji ufundowania kolonji, jak niektóre mało zainteresowały się tą tak ważną dla zdrowia młodzieży szkolnej akcją.

Miesiąc kwiecień i maj niech będzie miesiącem zbiórki funduszów na kolonję nadmorską. W tym czasie należy pouczyć młodzież o celach i zadaniach wakacyjnej kolonji morskiej. Młodzież winna dokładnie zrozumieć, czem będzie kolonja, przez nią ufundowana i winna uważać to dzieło za swoje własne. Miesiące te należy poświęcić również na omówienie szeregu zagadnień aktualnych, związanych z morzem polskiem.

Składki zebrane od młodzieży, ewentualnie dochody z wieczornic i innych przedsięwzięć szkolnych urządzonych przez szkoły na cele kolonji nadmorskiej należy przesyłać nie do Kuratorjum, lecz **wpłacać na konto czekowe P. K. O. Poznań Nr. 211 230 (Miejska**

Kasa Oszczędności w Toruniu), zamieszczając na czekach uwagę: „Na rachunek wakacyjnej kolonji nadmorskiej“.

Do Kuratorjum należy przesłać tylko krótkie sprawozdanie, podające wysokość kwoty zebranej i wpłaconej na podane konto.

Równocześnie przesyła się czek Nr. 211 230.

Toruń, dnia 24 marca 1932 r. Nr. 0-6287/32.

Kurator Okręgu Szkolnego (—) *Dr. M. Pollak.*

46.

Zatwierdzam załączony regulamin, określający warunki korzystania ze sal szkolnych gimnastycznych i boisk przez Stowarzyszenia (organizacje, związki i t. p.), mające w programie swojej działalności wychowanie fizyczne, z poleceniem przestrzegania go od dnia ogłoszenia.

Równocześnie zaznaczam, że zgodnie z tym regulaminem należy uporządkować nanowo wszelkie zezwolenia na korzystanie z gimnastycznych sal szkolnych i boisk. Od początku zaś roku szkolnego 1932/33 sprawa starań o korzystanie z sal gimnastycznych w szkołach będzie regulowana w sposób następujący:

Organizacje pozaszkolne, stowarzyszenia, związki i t. p. zgłaszać będą w zasadzie do końca września każdego roku szkolnego swe zapotrzebowanie na szkolne sale gimnastyczne na piśmie z wyszczególnieniem szkoły, dni i godzin w tygodniu pod adresem powiatowego względnie miejskiego Komitetu W. F. i P. W., który po zaopinjowaniu prześle materjał Komisji Międzyszkolnej na ręce jej przewodniczącego.

Dyrekcje (kierownictwa) szkół względnie inspektor szkolny zawiadomią na piśmie każdego z petentów o decyzji powziętej na podstawie Komisji Międzyszkolnej.

O treści powyższego zarządzenia powiadomią Dyrekcje (Kierownictwa) szkół wzgl. P. P. Inspektorowie te Towarzystwa, Związki i t. p., kröre w b. roku szkolnym korzystają z sal gimnastycznych w szkołach.

Toruń, dnia 23 marca 1932 r. Nr. O-5824/32.

Kurator Okręgu Szkolnego *(—) Dr. M. Pollak.*

REGULAMIN

określający warunki korzystania ze szkolnych sal gimnastycznych i boisk przez stowarzyszenia (organizacje, związki i t. d.), mające w programie swojej działalności racjonalne prowadzenie wychowania fizycznego.

§ 1. Zezwolenie na korzystanie z urządzeń szkolnych sal gimnastycznych i boisk w szkołach średnich ogólnokształcących i zakładach kształcenia nauczycieli udzielają stowarzyszeniom Dyrektorowie (Przełożone) odnośnych zakładów, a w szkołach powszechnych Inspektorowie Szkolni w porozumieniu z Miejscową Radą Szkolną.

§ 2. Z urządzeń, wymienionych w § 1, mogą korzystać stowarzyszenia tylko w dnie powszednie w czasie ustalonym w porozumieniu ze stowarzyszeniami przez Dyrektora (Przełożoną), względnie

Inspektora Szkolnego bez szkody dla nauki szkolnej młodzieży przyczem zajęcia muszą się kończyć o godz. 21, aby można sale gimnastyczne doprowadzić do należytego porządku.

§ 3. Ćwiczenia w sali gimnastycznej może prowadzić tylko fachowo wykwalifikowany instruktor wychowania fizycznego lub nauczyciel gimnastyki.

§ 4. Instruktor w. f. lub nauczyciel gimnastyki otrzymuje od woźnego klucze od sali gimnastycznej na 15 minut przed rozpoczęciem ćwiczeń i oczekuje w szatni zbierających się uczestników ćwiczeń.

§ 5. Wstęp na salę gimnastyczną dozwolony jest ćwiczącym jedynie w stroju ćwiczebnym. Bezwarunkowo wzbronione jest wejście na salę w obuwiu zwyczajnem.

§ 6. Przebywanie ćwiczących na terytorjum szkolnem poza czasem wyznaczonym jest wzbronione.

§ 7. W sali gimnastycznej nie można dokonywać jakichkolwiek przeróbek. Przyrządy gimnastyczne po użyciu należy ustawić po zakończeniu ćwiczeń na właściwe miejsce. Bezwarunkowo nie wolno umieszczać w salach gimnastycznych i na boiskach przyrządów, nie będących własnością danej szkoły.

§ 8. Za zużycie światła, opału i utrzymanie porządku wyznacza Dyrektor (Kierownik), Przełożona lub Inspektor Szkolny ryczałtową miesięczną należytość, którą należy regularnie uiszczać zgóry najpóźniej do dnia 5 danego miesiąca w Dyrekcji zakładu względnie wpłacać do Kasy Rady Szkolnej Miejscowej.

§ 9. Stowarzyszenia, korzystające z urządzeń szkolnych sal gimnastycznych i boisk, składają pisemne oświadczenie, że znany im jest niniejszy regulamin, ponadto deklarację, że materjalnie odpowiadają za wszelkie uszkodzenia sal, boisk, przyrządów i przyborów gimnastycznych według ceny szacunkowej, podanej przez Dyrektora (Przełożoną) zakładu lub Inspektora Szkolnego.

§ 10. W razie nieprzestrzegania któregokolwiek z przepisów niniejszego regulaminu może Dyrektor (Przełożona) względnie Inspektor Szkolny cofnąć swoje zezwolenie na korzystanie z sal i boisk gimnastycznych. O słuszności motywów decyduje Dyrektor (Przełożona) zakładu lub Inspektor Szkolny. Interesowanym przysługuje prawo wnieść zażalenie przeciwko decyzji Dyrekcji — Inspektoratu — do Kuratorjum Okręgu Szkolnego Pomorskiego w Toruniu.

47.

OKÓLNIK

do Dyrekcyj Szkół Średnich Ogólnokształcących, Zawodowych, Zakładów Kształcenia Nauczycieli i Panów Inspektorów Szkolnych.

Podaję do wiadomości, że z dniem 16 marca b. r. uruchomione zostało w Kuratorjum Okręgu Szkolnego Pomorskiego — Biuro Personalne.

Do zakresu działania tego biura włączone zostały sprawy personalne wszystkich podwładnych mi urzędników, dyrektorów, kierowników szkół i nauczycieli.

Obowiązki naczelnika Biura Personalnego w Kuratorjum objął p. radca Józef Żuchowicz.

Toruń, dnia 15 marca 1932 r. Nr. I-5510/32.

Kurator Okręgu Szkolnego (—) *Dr. M. Pollak.*

48.

OKÓLNIK

do Dyrekcyj państwowych szkół średnich ogólnokształcących, zakładów kształcenia nauczycieli, szkół zawodowych, P. P. Inspektorów Szkolnych, oraz do Kierownictw publicznych i prywatnych szkół wszelkich kategoryj i typów

w sprawie adresowania przesyłek listowych.

Ministerstwo Poczt i Telegrafów stwierdziło, że znacza ilość przesyłek listowych jest adresowana nieumiejętnie i niedokładnie, co zwiększa i utrudnia pracę urzędników pocztowych, a w wielu wypadkach powoduje niedoręczenie przesyłek.

W związku z powyższem i w myśl pisma Ministerstwa W. R. i O. P., z dnia 25 lutego 1932 r. Nr. I-Org.-2291/32 polecam pouczyć młodzież szkolną o prawidłowem adresowaniu przesyłek listowych, według podanego niżej wzoru, wyjaśniając jej jednocześnie, jakie skutki pociąga za sobą niedokładne lub nieumiejętne ich zaadresowanie.

Wzór adresu przesyłki listowej:

Strona przednia.

Miejsce dla naklejenia znaczka pocztowego

....

Imię i nazwisko

....

(Urząd pocztowy)

....

Miejscowość, ulica, Nr. domu

Strona odwrotna.

Nadawca: ....

49.

RUCH SŁUŻBOWY

Kuratorjum Okr. Szkol. Pomorskiego.

Mianowania:

Pan Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego mianował pismem z dnia 29 lutego 1932 r. Nr. BP-3753/32 **Ks. Konstantego Aksamitowskiego,** naczelnikiem wydziału w Kuratorjum Okręgu Szkolnego Pomorskiego w V stopniu służbowym z dniem 20 listopada 1931 r.

Pan Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego mianował pismem z dnia 29 lutego 1932 r. Nr. BP-2755/32 p. **Józefa Żuchowicza** radcą w VI st. stopniu służbowym w Kuratorjum Okr. Szk. Pom. z dniem 1 marca 1932 r. i powierzył mu pełnienie obowiązków naczelnika biura personalnego.

Przeniesieni:

Pan Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego przeniósł pismem z dnia 12 stycznia 1932 r. Nr. BP-5760/31 p. **Henryka Błażewskiego,** radcę w VI st. służbowym w Kuratorjum Okr. Szkol. Pomorskiego, na równorzędne stanowisko do Kuratorjum Okręgu Szkolnego Lwowskiego z dniem 15 stycznia 1932 r.

Szkolnictwo Powszechne.

Mianowani:

L. p.	Nazwisko i imię	Od dnia	Do szkoły			
			stop. org.	charakter szkoły	miejscowość	powiat
1	**Draganówna Michal.**	1. III. 32	7 kl.	szk. pow.	Grudziądz	
2	**Dziergwówna Felicja**	"	3 "	"	Raciąż	Tuchola
3	**Jaroszewska Izabela**	"	7 "	"	Lubawa	
4	**Kaniecki Stanisław**	"	1 "	"	Morzęcin	Lubawa
5	**Janikowski Zenon**	"	7 "	"	Obłuże	Morski
6	**Binnek Konrad**	"	7 "	"	Podgórz	Toruń
7	**Wiewiórzanka Aug.**	"	2 "	"	W. Pułkowo	Wąbrz.
8	**Bahyrycz Francisz.**	"	7 "	"	Lubawa	
9	**Sassówna Janina**	"	7 "	"	Lidzbark	Brodn.
10	**Nogalski Wacław**	"	3 "	"	Kielno	Wejher.
11	**Zaremba Alfons**	"	7 "	"	Nowemiasto	Lubawa
12	**Niezgódka Stanisław**	"	7 "	"	Kartuzy	
13	**Łęgowski Alfons**	"	3 "	"	Ciche	Lubawa
14	**Piotrowski Władysl.**	1. VI. 32	7 "	"	Tczew	
15	**Mitręga Antoni**	"	7 "	"	Tczew	
16	**Chudówna Wanda**	"	7 "	"	Toruń	
17	**Simon Otto**	"	3 "	"	Borzechowo	Starog.
18	**Gross Kazimierz**	"	2 "	"	Lubiszewo	Tczew
19	**Słowik Łucjan**	"	5 "	"	Gostyczyn	Tuchola
20	**Meller Stanisław**	1. V. 32	7 "	"	Toruń Nr. 5	
21	**Jędrzejewska Jadw.**	1. VI. 32	2 "	"	Mroczenko	Lubawa
22	**Raszejanka Małgorz.**	"	7 "	"	Starogard	
23	**Brzezińska Jadwiga**	"	7 "	"	Chojnice	

Przeniesieni:

L. p.	Nazwisko i imię	Od dnia	Ze szkoły				Do szkoły			
			stop. organ.	charakter szkoły	miejscowość	powiat	stop. organ.	charakter szkoły	miejscowość	powiat
1	**Piotrzkowska Helena**	16. II. 32	3 kl.	powsz.	Kielno	Morski	2 kl.	powsz.	Blizno	Grudz.
2	**Liebersbachówna Katarz.**	1. III. 32	7 „	„	Lubawa		7 „	„	Grudziądz	
3	**Lipska Aniela**	„	2 „	„	Stara Kiszewa	Kościerz.	1 „	„	Skrzydłowo	Kościerz.
4	**Marszał Józef**	„	1 „	„	Skrzydłowo	„	3 „	„	Stara Kiszewa	„
5	**Piontkówna Gertruda**	„	2 „	„	Piaseckiepole	Gniew	2 „	„	Międzyłęż	Gniew
6	**Rogoś Wojciech**	„	7 „	„	Puck	Morski	4 „	„	M. Kack	Morski
7	**Witkowski Metody**	„	3 „	„	Ciche	Nowem.	6 „	„	M. Tarpno	Grudz.
8	**Chmurzyński Ksawery**	„	3 „	„	Kiełpin	Kartuzy	1 „	„	Borcz	Kartuzy
9	**Timm Michał**	15. II. 32	1 „	„	Kakliska	Kościerz.	2 „	„	Serock	Świecie
10	**Walter Antoni**	1. III. 32	7 „	„	Wąbrzeźno		7 „	„	Chojnice	
11	**Rybaczewska Klara**	16. III. 32	3 „	„	Rożental	Lubawa	2 „	„	Grodziczno	Lubawa
12	**Jekówna Placyda**	„	2 „	„	Grodziczno	„	3 „	„	Rożental	„

Przeniesieni w stan spoczynku:
z dniem 29. II. 1932 r.

L. p.	Nazwisko i imię	Miejscowość	Powiat	Uwaga
1	Kosznikówna Helena	Chojnice		
2	Wołoszynowa Janina	Gdynia	Morski	
3	Nigrinowa Stanisl.	Świerczynki	Toruń	
4	Sentkowski Franc.	Chełmno		
5	Dziarnowski Bronisl.	Chojnice		
6	Dommer Herman	Grudziądz		
7	Bielanowska Zofja	Toruń		

Zwolnieni:

L. p	Nazwisko i imię	Data	SZKOŁA			
			stop. org.	charakter	miejscowość	powiat
1	Wachowiakowa Helena	31. V. 32	2 kl.	szk. pow.	Ogorzeliny	Chojnice
2	Lubicz-Majewska Joanna	29. II. 32	7 „	„	Nowemiasto	Lubawa
3	Elknerowa Karolina	29. II. 32	7 „	„	Żukowo	Kartuzy
4	Madejewska Agnieszka	31. V. 32	7 „	„	Tczew	
5	Matwijewiczowa Izabela	29. II. 32	6 „	„	M. Tarpno	Grudz.
6	Nowc Robert	29. II. 32	1 „	„	Nowawieś	Kartuzy
7	Balachowska Aniela	29. II. 32	7 „	„	Działdowo	Działd.

Robert Nowc, tymczasowy nauczyciel publicznej szkoły powszechnej w Nowejwsi, został zarządzeniem Pana Kuratora Okręgu Szkolnego Pomorskiego z dnia 25-go lutego 1932 r. Nr. I-3734/32 dyscyplinarnie wydalony ze służby państwowej bez prawa do odprawy z powodu brutalnego obchodzenia się z dziećmi w szkole oraz zachowania się nie licującego z godnością stanu nauczycielskiego.

50.

Konkursy.

Ogłasza się konkurs na następujące stanowiska kierowników szkół powszechnych:

1. Kierownika 4 klasowej publicznej szkoły powszechnej w Drożdzienicy, pow. tucholski.
2. Kierownika 3 klasowej publicznej szkoły powszechnej w Iwcu, pow. tucholski.
3. Kierownika 3 klasowej publicznej szkoły powszechnej w Konarzynach, pow. chojnicki.

Podania należy wnosić w drodze służbowej do Kuratorjum Okręgu Szkolnego Pomorskiego w terminie sześciotygodniowym od daty ukazania się niniejszego „Dziennika Urzędowego".

51.

Komunikaty.

Celem uczczenia dziesięciolecia odzyskania Niepodległości Polski powstała w roku 1928 myśl ufundowania przez młodzież szkolną stałej morskiej kolonji wakacyjnej.

W związku z tą akcją wydało Kuratorjum okólnik z dnia 31 grudnia 1928 Nr. I. KN-16048/28 i zarządziło zbiórkę funduszów na cel powyższy.

Wykaz pobranych kwot podaje poniższe zestawienie:

L. p.	Składki zebrane przez		Pojedyńczo zł	Pojedyńczo gr	Ogółem zł	Ogółem gr
	I. Inspektoraty szkolne					
1	Brodnica	310,25+138,55	448	80		
2	Brusy	45,12+5,00	50	12		
3	Chełmno	260,00+15,00	275	—		
4	Chełmża		292	52		
5	Chojnice	147,15+175,40	322	65		
6	Działdowo		127	90		
7	Gniew		158	04		
8	Grudziądz		391	39		
9	Kartuzy		257	97		
10	Kościerzyna		767	03		
11	Nowe	352,88+54,66	407	54		
12	Nowemiasto	390,59+20,35	410	94		
13	Puck		474	48		
14	Sępolno		448	79		
15	Starogard	901,40+19,35	920	75		
16	Świecie	486,37+12,05	498	42		
17	Tczew		192	25		
		Do przeniesienia	6.443	59		

L. p.	Składki zebrane przez	Pojedyńczo zł	gr	Ogółem zł	gr
	Z przeniesienia	6.443	59		
18	Toruń . . . . . . 353,77+58,90	412	67		
19	Tuchola . . . 116,70+11,45+149,73	277	88		
20	Wąbrzeźno . . . . . 201,44+40,02	241	46		
21	Wejherowo	1.505	32	8.880	92
	II. Seminarja nauczycielskie				
1	Działdowo	34	65		
2	Grudziądz im. Staszica	90	—		
3	„ z niem. językiem nauczania .	28	65		
4	Kościerzyna	100	22		
5	Lubawa	64	45		
6	Toruń męskie	118	—		
7	„ żeńskie	50	18		
8	Tuchola	40	—		
9	Wejherowo	25	—	551	15
	III. Państwowe szkoły średnie ogólno-kształcące				
1	Brodnica	86	—		
2	Chełmża	140	—		
3	Chełmno męskie	35	—		
4	„ żeńskie	71	—		
5	Grudziądz klasyczne	29	83		
6	„ mat. przyrodnicze	51	34		
7	„ żeńskie	256	02		
8	Gniew	21	85		
9	Kościerzyna	25	—		
10	Lubawa	38	50		
11	Nowemiasto	50	—		
12	Starogard	79	06		
13	Świecie	90	37		
14	Toruń im. Kopernika	271	47		
15	„ z niemieckim językiem nauczania	93	30		
16	Tczew męskie	16	71		
17	„ żeńskie	35	75		
18	„ niemieckie	26	50		
19	Wąbrzeźno . . . . . . 31,38+12,85	44	23		
20	Wejherowo	96	45		
21	Chojnice	137	97	1.696	35
	IV. Prywatne szkoły średnie ogólnokształcące				
1	Chojnice z niemiec. językiem nauczania	49	88		
2	Gdynia — dr. Zegarskiego	56	22		
	Do przeniesienia	106	10		

L. p.	Składki zebrane przez	Pojedyńczo zł	gr	Ogółem zł	gr
	Z przeniesienia	106	10		
3	Górna Grupa — Tow. Słowa Bożego .	40	—		
4	Grudziądz — z niem. język. nauczania	30	—		
5	Kartuzy — im. Henryka Sienkiewicza .	40	—		
6	Kościerzyna — Zakład N. M. P. Anielskiej	109	85		
7	Pelplin — Collegjum Marianum . . .	20	—		
8	Toruń — żeńskie	193	82	539	77
	V. Państwowe szkoły zawodowe				
1	Chojnice — handlowa	46	50		
2	Grudziądz — budowy maszyn	40	—		
3	Toruń — żeńska	11	50	98	—
	VI. Prywatne szkoły zawodowe				
1	Brodnica — handlowa	20	—		
2	Grudziądz — „	105	—		
3	„ — gospodarcza	31	—		
4	Działdowo — rzemieślnicza	20	—		
5	Tczew — rzemieślnicza	22	88		
6	„ — handlowa	15	20		
7	Toruń — handlowa	24	92		
8	Wejherowo — „	31	05	270	05
	VII. Szkoły dokształcające				
1	Chełmno	36	60		
2	Chojnice	53	70		
3	Działdowo	20	16		
4	Gniew	3	50		
5	Grudziądz (nr. 1.)	5	45		
6	Kościerzyna	33	—		
7	Kowalewo	11	—		
8	Lidzbark	—	70		
9	Lubawa	4	25		
10	Nowemiasto	2	50		
11	Sępolno	10	—		
12	Świecie . . . . 2,50+9,95	12	45		
13	Toruń (nr. 4,-3,-2.) 11,50+7,50+30,92	49	92		
14	Wejherowo	15	05	258	28
	VIII. Bezimienne wpływy	50	—	50	—
	IX. Pozostałość funduszu wycieczkow.	700	—	700	—
	X. Odsetki K. K. O. Toruń . . .	2873	49	2873	49
	Wpływy do dnia 31 grudnia 1931 ogółem			15.919	01
	Wypłacono tytułem podatku skarbowego			5	06
	Pozostałość			15.913	95

Kwota **15.913,95** umieszczona jest w Komunalnej Kasie Oszczędności miasta Torunia Nr. konta **C. 414.**

Toruń, dnia 5 marca 1932.

Józef Szaderski — Naczelnik Oddziału Rachunkowego.

Stanisław Wiśniewski — Okręgowy Wizytator Szkół.

Zgodność powyższego zestawienia stwierdzamy własnoręcznemi podpisami.

Toruń, dnia 14 marca 1932.

(—) *Lachowicz Tadeusz.*

Ferdynand Śliwiński
p. o. Naczelnik Wydziału.

Nakładem Ministerstwa W. R. i O. P. ukazał się zeszyt III. wydawnictwa p. t. „Projekty budynków szkół powszechnych", Warszawa 1931, fol. st. 157.

W latach 1925—1926 Ministerstwo W. R. i O. P. wydało dwa zeszyty, poświęcone projektom budynków szkół powszechnych. Zostały one opracowane z tem założeniem, że budynki szkolne będą wznoszone odrazu w całości. Zeszyt trzeci natomiast zawiera wyłącznie tylko takie projekty, według których budynki szkolne mogą być wznoszone częściowo w kilku okresach. Projekty te opracowane zostały na podstawie programu minimalnego ze zmianami, umożliwiającemi racjonalną rozbudowę.

Wydawnictwo to zasługuje na baczną uwagę Panów Inspektorów Szkolnych i Rad Szkolnych Powiatowych.

52.

Sprostowanie.

Na str. 32-giej Nr-u 2 Dziennika Urzędowego Kuratorjum Okręgu Szkolnego Pomorskiego z b. r. mylnie wymieniony został powiat, do którego przeniesiono nauczycielkę Pękałównę Genowefę, a mianowicie kartuski zamiast tucholskiego.

53.

CZĘŚĆ NIEURZĘDOWA.

Co uczyniono w Okręgu Szkolnym Pomorskim dla podniesienia poziomu nauczania przyrody martwej w szkołach powszechnych.

Wiadomo powszechnie, że nieodzownym warunkiem racjonalnego nauczania przyrody martwej są szkolne pracownie przyrodnicze. Zaopatrzone w warsztaty, narzędzia i przybory, pozwalają one uczniom własnoręcznie pod okiem nauczyciela poznawać drogą doświad-

czalną przyczyny najprostszych zjawisk świata zewnętrznego. Warunki ekonomiczne państwa i społeczeństwa uniemożliwiają chwilowo zakładanie pracowni we wszystkich szkołach powszechnych, którym, ze względu na ich typ organizacyjny i materjał naukowy. byłyby potrzebne. Dlatego też liczba pracowni przyrodniczych w Okręgu Pomorskim w stosunku do jego potrzeb jest jeszcze niewielka i wynosi zaledwie 17. Szereg szkół na wsi, a nawet w wielu miastach poprzestaje z konieczności na werbalnym sposobie nauczania tego przedmiotu, sposobie, zgóry wykluczającym wszelkie zainteresowanie, natomiast powodującym zupełne zniechęcenie, towarzyszące tak dzieciom, jak i nauczycielom, których w dodatku i przygotowanie praktyczne z przyrody martwej pozostawia nieraz wiele do życzenia.

Pragnąc zmienić istniejący stan rzeczy, kłopotliwy dla nauczyciela i krzywdzący ucznia, a więc pragnąc umożliwić szkołom zaopatrzenie się własną wytwórczością w najniezbędniejsze i najprostsze pomoce do laboratoryjnego nauczania przyrody martwej, zainicjowano w roku ubiegłym w sześciu powiatach Okręgu Pomorskiego zjazdy nauczycieli, uczących przyrody martwej w szkołach 3—7 klasowych. Względy, któremi kierowano się przy inicjowaniu zjazdów, zostały omówione w zeszycie 9 „Oświaty i Wychowania“ z 1930 roku, w artykule pod tytułem „Przyroda martwa w szkołach powszechnych na wsi“. Obecnie podaje się sposób organizowania zjazdów oraz rezultaty wzajemnej pracy nauczycieli na zjazdach i pracy ich w szkołach.

Organizację zjazdów poprzedziły konferencje z nauczycielami, uczącymi przyrody martwej w szkołach 3—7 klasowych, i z kierownikami tych szkół na terenie poszczególnych powiatów. Na konferencjach przedstawiono zebranym stan nauczania przyrody martwej, omówiono program tego przedmiotu i wskazano drogi, zmierzające do naprawy istniejącego stanu. Ponadto projekt organizowania zjazdów omówiono także na wspólnej konferencji z kierownikami pracowni, w których miały się one odbywać, opracowano plan i metodę pracy na zjazdach, wreszcie po przedyskutowaniu przyjęto następujące wytyczne:

1. Zjazdy odbywają się raz na dwa tygodnie w godzinach pozalekcyjnych i trwają każdorazowo po 4—5 godzin dziennie.

2. Kierownicy pracowni układają terminarz zjazdów, opracowują rozkład materjału zgóry na cały rok i szczegółowe plany zjazdów; w planach uwzględniają ćwiczenia i doświadczenia, przewidziane na dany zjazd, a w miarę potrzeby i rysunki, wreszcie przedkładają je do wiadomości uczestnikom zjazdów i władzom szkolnym; uczestnicy otrzymują plany na 3—4 dni naprzód, by zawczasu mogli przygotować się do zajęć. W planach, sporządzanych według zamieszczonego dalej wzoru, brana jest pod uwagę ilość materjału naukowego na 10 godzin głośnej i cichej pracy ucznia, a w końcu planów podawane są przybliżone koszta zjazdów, a więc materjałów, odczynników i t. p.

L. p. ćwiczenia	Czas trwania ćwiczeń	Określenie materjału naukowego (ćwiczenia)	Przyrządy, potrzebne do ćwiczenia lub demonstracji	Lektura	
				dla naucz.	dla uczni

3. Teoretyczne przygotowanie kierowników do zajęć na zjazdach opiera się m. in. na podręcznikach: Żłobickiego „Wiadomości z fizyki" i Tołłoczki „Chemja dla szkół powszechnych" oraz: Dmochowskiego „Ćwiczenia z fizyki i chemji", Duchowicza „Doświadczenia chemiczne" i t. p.*)

4. Uczestnicy zjazdów poznają materjał naukowy, przewidziany na dany zjazd, w zakresie podręczników, np. Żłobickiego „Wiadomości z fizyki" oraz Kosińskiego i Moychy „Fizyka i chemja", a także referują go, w miarę potrzeby, ustnie na zjeździe.

5. Części składowe przyrządów do doświadczeń przygotowywane są w centralnych pracowniach robót ręcznych i fizyko-chemicznych; uczestnicy zjazdów mogą także przygotowywać niektóre części składowe przyrządów u siebie w szkole według wymiarów, otrzymanych od kierowników zjazdów. Każdy przyrząd jednak uczestnicy konstruują własnoręcznie dla wyrobienia sprawności ręki i zdobycia umiejętności wykonania go z uczniami swych szkół.

6. Doświadczenia, przewidziane programem, uczestnicy przerabiają na zjazdach własnoręcznie. Dla ułatwienia wzajemnej wymiany zdań i ewentualnej pomocy w wykonywaniu doświadczeń trudniejszych, przy jednym stole pracuje z reguły dwóch uczestników. Prócz doświadczeń, przerabianych stosownie do opracowanego planu, kierownik zjazdu omawia w razie potrzeby inne doświadczenia, prowadzące do tego samego wniosku.

*) Wiele ciekawego materjału znaleźć można w wydawnictwie Ministerstwa W. R. i O. P. „Fizyka i chemja", tudzież w czasopiśmie „Przyroda i technika". Bibljografję z zakresu fizyki i chemji zawierają Roczniki Pedagogiczne.

7. Materjału do przyrządów oraz odczynników do doświadczeń dostarcza uczestnikom kierownik pracowni, a koszta ich pokrywają ze swych budżetów szkoły, z których nauczyciele biorą udział w zjazdach.

8. Doświadczenia poprzedzane są w zasadzie konkretnie stawianemi zagadnieniami i notowane na tablicy rysunkiem schematycznym. Schematy bardziej skomplikowane kierownik zjazdu przygotowuje zawczasu na dużych arkuszach papieru i zawiesza podczas zajęć na tablicy.

9. Każde doświadczenie, a w miarę potrzeby i kolejność ćwiczeń, uczestnicy dokładnie notują w bruljonach w sposób zalecony przez kierownika.

10. Wnioski zapisywane są w formie ostatecznie przyjętej przez uczestników po dyskusji.

11. Uczestnikom zjazdów zwracana jest uwaga na metodyczną stronę doświadczeń, jako też na te doświadczenia, które w szkole należy prowadzić demonstracyjnie, czy to z uwagi na bezpieczeństwo uczniów, czy to ze względów dydaktycznych, oraz na sposób notowania doświadczeń w zeszytach przez uczniów w szkole.

12. Uczestnicy zjazdów, dla zorjentowania kierowników pracowni, czy przerobiony na poprzednim zjeździe materjał był wystarczający do normalnego przeprowadzenia lekcyj z uczniami, składają na wstępie krótkie sprawozdania z wykonanych przyrządów, z przerobionych z dziećmi doświadczeń i t. p.

13. Uczestnicy przywożą każdorazowo na zjazd zeszyty kilku uczniów oddziałów VI i VII i przedkładają sobie wzajemnie do przejrzenia.

14. Wszelkie spostrzeżenia, uwagi, wnioski, poczynione w związku z pracą w szkole, są skrzętnie notowane i poruszane na zjazdach.

15. Frekwencja uczestników zjazdów podlega kontroli.

16. Podział godzin w szkołach, objętych zjazdem, ułożony jest tak, by dzieci w dniu wyjazdu nauczyciela, jeżeli wyjazd z konieczności wypada w godzinach lekcyjnych, jak najmniej traciły; zwalnianie dzieci od nauki w dniu zjazdu jest niedozwolone.

Rozkład zajęć z przyrody martwej w szkołach 3—5 klasowych z oddziałami połączonemi, nasuwający wątpliwość, czy 5 godzin, przeznaczone na przyrodę martwą w oddziałach VI i VII oraz na przyrodę żywą w oddziale V tych szkół, właściwiej jest brać pięć razy tygodniowo po godzinie dziennie, czy też trzy razy tygodniowo, mianowicie dwa razy po dwie godziny i raz godzinę, oraz jak ułożyć zajęcia głośne i ciche, poddano dyskusji i wysunięto, jako pewnego rodzaju wytyczną, następujący projekt:

Dzień	Lekcja	Oddział V	Oddział VI	Oddział VII
1	1	Zajęcia ciche	Ćwiczenia z nauczycielem	Budowa przyrządów do następ. doświadczenia
	2	Zajęcia ciche	Odrys. z tablicy, opis przerobionego doświadczenia	Ćwiczenia z nauczycielem
	3	Nauka głośna	Budowa przyrządów do następnego doświadczenia	Odrys. z tablicy i opis przerobionego doświadczenia
2	4	Zajęcia ciche	1/2 godziny ćwiczenia z nauczycielem	1/2 godz. budowy przyrz. do nast. doświadczenia
			1/2 godz. odrys. z tablicy i opis przerob. doświadczenia	1/2 godz. higjeny z nauczycielem
3	5	Zajęcia ciche	Budowa przyrządów do następnego doświadczenia	Ćwiczenia z nauczycielem

17. Prace doświadczeniowe w szkołach na wsi odbywają się w jednej z klas, gdzie miejsce ławek zajmą stoły, lub narazie odpowiednio przystosowane do ławek deski.

18. Do czasu zaopatrzenia szkół w te przyrządy i pomoce, które powinny być zakupione, a nie sporządzone w pracowni, kierownicy pracowni wypożyczają szkołom niektóre pomoce pod warunkiem, że w razie zniszczenia ich lub uszkodzenia wypożyczająca je szkoła zwraca koszt zniszczonych pomocy.

19. Kierownikom pracowni, prowadzącym zjazdy, udziela się zniżki godzin nauczania w szkole.

20. Aby podjęta praca z jakichkolwiek względów nie załamała się, a prowadzący ją na wsi nauczyciele nie byli pozbawieni wyjaśnień w chwilach nasuwających się wątpliwości, kierownikom pracowni, którzy zjazdy prowadzili, porucza się taktowny nadzór nad nauczaniem przyrody martwej, polegający na hospitowaniu przynajmniej raz na rok w porozumieniu z pp. inspektorami lekcyj tego przedmiotu w miejscu urzędowania nauczycieli, b. uczestników zjazdów.

W taki sposób starano się zapewnić uczestnikom zjazdów, narażającym się częstokroć na znaczne koszta i wysiłki, maksymum korzyści tak w ciągu ich zajęć na zjazdach, jak i w pracy szkolnej.

Zważywszy, że laboratoryjne nauczanie przyrody martwej bez kompletu najpotrzebniejszych narzędzi do obróbki drzewa, metalu i szkła jest nie do pomyślenia, uczestnikom zjazdów rozdano specjalnie opracowane dla nich wykazy tych narzędzi, a kierownikom szkół polecono dopilnować, by w najbliższych budżetach uwzględ-

nione zostały sumy na narzędzia do podręcznego warsztatu i na materjały do zajęć, jako też na zakup przyrządów i pomocy, których z różnych względów nie należy konstruować w szkole.

W dwóch powiatach, objętych zjazdami, wszyscy uczestnicy już w ciągu roku otrzymali zakupione dla nich na kredyt za pośrednictwem pracowni komplety narzędzi do podręcznego warsztatu przyrody martwej, na co, zgodnie z zapewnieniem pp. starostów, zostały uwzględnione odpowiednie sumy w nowych budżetach szkolnych.

Uczestnicy zjazdów otrzymali też za pośrednictwem pracowni najniezbędniejsze podręczniki do przyrody martwej, za które należność uiścili ratami, a nadto zwrócono im uwagę na książki, traktujące o możności wykorzystywania w tej pracy nieużytków, jak „Zbieranie i zużytkowanie nieużytków", Samouczka technicznego zeszyt 20, wreszcie wskazano na czasopisma „Praca ręczna w szkole", „Roboty ręczne i rysunki" i na miesięcznik w języku niemieckim „Basteln und Bauen", zawierające pożyteczne wiadomości z robót ręcznych, przydatne również do wykonywania prostych przyrządów do fizyki.

W sześciu zjazdach, jakie odbyły się w ciągu ubiegłego roku szkolnego w sześciu powiatach Okręgu, wzięło udział około 100 nauczycieli, uczących przyrody martwej w szkołach 3—7 klasowych na wsi i w miasteczkach, przyczem do jednego z powiatów przybywali na zjazd nauczyciele z czterech innych powiatów, w tem sześciu absolwentów grupy fizyko-matematycznej Wyższego Kursu Nauczycielskiego.

Uczestnikami zjazdów byli zarówno ludzie młodzi, na progu życia i pracy zawodowej stojący, jak starzy, zrutynizowani metodą werbalną nauczyciele, a ta ich wspólna, harmonijna praca we własnym, szkoły i społeczeństwa interesie stwarzała miły nastrój i wywierała niezwykle dodatnie wrażenie na zwiedzających zjazdy. Pracę uczestników ożywiał duży zapał i rzetelne zrozumienie, które skłaniało pracujących niejednokrotnie do pozostawania w pracowniach poza określonemi godzinami zajęć, by z przywiezionego przez siebie materjału konstruować dodatkowo potrzebne przyrządy. Poczęły wreszcie dochodzić do władz szkolnych użalania, że ilość godzin, programem przewidzianych na ową doniedawna niemile widzianą naukę przyrody, jest zbyt mała.

Organizacją zjazdów zainteresowało się Ministerstwo W. R. i O. P., skąd przybyli delegaci w osobach p. wizytatorki St. Lewandowskiej i p. profesora L. Paczóskiego, którzy zwiedzili zjazdy w kilku powiatach okręgu i lekcje przyrody martwej w kilku szkołach tychże powiatów, odbyli z zebranymi konferencję i udzielili wskazówek, dotyczących pracy na przyszłość.

Poza opieką i nadzorem, jaki Kuratorjum roztaczało nad zjazdami przez cały ciąg ich trwania, zostały one nadto zwizytowane w końcu roku szkolnego, a więc w czerwcu przez wizytatora Kuratorjum, który z delegowanym profesorem fizyki gimnazjum państwowego w Toruniu p. Janem Szycem zwiedził także wystawy ekspo-

natów oraz lekcje przyrody martwej w kilku szkołach każdego objętego zjazdem powiatu. Stwierdzono, że lekcje przyrody, doniedawna oschłe i nużące, stały się najbardziej zajmującemi nietylko dla nauczycieli, lecz i dla dzieci; przybywały one chętnie na lekcje fizyki nawet w dnie, kiedy z powodu mrozów lub zawiei inne lekcje opuszczały, wykazywały przytem nieobserwowaną dotąd aktywność i pomysłowość w konstruowaniu pomocy naukowych nietylko do przyrody martwej, lecz i do innych przedmiotów, dobre przyswojenie materjału z przyrody oraz staranne, choć niezawsze prawidłowe notatki w zeszytach, dotychczas zapełnianych błędnem pod każdym względem streszczaniem wykładów nauczyciela.

Na zreorganizowany sposób nauczania przyrody zwróciła uwagę ludność okoliczna, duchowieństwo i samorządy gminne. Rodzice życzliwiej ustosunkowywać się poczęli do szkoły, niekiedy z własnej inicjatywy zbierali składki na narzędzia, przyrządy i odczynniki, widząc, że praca ich dzieci nie jest marnowaniem materjału, lecz znajduje praktyczne zastosowanie w życiu. Ze składek rodziców i z zapomóg samorządu gminnego zaopatrzono niektóre szkoły w stoły i krzesła, zamiast ławek, by ułatwić dzieciom zajęcia na lekcjach przyrody. Ksiądz proboszcz jednej z parafij, widząc nadspodziewane chęci do nauki uczniów miejscowej szkoły, zaciekawiony sposobem nauczania i jego wynikami, wezwał parafjan, by w niedzielę zebrali się w szkole i na zademonstrowanej przez nauczycielkę lekcji przyjrzeli się, jak ich dzieci pracują i jak tanim kosztem zasilają szkołę w ciekawe, a niezbędne pomoce do nauki.

Owo zatem zainteresowanie przedmiotem przyrody martwej, rozbudzone wśród nauczycielstwa, dzieci i społeczeństwa, wzrost aktywności i pomysłowości w pracy, rozwijający się pod wpływem zajęć laboratoryjnych pęd do wypowiadania swych uwag i radości, jako mimowolne ćwiczenia w mówieniu, wreszcie podniesienie kwalifikacyj nauczycielskich oraz stanu gospodarczego szkół przez zasilanie ich w nowe sprzęty, jak i w pomoce do nauki, których przez wiele lat szkoły nie posiadały i które nieprędko jeszcze zdobyćby mogły, — to są efekty zjazdów, jak na okres próbnej ich egzystencji dość wymowne.

Aby jednak dokształcanie nauczycieli, prowadzone drogą zjazdów, mogło w zupełności zadość uczynić wymaganiom, praca na zjazdach, jak wykazała praktyka, powinna być powierzana tylko tym kierownikom centralnych pracowni, którzy:

1. bezwzględnie dobrze znają przedmiot (okazało się bowiem, że absolwenci grupy fizyko-matematycznej Wyższego Kursu Nauczycielskiego wykazują nieraz znaczne braki w znajomości tego przedmiotu),

2. poza dobrą znajomością przedmiotu, posiadają inicjatywę, pomysłowość, i sprawność techniczną w konstruowaniu prostych przyrządów. Wydaje się z tego względu rzeczą wskazaną, by z grupą fizyko-matematyczną Wyższego Kursu Nauczycielskiego łączono obowiązkowo roboty ręczne, a nie, jak dotychczas także śpiew, czy gimnastykę, według dowolnego wyboru słuchacza.

Pan prof. J. Szyc w sprawozdaniu swem z objazdu zjazdów w Okręgu poczynił następujące spostrzeżenia:

„Stwierdziłem, że nawet młodzi nauczyciele, którzy ukończyli seminarja w ostatnich latach, nawet w roku 1926—1930, przeważnie ćwiczeń własnoręcznych nie przerabiali i nie wiedzieli, jak się do rzeczy zabrać. Na specjalną uwagę zasługuje pomysłowy sposób organizacji zjazdów. Dzięki temu za jednym niejako zamachem pokonano dwa bardzo ciężkie szkopuły: brak pomocy naukowych i odpowiednio przygotowanych nauczycieli, a co najdziwniejsze, bez żadnego prawie obciążenia Skarbu Państwa.

„Z zadowoleniem przyglądałem się tej pracy i obserwowałem pracujących przy warsztacie. W zjazdach brali udział młodzi i starzy, nauczyciele i nauczycielki. Spotykalem na zjazdach z podziwem nawet 60-cio kilkuletnich nauczycieli. Muszę też zaznaczyć, iż nauczyciele i nauczycielki wykazali pełne zrozumienie dla tej akcji. Nie szczędzili trudów i kosztów niekiedy uciążliwej podróży (niektórzy dojeżdzali z odległości 40 klm. i więcej). Dojeżdżali koleją, końmi, rowerami, dochodzili pieszo. A podróż odbywała się zawsze z bagażem, ponieważ jedne przyrządy dowozili do wypróbowania w pracowni, inne odwozili do swej szkoły. Koszta jednorazowej podróży dochodziły nawet do 10 zł. Należy to, zdaniem mojem, uznać za poświęcenie dla sprawy, szczególnie, jeśli się uwzględni niskie pobory nauczycielstwa, a wreszcie ostatnią ich redukcję. Frekwencja uczestników na wszystkich zjazdach była bardzo dobra. Dzięki temu zainteresowaniu i zrozumieniu rezultaty całorocznej pracy na zjazdach przeszły moje oczekiwanie.

„Z rozmów z dziećmi i nauczycielami przekonałem się, że dopiero w tym roku fizyka i chemja zaczyna im się naprawdę podobać, nabiera pewnych barw życia, a nawet powabu. Przy wielu szkołach w siedzibie i na terenie powiatu dzieci łączą się w kółka, przychodzą po lekcjach i pomagają nauczycielowi w budowaniu prostych przyrządów. Wogóle stwierdziłem, że na terenie wyżej wymienionych powiatów nauczanie przyrody martwej wkroczyło na nową i właściwą drogę i nawrót do metody werbalnej wydaje mi się już niemożliwy. Wielką pomocą dla rozpoczętej akcji było jednoczesne organizowanie bibljotek fachowych przy centralnych pracowniach. Bibljoteki te już dziś zawierają pokaźną liczbę książek (średnio po kilkadziesiąt) i są dobrane starannie. Oprócz tego położony był nacisk na zaopatrzenie poszczególnych szkół, względnie nauczycieli w ważniejsze podręczniki.

„W szkole w Rychnowie byłem zdumiony rezultatami nauczania. Przerobiony materjał dzieci przyswoiły sobie dobrze. Przekonałem się o tem, przysłuchując się prowadzeniu lekcji przez nauczyciela, oraz osobiście, pytając dzieci z przerobionego materjału. Duże ożywienie dzieci, wesołe ich oblicza, głośne, jasne i rezolutne odpowiedzi wywarły bardzo dodatnie wrażenie i świadczyły o opanowaniu materjału oraz zadowoleniu, jakie daje im nauka przyrody martwej. Będąc w klasie na tej lekcji, zapomniałem na chwilę, iż jestem

w szkole wiejskiej. Jest to rezultat promieniowania pracowni centralnej.

„Ze względu na dobro szkoły życzyćby sobie należało, aby pomysłowa ta organizacja zjazdów, nieobarczająca Skarbu Państwa, a wydatnie zasilająca szkoły w pomoce naukowe oraz podnosząca kwalifikacje nauczycieli i poziom nauczania, w przyszłości była nietylko kontynuowana i ugruntowana, ale również mogła się rozszerzyć i na inne okręgi".

Tyle z uwag o zjazdach przyrody martwej p. prof. J. Szyca.

Jeden z pp. inspektorów w sprawozdaniu swem z tychże zjazdów pisze, jak następuje:

„Wiadomości z nauki przyrody, które nauczycielstwo wynosi z seminarjów, są naogół szczupłe. A i ten zasób idzie zczasem w zapomnienie i nauczyciel, któremu w wyższych oddziałach szkół więcejklasowych wypadnie udzielać lekcyj przyrody martwej, musi nietylko odświeżać swe wiadomości i uzupełniać, lecz zwykle wobec braku w szkole odnośnych przyrządów naukowych stoi często bezradny.

„Białemi krukami nazwaćby można tych nauczycieli, którzy za własne środki i własnym pomysłem sporządzali sobie dawniej przyrządy, aby dzieciom nauki przyrodnicze unaocznić. Mało pomogło, że odbywały się od czasu do czasu podczas konferencyj rejonowych lekcje z fizyki lub chemji w pracowniach. Nauczyciel bowiem przyjmował lekcję, jako coś takiego, co można tylko przeprowadzić skutecznie w pracowni, i ani pokusił się o naśladownictwo. Dopiero regularne zjazdy nauczycieli przyrody martwej spowodowały radykalną zmianę. Zjazdy nietylko odświeżyły nabyte w szkole średniej wiadomości, lecz podały wzorowy sposób przeprowadzenia lekcji, a co najgłówniejsze, pokazały, jak można najtańszym kosztem z rzeczy często bezużytecznych sporządzać przyrządy do nauki przyrody i swą szkołę w takowe zaopatrzyć. Każdy uczestnik zjazdów przychodził teraz na lekcje przyrody martwej nietylko przygotowany, lecz i zaopatrzony w przyrządy.

„Bez przesady można powiedzieć, że czas, poświęcony na zjazdy, przyniósł wielki plon i ożywił w szkołach ten przedmiot nauki, który dawniej był postrachem nauczyciela i zanudzał uczniów w szkole".

Z rezultatów pracy w pracowniach i na zjazdach, jakie zaobserwowano w Okręgu, z postępu w szkołach nietylko przedmiotu, któremu zjazdy służyły, lecz z podniesienia się również, dzięki wzmożonej aktywności dzieci, poziomu nauczania innych przedmiotów, wreszcie z przytoczonych tu opinij wynika, że pracownie, jako placówki, udostępniające doświadczenia i poznawanie, bez czego, według słów księdza Józefa Rogalińskiego,*) „za nic wszelkie, bądź naypilnieysze wychowanie", oraz zjazdy, wzbogacające nauczycieli w wiedzę doświadczalną i rozbudzające w nich zapał do tej wiedzy, stanowią nieodzowny warunek nauczania i wychowania.

---

*) Ks. Józef Rogaliński był nauczycielem matematyki i fizyki w szkołach poznańskich Societatis Jesu w latach 1765—1770.

Wypróbowana na zjazdach metoda pracy, której korzyści zostały stwierdzone, powinna przeniknąć możliwie do wszystkich szkół i stworzyć niejako pomost pomiędzy szkołą, życiem i społeczeństwem.

H. Rzędowski

54.

Bibljoteka nauczyciela propedeutyki fizyki i chemji (przyrody martwej).

Każda pracownia propedeutyki fizyki i chemji (przyrody martwej) powinna być zaopatrzona w podręczne bibljoteki: a) dla nauczyciela i b) dla uczniów.

Artykuł niniejszy zajmuje się bibljoteką dla nauczyciela.

W bibljotece tej należy uwzględnić następujące działy:

I. Programy. Sprawozdania. Bibljografja.
II. Dzieła dydaktyczno-metodyczne.
III. Podręczniki dla nauczyciela.
IV. Organizacja pracowni i ćwiczeń.
V. Samodzielne sporządzanie przyrządów.
VI. Czasopisma.
VII. Katalogi i cenniki.

Tego ostatniego działu (katalogi i cenniki), zazwyczaj lekceważonego i niedocenianego, nie powinno się pomijać w bibljotece.

W poniżej przytoczonym wykazie gwiazdką (*) oznaczono książki najkonieczniejsze w bibljotece.

I. Programy. Sprawozdania. Bibljografja.

*) 1. Program gimnazjum państwowego. Gimnazjum niższe. Cz. III. Przyrodoznawstwo. Fizyka i chemja. Wydanie 6-te. Warszawa, 1925.

*) 2. Program nauki w szkołach powszechnych 7-klasowych. Przyroda. Wydanie 5. Warszawa, 1925.

Oba programy zawierają cenne wskazówki metodyczne.

*) 3. Program nauki w publicznych szkołach powszechnych 1931 r.

*) 4. Program gimnazjum państwowego. Gimnazjum niższe. 1931 r.

5. Szkolna pracownia przyrodnicza w Wilnie. (1921-1929) Wilno, 1929. — Sprawozdanie.

*) 6. Poradnik w sprawach nauczania i wychowania. Rok II (1930) zeszyt 1/2.

*) 7. Poradnik dla samouków. Fizyka, geofizyka, meteorologja. Wydawnictwo A. Heflicha i St. Michalskiego z zapom. Kasy im. J. Mianowskiego. Tom II. Warszawa, 1917 — Zawiera dużo wskazówek metodycznych i bibljografję, doprowadzoną jednak tylko do roku 1917.

II. Dzieła dydaktyczno-metodyczne.

Dotąd nie mamy w języku polskim dzieła, poświęconego specjalnie metodyce nauczania przyrody martwej na omawianym stopniu. Są tylko rozsiane tu i ówdzie krótkie wskazówki i uwagi, względnie artykuły w czasopismach pedagogicznych oraz w podanych już programach i „Poradniku dla samouków“. Nadto pewne rozdziały, poświęcone tej kwestji, znajdują się w książkach:

*) 1. Fizyka i chemja w szkole. Rok 1927, t. 1. Rok 1928 t. 2. Oprócz znajdujących się tam licznych artykułów dydaktyczno-metodycznych szczególnie pożyteczne są opisy ćwiczeń z mechaniki i optyki dla niższego stopnia nauczania.

*) 2. T. Męczkowska i St. Rychterówna. Metodyka przyrodoznawstwa. Wyd. 3-cie. Arct. Warszawa, 1923.

*) 3. M. Heilpern. Zasady metodyki ogólnej nauk przyrodniczych. Książnica wychowawcza Nr. 7. Wydawnictwo im. Staszica. Gebethner i Wolff. Warszawa 1912.

4. J. Miczyński. Uwagi o nauczaniu fizyki w szkole średniej Wydawn. Tow. Polsk. Instytutu Pedagog. w Krakowie. Nakład Książnicy. Lwów, 1918.

5. K. Kraus. Methodik der Naturlehre.

6. Dr. Mieczysław Jeżewski. Nauczanie fizyki. Podręcznik dla nauczycieli szkół średnich i niższych. Książnica-Atlas. Lwów-Warszawa, 1932.

III. Podręczniki dla nauczyciela.

W tym dziale powinny znaleźć się obok podręczników, specjalnie przeznaczonych dla nauczyciela, także podręczniki, używane przez uczniów.

*) 1. St. Kalinowski. Nauka fizyki. Podręcznik dla szkół humanistycznych. Wydawnictwo Arcta w Warszawie.

2. M. Heilpern. Krótki wykład fizyki technicznej. Wyd. II. powiększone. — Uwzględnia szeroko zastosowania praktyczne w życiu, rzemiośle i przemyśle.

*) 3. St. Moycho i Fr. Zienkowski. Krótki zarys chemji dla szkół średnich. Wyd. VI. Arct. Warszawa, 1923.

*) 4. Duchowicz B. i Wiśniowski T. Wiadomości z chemji i mineralogji. Nakład Jakubowskiego we Lwowie.

5. Michalski Wł. Przyroda martwa. Część II. (zeszyt I. i II.).

*) 6. Brzeziński M. Krótka nauka o ciałach przyrody martwej. Skład główny w „Księgarni Polskiej“.

*) 7. Tołłoczko St. Chemja w zakresie wiadomości początkowych. Wyd. Zakł. Nar. im. Ossolińskich. Lwów.

*) 8. Żłobicki Wł. Wiadomości z fizyki. Wyd. IX. Jakubowski. Lwów, 1930.

*) 9. Koziński L. i Moycho S. Fizyka i chemja. Cz. I. i II. Gebethner i Wolff — Warszawa.

10. Domaniewski. Pogadanki przyrodnicze (dla klasy I. szkoły średniej).

11. Fournier D'Albe. Cuda fizyki. Książnica - Atlas.

12. Malec. Harce elektronów. Książnica - Atlas.

13. J. Deisinger, Dr. Rud. Benarek i H. Kellermann. Beobachte und versuche. Ein Arbeitsbuch für d. Verstehen der Naturerscheinungen I, II. i III. Teil. Wien-Leipzig — Materjał przedstawiony w trzech koncentrach: „für die zweite, dritte und vierte Klasse der Hauptschulen".

IV. Organizacja pracowni i ćwiczeń.

1. Pracownie szkolne. Praca zbiorowa. Wydawnictwo Książnicy-Atlas.

2. Duchowicz. Jak urządzić w dzisiejszych czasach pracownię chemiczną dla uczniów?.

*) 3. Duchowicz. Urządzenie pracowni chemicznej przy pomocy środków prostych. Cz. I. i II. Nakład Kotuli. Samouczek techniczny Nr. 64, 65.

*) 4. Michalski Wł. Pracownia fizyczna i chemiczna w szkole średniej. Książnica-Atlas.

5. Michalski Wł. Przyroda martwa. Cz. I. — Zeszyt I. i II. Książnica-Atlas.

*) 6. Dmochowski A. Ćwiczenia z fizyki i chemji w kl. II. i III. Wilno 1924 r.

7. Mihułowicz J. Dr. Ćwiczenia z fizyki w kl. II. i III.; doświadczenia i przyrządy. Odbitka z „Muzeum" r. XXXVI. 1921.

8. Męczkowska T. i Rychterówna St. Ćwiczenia z propedeutyki fizyki. Ciepło i światło. Arct. 1924.

9. Męczkowska T. i Rychterówna St. Ćwiczenia z przyrody martwej. Arct. Warszawa 1922.

*) 10. Czystowski J. i Kowalewski M. Ćwiczenia samodzielne z fizyki dla ucz. kl. VI. szk. powszechnych. Zeszyt I. — Ćwiczenia wstępne. Zeszyt II. — Ciepło.

*) 11. Gregory R. A. i Simmons A. T. Podręcznik do ćwiczeń praktycznych z fizyki dla klas niższych i wyższych szkół średnich. Cz. I. Arct. Warszawa 1909.

*) 12. Zillinger Waldemar. Zbiór ćwiczeń z fizyki dla szkół powszechnych. Książnica-Atlas. 1930 r.

*) 13. Duchowicz Br. Przeróbka i obróbka szkła dla celów laboratoryjnych i życia codziennego. Nakład Kotuli. Samouczek techniczny Nr. 44.

14. Kramsztyk St. Doświadczenia fizyczne bez przyrządów. Wydanie IV. Warszawa—Wende.

15. Kramsztyk St. Wiadomości początkowe z fizyki cz. I. i II. Warszawa—Wende.

16. Sikora J. Tematy do samodzielnych ćwiczeń z fizyki dla oddziału VII. szkół powsz. Elektrostatyka. Odbitka z „Miesięcznika Pedagogicznego". Cieszyn 1930.

*) 17. Hahn K. u. Koch W. Physikalische Schülerübungen. Dritte Auflage. Teubner. Leipzig und Berlin. 1929.

18. Weinhold A. F. Vorschule der Experimentalphysik. Naturlehre in elementarer Darstellung, nebst Anleitung zum Experimentieren und zur Anfertigung der Apparate. V. Auflage. Leipzig 1907.

*) 19. Duchowicz Br. Doświadczenia chemiczne przy pomocy możliwie najprostszych środków. Praktyczny podręcznik dla użytku nauczycieli szkół powszechnych, średnich ogólnokształcących, seminarjów naucz. i t. p. oraz dla samouków. Wyd. III. Lwów 1925.

20. Jabłczyński K. Dr. Doświadczenia z chemji w życiu codziennem. Arct. Warszawa.

21. L. Br. Młody chemik. Zbiór doświadczeń chemicznych dla młodzieży, Arct. Warszawa 1905.

Dużo praktycznych wskazówek i materjału do doświadczeń pokazowych z chemji na niższym stopniu znajdzie nauczyciel w książkach:

*) 22. Harabaszewski J. Ćwiczenia laboratoryjne z chemji dla gimnazjum wyższego. Warszawa, Wende.

23. Bruner Dr. L. Ćwiczenia chemiczne dla użytku klas wyższych. Arct. Warszawa, 1909.

W wydawnictwach informacyjno - reklamowych niektórych wytwórni można również znaleźć sporo praktycznych wiadomości o użyciu przyrządów oraz wiele materjału pomocnego przy organizowaniu ćwiczeń:

24. Dmochowski A. Skrzyneczka optyczna. Opis i sposób użycia. Nakładem firmy „Pomoc szkolna“, Warszawa.

*) 25. Stolik optyczny do własnoręcznych ćwiczeń z optyki. A. Dmochowskiego. „Pomoc Szkolna“, Warszawa.

26. Rama z kompletem przyrządów do mechaniki. Wyd. „Nasz Sklep - Urania“, Warszawa.

27. Fröhlich W. Anleitung zum Gebrauch des Kosmos-Baukasten: Mechanik, Akustik u. Wärmelehre. Eine methodische erste Einführung mit praktischen Versuchen für Schüler-Übungen und zum Selbstunterricht. Kosmos, Geselschaft der Naturfreunde Franckh'sche Verlagshandlung, Stuttgart 1930.

28. (jak wyżej) Optik.

29. „ „ Elektrotechnik.

30. Ehrig Georg. Elektrostatische Schülerversuche. Leipzig 1912.

31. Szalay St. Latarnia czarnoksięska i jej zastosowanie w szkole przy odczytach. Księgarnia Polska, Warszawa, 1907.

V. Samodzielne sporządzanie przyrządów.

1. Czyżycki W. i Huber J. Jak wykonać samemu pomoce naukowe? „Nasza księgarnia“. Warszawa, 1928.

2. Duchowicz B. Przewodnik do samodzielnego sporządzania przyrządów fizycznych zapomocą najprostszych środków z III. wyd. przewodników J. Konwiczki. Lwów - Warszawa, Księgarnia Powszechna 1907.

I. Dynamo-maszyny.

II. Ogniwa. Baterje elektryczne. Akumulatory.

III. Sankowy przyrząd indukcyjny i induktor.

*) 3. Konwiczka Hans. Anleitung zum Bau physikalischer Apparate. 56 farbige Tafeln mit 166 Apparaten. CC. Meinhold & Söhne — Verlagsanstalt — Dresden.

4. Samouczek techniczny. Wydawnictwo Kotuli — Cieszyn. Dotychczas wyszło sto kilkadziesiąt małych zeszycików.

Wiele ciekawego i pożytecznego materjału z tego działu można znaleźć w książkach autorów rosyjskich, np.

*) 5. Krasikow F. N. Uproszczennyje pribory po fizikie i opyty s nimi. Gosizdat. Moskwa-Petrograd, 1923.

6. Popow W. I. Samodielnyj fiziczeskij kabiniet. Kursk 1907.

7. Kuprijanow I. A. Elektriczestwo dlja lubitielej. Petersburg. — Omawia sposób sporządzania wielu przyrządów przy użyciu prostych i tanich środków.

VI. Czasopisma.

1. Przyroda i technika. Miesięcznik. Nakład S. A. Książnica-Atlas. Lwów-Warszawa.

2. Młody Technik — czasopismo poświęcone zajęciom praktycznym młodzieży szkolnej. Poznań.

3. Wszechświat. Warszawa.

4. W mastierskoj prirody. Miesięcznik. Leningrad. — Oprócz przyrody żywej i martwej uwzględnia własnoręczne sporządzanie przyrządów.

VII. Katalogi i cenniki.

W dziale tym należy gromadzić katalogi i cenniki książek oraz przyrządów i pomocy naukowych.

Kierownik pracowni lub bibljotekarz powinien prowadzić osobny podręczny katalog bibljoteki pracowni oraz mały zeszycik „notatek bibljograficznych“, w którym zapisywałby książki, z jakiemi spotyka się w literaturze naukowej, w dziennikach, czasopismach i t. p., a któremi należałoby stopniowo uzupełniać bibljotekę.

Jan Szyç

55.

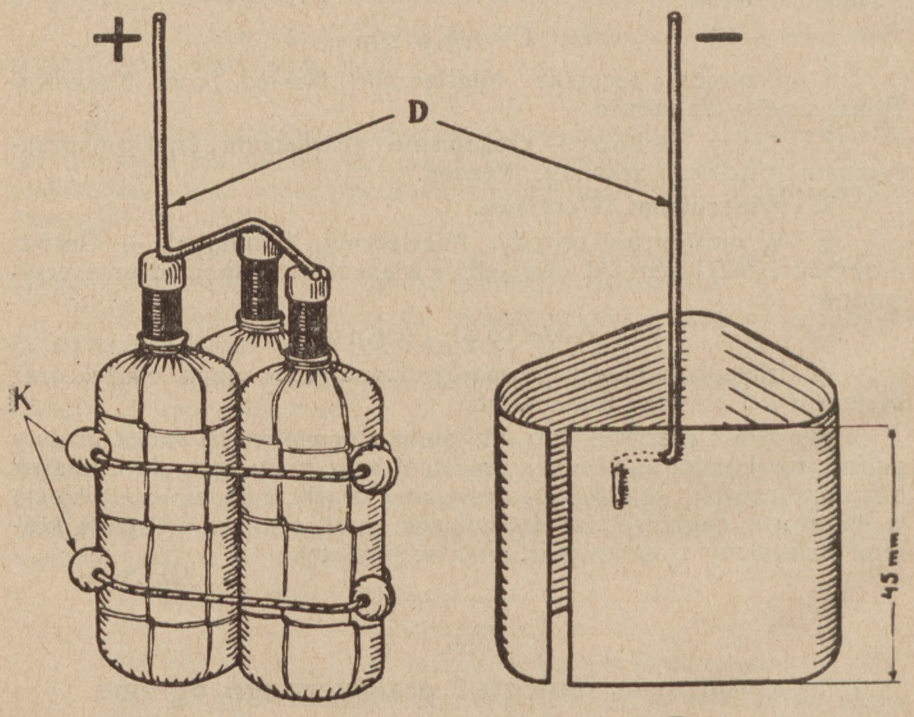
Sporządzanie taniego i praktycznego ogniwa elektrycznego.

Główną trudnością przy prowadzeniu ćwiczeń własnoręcznych z elektryczności jest zdobycie źródeł prądu dla każdej grupy ćwiczących. Mokre ogniwa dzwonkowe, zwykle używane w tym celu, są

zbyt kosztowne, by móc zaopatrzyć każdą grupę w trzy takie ogniwa (7 zł × 30 = 210 zł). Tak wielki wydatek nie jest również wskazany z tego względu, że ogniwa są używane tylko przez czas przerabiania działu elektryczności, a przez resztę roku stoją bezczynnie. W niniejszym artykule podaje się opis prostego i taniego rozwiązania tego zagadnienia.

Wykonamy nasze ogniwo ze zużytych bateryjek od latarki kieszonkowej lub ze zużytej baterji anodowej, przyczem tego ostatniego materjału można uzyskać obecnie poddostatkiem. Ponieważ praca będzie miała charakter „produkcji masowej" (potrzeba 30 ogniw), użyjemy do pracy dzieci, co przyniesie dla nich również niemałą korzyść.

Baterję kieszonkową lub anodową rozbieramy najpierw na poszczególne ogniwka, potem rozpruwamy na ogniwkach cynki, zdejmujemy je płaskiemi cążkami i uzyskujemy w ten sposób węgielki z woreczkami. Przy tej pracy należy uważać, by nie odłamać mosiężnych czapeczek, któremi są zakończone węgielki. Tak uzyskane woreczki układamy do naczynia z gorącą wodą i gotujemy przez 20 minut w celu usunięcia warstwy krochmalu i salmjaku, któremi są pokryte, potem czysto opłukujemy i wycieramy.

A B

Teraz należy trzy woreczki związać razem mocnym szpagatem, według rys. A i na ich mosiężne czapeczki nalutować odpowiednio

zgięty drut miedziany grubości 2 mm (rys. D), tak, żeby wszystkie trzy czapeczki były doń połączone. Uzyskamy w ten sposób ogniwko o sprawności, przewyższającej ogniwo o jednym woreczku tejże wielkości. Na szpagat, obwiązujący woreczki, dobrze jest nasadzić izolujące koraliki szklane (K) lub zamiast nich krótko ucięte kawałeczki rurki szklanej. Następnie wycinamy z cynkowej blachy prostokąt o wymiarach 45 × 140 mm, wyginamy w formie graniastosłupa trójkątnego o zaokrąglonych krawędziach (rys. B) i dolutowujemy doń doprowadzający drut miedziany średnicy około 2 mm, długości około 10 cm.

W ten sposób przygotowujemy obydwie elektrody ogniwa. Pozostaje jeszcze uciąć $^1/_4$ litrową butelkę na wysokości 60 mm. od dna, aby uzyskać naczynie na ogniwo. Butelkę ucinamy sznurkiem lub węgielkiem i górną jej krawędź szlifujemy proszkiem karborundowym.*) Na zakończenie wstawiamy elektrody do naczynia i napełniamy je 25% roztworem salmjaku (chlorku amonu) w wodzie.

Tak sporządzone ogniwo funkcjonuje sprawnie przez cały okres przerabiania działu elektryczności; na następny rok może być zaopatrzone w świeże woreczki i znów spełni dobrze swoje zadanie.

Jak wyżej zaznaczyłem, całą pracę winny wykonać dzieci; można ją zorganizować tak, że np. jedna grupa związuje woreczki, druga wycina cynki, trzecia lutuje doprowadzenia i t. d.

K. Parzych

56.

Komunikaty.

Zjednoczenie Pracowników Niewidomych Rzeczypospolitej Polskiej utworzyło przy Zjednoczeniu warsztaty: szczotkarski i koszykarsko-meblarski, w których zatrudnieni niewidomi wyrabiają szczotki różnego rodzaju (do mycia, zamiatania, szorowania), meble wiklinowe, koszyki biurowe oraz inne wyroby koszykarskie.

Warsztaty te nie są obliczone na zyski, lecz mają wyłącznie na celu zatrudnienie niewidomych.

Popierając tą akcję Zjednoczenia, Kuratorjum zaleca Panom Inspektorom i Dyrekcjom (Kierownictwom) wszystkich szkół kierowanie zamówień do warsztatów Zjednoczenia (Warszawa, ul. Leszno 142/144, telefon 418·47). Nr. O. 2682/32.

---

*) Do szlifowania szkła oraz do ostrzenia narzędzi (nawet stalowych) doskonale mogą służyć również osełki karborundowe (np. „Milwa"). Dostać je można w cenie 1—2 zł w miastach na straganach lub w sklepach, sprzedających drobne t. zw. wynalazki praktyczne.

Stanisław Kopczyński. **Higjena szkolna.** Podręcznik dla kierowników szkół, nauczycieli i lekarzy szkolnych. Wyd. II. zmienione i rozszerzone. Z licznemi fotografjami, rysunkami i tablicami w tekście. Zt. I. Wyd. M. Arct. Warszawa, 1932. Cena zł. 5.—.

Praca niniejsza, mająca objąć trzynaście zeszytów, została przez Ministerstwo W. R. i O. P. polecona do bibljotek szkolnych a nagrodzona przez Towarzystwo Lekarskie. Na zeszyt pierwszy składają się dwa artykuły: dra Kopczyńskiego p. t. „Cele i zadania higjeny szkolnej. Historja higjeny w Polsce“ oraz inż. Fr. Eychhorna: „Higjena budynku i urządzeń szkolnych“.

W pierwszym artykule czytelnik znajdzie dane, dotyczące rozwoju higjeny w szkołach dawnej Polski, stan tej sprawy w trzech zaborach i zarządzenia obecnie obowiązujące w Polsce. Jednocześnie przeprowadzone jest porównanie pomiędzy polskiemi a cudzoziemskiemi instytucjami i urządzeniami. W drugim artykule autor, specjalista inżynier architekt, omawia sposoby racjonalnego i higjenicznego urządzenia, podaje praktyczne wskazówki dotyczące wentylacji, izolacji cieplnej i dźwiękowej, ochrony od wilgoci oraz systemy należytego oświetlenia.

Miesięcznik „Młody Technik“. Celem tego czasopisma jest rozwijanie wśród młodzieży szkolnej zainteresowania zagadnieniami technicznemi. Cena w osobnej prenumeracie 4 zł rocznie, 2,20 zł półrocznie. Przy zbiorowej prenumeracie (pod wspólną opaską) cena zniżona: od 10 egz. — po 3,30 zł rocznie, 2 zł półrocznie; od 20 egz. — po 3,20 zł rocznie, 1,80 zł półrocznie.

Adres Administracji: Poznań, Aleje Marcinkowskiego 22. Konto czekowe P. K. O. Poznań Nr. 201.156.

Nakładem Sp. Akc. „Nasza Księgarnia“ Związku Nauczycielstwa Polskiego (Warszawa, ul. Świętokrzyska 18) wyszły z druku następujące książki: I. Mirski — „Plan Jenajski“, cena 4,50 zł; II. Russel — „O wychowaniu“, cena 6 zł; III. „Z całego świata“ — cena 2,50 zł.

Nakładem „Książnicy-Atlas“ wyszła z druku książeczka dr. M. Ziemnowicza, wizytatora Kuratorjum Okręgu Szkolnego Lwowskiego p. t. „Rodzina a wychowanie państwowe“. Cena egzemplarza zł 1,50.

Dyr. J. St. Cezak — „Geografja gospodarcza wraz ze statystyką życia współczesnego“. Wydanie III. 400 + VIII stron druku, 35 tablic statystycznych, 100 ilustracyj, map i wykresów. Cena — 6,80 zł. Do nabycia we wszystkich większych księgarniach.

Nakładem „Książnicy-Atlas“ we Lwowie ukazał się przewodnik do wydawnictw pedagogicznych i dydaktycznych p. t. „Wychowanie i nauczanie“, w opracowaniu dr. J. Piątka i dr. K. Sośnickiego.

Wymieniony przewodnik jest schematycznem zestawieniem wszystkich zagadnień, zawartych w wydawnictwach pedagogicznych metodycznych i dydaktycznych Książnicy-Atlas“. Cena — 5,40 zł

Nakładem Wydawn. Dziennika Urzędowego Kuratorjum Okr. Szkoln. Pomorskiego

Drukiem Drukarni Spółdzielczej w Toruniu.

Dodatek do Nr. 3 z 1932 r. Dziennika Urzędowego
Kuratorjum Okręgu Szkolnego Pomorskiego.

ZBIÓR

NAJWAŻNIEJSZYCH USTAW, ROZPORZĄDZEŃ i PRZEPISÓW Z ZAKRESU SZKOLNICTWA I ADMINISTRACJI SZKOLNEJ,

obowiązujących w Okręgu Szkolnym Pomorskim, z wyłączeniem przepisów jednolitych dla całego obszaru Rzeczypospolitej Polskiej,

w opracowaniu

p. o. naczelnika wydziału ogólnego Kuratorjum Okręgu Szkolnego Pomorskiego, **F. Śliwińskiego**, oraz radcy prawnego tegoż Kuratorjum, **R. Andersena**.

TORUŃ 1932 r.

Nakładem Wydawnictwa Dziennika Urzędowego Kuratorjum Okręgu Szkolnego Pomorskiego.

Przedmowa.

Podjęta przez Naczelne Władze Szkolne kodyfikacja polskiego ustawodawstwa szkolnego będzie obejmowała wyłącznie jednolite dla całego obszaru Rzeczypospolitej Polskiej przepisy, dotyczące szkolnictwa i administracji szkolnej. Ponieważ w tej dziedzinie pozostaje dotychczas w mocy szereg dzielnicowych przepisów prawnych, istnieje potrzeba zebrania tych aktualnych jeszcze przepisów i ogłoszenia ich łącznie z rozporządzeniami władz polskich, obowiązujących specjalnie na obszarze Okręgu Szkolnego Pomorskiego.

Potrzeba ta jest tem pilniejsza, że ogłoszone dotychczas zbiory przepisów szkolnych dla b. Dzielnicy Pruskiej[1]*) są obecnie już przestarzałe i w przeważnej części nieaktualne.*

Potrzebie tej czyni zadość niniejszy zbiór ustaw, rozporządzeń i przepisów szkolnych.

---

[1]) Dr. Wiktor Świderski: Zbiór ustaw i rozporządzeń, dotyczących szkolnictwa powszechnego w Okręgu Szkolnym Poznańskim i Pomorskim, Poznań 1923.

4

SPIS RZECZY.

I. Ogólna organizacja zarządu b. dzielnicy pruskiej.

Ustawa z dnia 1 sierpnia 1919 r. o tymczasowej organizacji zarządu b. dzielnicy pruskiej.[2])

(Dz. Praw P. P. Nr. 64 z dnia 12 sierpnia 1919 r., poz. 385).
(Wyciąg).

Art. 1. Ziemie b. dzielnicy pruskiej, które na mocy postanowień Traktatu Wersalskiego z dnia 28 czerwca 1919 r., stały się nierozerwalną częścią składową Rzeczypospolitej Polskiej, podlegają całkowicie władzy organów centralnych Rzeczypospolitej Polskiej, t. j. Sejmu, Naczelnika Państwa i Ministrów.

Art. 2. Dotychczasowe ustawy i rozporządzenia, obowiązujące na tych ziemiach, pozostają nadal w mocy, o ile nie ulegną zmianie na podstawie niniejszej lub późniejszych ustaw sejmowych.

Art. 3. Znosi się wszelkie ustawy i rozporządzenia wyjątkowe, wydane na niekorzyść jakiejkolwiek narodowości lub wyznania.

Art. 22. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem jej ogłoszenia.

II. Władze szkolne i organy samorządu szkolnego.

Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 26 stycznia 1921 roku, wydane w porozumieniu z Ministrem b. dzielnicy pruskiej w przedmiocie tymczasowego ustroju władz szkolnych na obszarze tej dzielnicy.[3])

(Dz. Ust. R. P. Nr. 46, poz. 283).

Na mocy art. 10 ustawy z dnia 4 czerwca 1920 r. o tymczasowym ustroju władz szkolnych (Dz. U. R. P. ż 1920 r., Nr. 50, poz. 304),[4]) art. 6, punkt d ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. o tymczasowej organizacji zarządu b. dzielnicy pruskiej (Dz. Pr. P. P. z 1919 r., Nr. 64,

---

[2]) Ustawa z dnia 1 sierpnia 1919 r. obowiązuje na Pomorzu na podstawie art. 2, lit. b, ustawy z dnia 23 czerwca 1921 r. o wprowadzeniu dekretów, ustaw sejmowych i rozporządzeń Rządu, oraz o dalszem uzgodnieniu ustawodawstwa na obszarze b. dzielnicy pruskiej (Dz. Ust. R. P. Nr. 75, poz. 511) i to od chwili ogłoszenia jej w Dz. Ust. R. P., t. zn. od 12 sierpnia 1919 r.

[3]) W tekście niniejszym opuszczono nieaktualne obecnie przepisy o charakterze doraźno-organizacyjnym.

[4]) Ustawa z dnia 4. VI. 1920 obowiązuje na terenie całej Rzeczypospolitej Polskiej z wyjątkiem Województwa Śląskiego.

poz. 385), oraz rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 10 stycznia 1921 r. w przedmiocie przekazania Ministrowi Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego spraw szkolnych i oświatowych na obszarze b. dzielnicy pruskiej (Dz. U. R. P. z 1921 r. Nr. 7, poz. 38) zarządzam w porozumieniu z Ministrem b. dzielnicy pruskiej, co następuje:

§ 2. Obszar b. dzielnicy pruskiej dzieli się na dwa okręgi szkolne: 1) Okrąg Poznański dla obszaru województwa Poznańskiego, z siedzibą Kuratora w Poznaniu i 2) okrąg Pomorski, z siedzibą Kuratora w Toruniu.

§ 3. Organizację urzędów (kuratorjów), sprawujących pod kierownictwem kuratorów administrację szkolnictwa na obszarze okręgów szkolnych, określi osobny regulamin.

Kuratorzy wchodzą w zakresie administracji szkolnictwa we wszystkie uprawnienia i obowiązki, które w myśl obowiązujących dotąd przepisów należały do naczelników władzy politycznej wojewódzkiej.

§ 4. Administracja szkół zawodowych, podlegających zarządowi państwowemu, należy do kuratora w tym samym zakresie, co administracja szkół ogólnokształcących odpowiednich stopni.

§ 5. Kuratorowi okręgu szkolnego przekazuje się na zasadzie art. 4, punkt 12 ustawy z dnia 4 czerwca 1920 r. następujące czynności:

1) stanowienie o zakładaniu, zwijaniu i przekształcaniu publicznych szkół powszechnych w granicach budżetu;
2) udzielanie koncesyj na zakładanie prywatnych szkół wszelkich typów i stopni oraz stanowienie o ich zwijaniu;
3) przyznawanie prawa publiczności szkołom prywatnym powszechnym i składanie wniosków Ministrowi Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w sprawie przyznawania prawa publiczności prywatnym szkołom średnim ogólnokształcącym i zawodowym;
4) mianowanie nauczycieli szkół powszechnych;
5) zatwierdzanie kierowników i nauczycieli prywatnych szkół wszelkiego typu;
6) zawieszanie w czynnościach urzędowych, podległych mu urzędników i funkcjonarjuszy,[5]) oraz nauczycieli szkół średnich i zawodowych, podlegających zarządowi państwowemu.[6])

§ 6. Powołanie do współdziałania z kuratorami Rad szkolnych okręgowych nastąpi w późniejszym terminie.[7])

§ 8. W granicach każdego powiatu lub miasta, tworzącego osobny powiat szkolny, władzę nad szkolnictwem powszechnem i oświatą pozaszkolną sprawuje inspektor szkolny powiatowy, któremu dodaje się potrzebną ilość zastępców i pracowników biurowych.

Inspektor Szkolny podlega bezpośrednio Kuratorowi Okręgu Szkolnego. W zakresie administracji szkolnictwa inspektor przejmuje

---

[5]) Sprawę zawieszenia w służbie urzędników i funkcjonarjuszy normuje obecnie art. 55—61 ustawy z dnia 17. II. 1922 (Dz. U. R. P. Nr. 21, poz. 165).

[6]) Sprawę zawieszenia w służbie nauczycieli normują art. 129—137 ustawy o stosunkach służbowych nauczycieli (Dz. U. R. P. Nr. 47 z 1928 r., poz. 462).

[7]) Patrz str. 10.

wszystkie uprawnienia i obowiązki, które w myśl przepisów obowiązujących dotąd należały do starosty powiatowego.[8])

§ 9. Obok inspektora ustanawia się w każdym powiecie administracyjnym radę szkolną powiatową, a w miastach, tworzących osobne powiaty, radę szkolną miejską.

§ 10. W skład rady szkolnej powiatowej wchodzą:

a) inspektorzy szkolni powiatowi, urzędujący w powiecie,

b) jeden duchowny wyznania katolickiego, powołany przez kuratora w porozumieniu z biskupem djecezjalnym,

c) jeden duchowny wyznania ewangelickiego, powoływany przez kuratora w porozumieniu z władnym konsystorzem w Poznaniu, o ile ludność ewangelicka w powiecie wynosi więcej niż dwa tysiące dusz,

d) przedstawiciel nauczycielstwa istniejących w powiecie państwowych szkół średnich ogólnokształcących,

e) dwaj przedstawiciele nauczycielstwa publicznych szkół powszechnych i jeden przedstawiciel nauczycielstwa państwowych seminarjów nauczycielskich; jeżeli w powiecie niema seminarjum nauczycielskiego, to do rady szkolnej powiatowej wchodzą trzej przedstawiciele nauczycielstwa publicznych szkół powszechnych,

f) starosta powiatowy lub delegowany przez niego urzędnik,

g) jeden z lekarzy szkolnych, wyznaczony przez kuratora, a gdzie niema lekarzy szkolnych, lekarz powiatowy,

h) pięciu przedstawicieli ludności.

§ 11. W skład rady szkolnej miejskiej prócz członków, wymienionych w § 10 w punktach a—e, wchodzą zamiast członków, wskazanych w f, g, h, prezydent miasta lub jego zastępca, jeden z lekarzy szkolnych, wyznaczony przez kuratora, względnie lekarz miejski (g), 5-ciu delegatów rady miejskiej (h).

§ 12. Członka, wymienionego w §§ 10 i 11 punkt d, wybierają nauczyciele państwowej szkoły średniej ogólnokształcącej, o ile zaś w powiecie lub mieście jest takich szkół więcej niż jedna, członka tego wybiera zebranie nauczycielskie, zebrane w tym celu do miasta powiatowego przez kuratora szkolnego.

Z członków wymienionych pod e) przedstawicieli nauczycielstwa szkół powszechnych wybiera konferencja powiatowa nauczycieli tych szkół, zaś przedstawiciela seminarjów nauczycielskich wybierają nauczyciele istniejących w powiecie seminarjów w sposób, przewidziany dla wyboru przedstawicieli nauczycielstwa szkół średnich ogólnokształcących.

Członków, wymienionych w §§ 10 i 11 punkt h, wybiera sejmik powiatowy, względnie rada miejska ze swego grona, bądź z poza niego.

Kolegja wyborcze wybierają prócz delegatów taką samą ilość zastępców.

§ 13. Okres czynności rady szkolnej powiatowej wzgl. miejskiej trwa trzy lata.

---

[8]) W myśl odnośnych przepisów starosta (Landrat) był uprawniony do rewidowania szkół, informowania się o ich stanie, jednak bez ingerencji do spraw nauczania i wychowania.

§ 14. W razie ustąpienia, utraty mandatu lub śmierci członka z wyboru (§§ 10 i 11 punkty d, e, h), na jego miejsce wchodzi na resztę czasu trwania mandatu jeden z zastępców w ustanowionej przy wyborze kolejności.

Członkowie rady szkolnej, zarówno powiatowej, jak miejskiej, w razie przesiedlenia do innego powiatu lub miasta tracą mandaty.

Członkowie rady szkolnej, zarówno powiatowej, jak miejskiej, pochodzący z wyboru (§§ 10 i 11 punkty d, e, h), tracą mandat, o ile mimo doręczenia im wezwania będą bez należytego usprawiedliwienia nieobecni na trzech posiedzeniach z rzędu. Przewodniczący rady szkolnej powiatowej lub miejskiej zawiadamia o tem kuratora w celu powołania zastępców.

§ 15. Radzie szkolnej powiatowej przewodniczy inspektor szkolny powiatowy; o ile jest ich w powiecie kilku, to ten inspektor, którego wyznaczy kurator z pomiędzy inspektorów, mających siedzibę w mieście powiatowem.

§ 16. Zamiejscowi członkowie rady szkolnej powiatowej otrzymywać będą djety i koszty podróży wedle zasad, ustalonych dla funkcjonarjuszów państwowych, a jeżeli nimi nie są, jak urzędnicy VII stopnia służbowego.

§ 17. Siedzibą rad szkolnych powiatowych, wzgl. miejskich, oraz inspektoratów szkolnych są miasta powiatowe, względnie miasta, tworzące osobne powiaty szkolne.

§ 18. Do zakresu działania rady szkolnej powiatowej lub miejskiej w dziedzinie szkolnictwa powszechnego, wychowania przedszkolnego i oświaty pozaszkolnej należy:

a) badanie potrzeb powiatu lub miasta i spółdziałanie z inspektorem szkolnym oraz radami szkolnemi miejscowemi w sprawie zaspakajania tych potrzeb;

b) wydawanie na użytek kuratora corocznie opinij o stanie szkolnictwa w powiecie lub w mieście;

c) wyrażanie opinji o projekcie budżetu szkolnictwa państwowego przed złożeniem go przez inspektora szkolnego kuratorowi;

d) zatwierdzanie budżetów poszczególnych szkół, o ile chodzi o wydatki, pokrywane nie ze Skarbu Rzeczypospolitej;

e) opinjowanie podań i próśb czynników, utrzymujących szkoły, o subwencje ze Skarbu na cele szkolne;

f) określanie norm, według których rady szkolne miejscowe:
   1. zaopatrują nauczycieli w opał i wydzielają rolę,
   2. zaopatrują szkoły w opał, oświetlenie i materjały piśmienne,
   3. pokrywają koszty usługi i utrzymania czystości w szkołach;

g) wydawanie opinji o wnioskach w sprawie zakładania ochron i o projektach sieci publicznych szkół powszechnych;

h) opinjowanie wniosków w sprawie udzielania koncesji na prywatne ochrony i prywatne szkoły powszechne;

i) spółdziałanie z inspektorem w sprawie dalszego kształcenia nauczycieli szkół powszechnych i wychowawczyń ochron;
j) sprawowanie spólnie z inspektorem szkolnym władzy zwierzchniej nad dozorami szkolnemi;[9])
k) opieka i nadzór nad budownictwem szkolnem i higjeną szkolną.

§ 19. Rada szkolna powiatowa lub miejska może delegować członków do zwiedzania w towarzystwie inspektora lub jego zastępcy szkół jej podległych. Delegat rady szkolnej powiatowej lub miejskiej nie ma jednak prawa egzaminować dzieci, ani czynić uwag dzieciom i nauczycielom.

Nauczyciele czynni nie mogą być delegowani do zwiedzania szkół.

§ 20. Istniejące dotychczas na obszarze b. dzielnicy pruskiej dozory szkolne będą nosić nadal nazwę rad szkolnych miejscowych; zatrzymują wszakże swój dotychczasowy skład osobowy i zakres działania, z wyjątkiem prawa sprzeciwu przy obsadzaniu stałych posad nauczycielskich.

Istniejące dotychczas na obszarze b. dzielnicy pruskiej deputacje szkolne znosi się.

§ 22. Orzeczenia i zarządzenia władz szkolnych w stosunku do ludności podlegają na podstawie dotychczasowych przepisów wykonaniu przez władze administracyjne i polityczne.

Instrukcja regencyjna z dnia 23 października 1817 roku.

(Wyciąg z § 17).

Do regencji dla spraw kościelnych i szkolnych,[10]) należy zarząd wszystkich spraw [wyznaniowych i] szkolnych, których nie przekazano wyraźnie konsystorzowi.

W tym zakresie należy więc do niej:
d) kierownictwo i nadzór nad wszystkiemi [kościołami publicznemi i] prywatnemi szkołami i zakładami wychowawczemi, [miłosiernemi i pobożnemi fundacjami i instytucjami];
e) nadzór i zarząd całem szkolnictwem elementarnem;
f) nadzór i zarząd wszystkiemi zewnętrznemi sprawami [kościelnemi] i szkolnemi, przytem także normowanie [prawa stuły i] opłat szkolnych;
g) cały zarząd majątku [kościelnego], szkolnego i fundacyjnego, o ile nie przysługuje on ustawowo innym władzom lub gminom, korporacjom i osobom prywatnym, a w tym ostatnim wypadku — państwowy naczelny nadzór nad zarządem majątkowym. Wobec tego należy do niej układanie projektu budżetów, badanie i zatwierdzanie ich, oraz odbiór rachunków [kościelnych], szkolnych i instytutów i udzielanie im absolutorjum rachunkowego.

---

[9]) t. j. radami szkolnemi miejscowemi, patrz dalej § 20.

[10]) Kompetencje regencji przeszły na kuratora okręgu szkolnego wyłącznie w zakresie **szkolnictwa** (patrz § 3 rozp. Min. W. R. i O. P. z dnia 26 stycznia 1921 r., wyżej str. 6.

Wolno jej również bez wyższego zezwolenia:

k) tworzyć i rozmieszczać spółki szkolne tam, gdzie sobie tego życzy ludność danych miejscowości lub stosunki miejscowe wymagają. [11])

Rozporządzenie Ministra W. R. i O. P.
z dnia 5 maja 1922 r.
o utworzeniu rady szkolnej okręgowej pomorskiej.
(Dz. U. R. P. Nr. 35, poz. 303).
w brzmieniu
rozporządzenia Ministra W. R. i O. P. z dnia 30 maja 1927 r.
(Dz. U. R. P. Nr. 52, poz. 464).

Na mocy art. 5 i 10 ustawy z dnia 4 czerwca 1920 r. o tymczasowym ustroju władz szkolnych (Dz. U. R. P. Nr. 50, poz. 304) zarządza się co następuje:

§ 1. Do współdziałania z kuratorem okręgu szkolnego pomorskiego w zakresie, oznaczonym w § 15 niniejszego rozporządzenia, tworzy się w Toruniu radę szkolną okręgową.

§ 2. W skład rady szkolnej okręgowej wchodzą:

a) kurator lub wyznaczony przez niego zastępca z pośród urzędników kuratorjum;
b) wojewoda lub wyznaczony przez niego stały zastępca z pośród urzędników województwa;
c) siedmiu delegatów sejmiku wojewódzkiego;
d) trzej przedstawiciele nauczycielstwa szkół powszechnych publicznych i prywatnych z prawem publiczności;
e) przedstawiciel nauczycielstwa seminarjów nauczycielskich tak państwowych, jak i prywatnych z prawami seminarjów państwowych;
f) dwaj przedstawiciele nauczycielstwa szkół średnich ogólnokształcących tak państwowych, jak i prywatnych z prawami szkół państwowych;
g) dwaj przedstawiciele nauczycielstwa szkół zawodowych;
h) jeden przedstawiciel wyznania rzymsko-katolickiego;
i) jeden przedstawiciel wyznania ewangelickiego;
j) pięciu członków, wyznaczonych przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, z pośród których przynajmniej jeden musi być znawcą higjeny szkolnej.

§ 3. Członków, wymienionych w § 2 pod literą d, wybiera zjazd delegatów, reprezentujących nauczycielstwo szkół powszechnych w radach szkolnych powiatowych okręgu z pośród nauczycieli, posiadających conajmniej maturę seminarjalną lub sześć klas szkoły ogólnokształcącej; członków wymienionych w § 2 pod lit. e, f, g, wybiera zjazd delegatów rad pedagogicznych odnośnych szkół, licząc po jed-

---

[11]) Sposób zakładania szkół normują obecnie przepisy ustawy z dnia 17 lutego 1922 r. o zakładaniu i utrzymywaniu publicznych szkół powszechnych (Dz. U. R. P. Nr. 18, poz. 143) w brzmieniu ustawy z dnia 25 listopada 1925 r. (Dz. U. R. P. Nr. 121, poz. 898). Patrz str. 34.

nym delegacie na każdych 10 sił nauczycielskich, zasiadających w radzie padagogicznej, przyczem uwzględnia się niepełną dziesiątkę, jeśli liczy przynajmniej 5 nauczycieli. Przedstawiciele szkół średnich ogólnokształcących powinni posiadać uznane przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego pełne kwalifikacje, wymagane dla nauczycieli szkół średnich ogólnokształcących.

§ 4. Przedstawicieli wyznań katolickiego i ewangelickiego powołuje Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego na wniosek kuratora, uczyniony w porozumieniu z biskupem djecezjalnym, względnie z konsystorzem ewangelickim w Poznaniu.

§ 5. Mandat członków, wymienionych w § 2 pod literą d, e, f, g, h, i, j, trwa trzy lata, członków, wymienionych w § 2 pod literą c, tak długo, jak długo trwa mandat w sejmiku.

Przesiedlenie się na stałe mieszkanie za granicę okręgu szkolnego pomorskiego powoduje utratę mandatu do rady szkolnej okręgowej.

§ 6. Kolegja wyborcze wybierają prócz członków, wymienionych pod literą c, d, e, f. g, także taką samą ilość zastępców, którzy, w razie ustąpienia członka lub utraty mandatu, wchodzą do rady szkolnej okręgowej w ustanowionej przy ich wyborze kolei na resztę kadencji.

§ 7. Sposób dokonania wyboru członków, wymienionych w § 2 pod literami d, e, f, g, określa Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego drogą rozporządzenia.[12])

Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego ustanawia także termin wyborów.

§ 8. Zaskarżenie wyborów z powodu nieprawidłowości można wnosić do Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego za pośrednictwem kuratora okręgu szkolnego pomorskiego w przeciągu dni 8 od dnia wyborów.

W razie uwzględnienia zaskarżenia Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego zarządza nowe wybory.

§ 9. Członek rady szkolnej okręgowej, nieobecny na trzech kolejnych posiedzeniach bez należytego usprawiedliwienia, traci mandat.

§ 10. Członkowie rady szkolnej okręgowej, mieszkający poza siedzibą okręgu, otrzymują ze Skarbu Państwa zwrot kosztów podróży oraz diet wedle norm, ustanowionych dla urzędników państwowych VII stopnia służbowego.

§ 11. Posiedzenia rady szkolnej okręgowej zwołuje kurator w miarę potrzeby według własnego uznania, przynajmniej jednak trzy razy do roku.

Na pisemne żądanie przynajmniej 7 członków rady szkolnej okręgowej kurator obowiązany jest do dni 15 od dnia wejścia wniosku do kuratorjum zwołać posiedzenie nadzwyczajne.

§ 12. Kurator oraz rada szkolna okręgowa mogą powoływać na posiedzenia rzeczoznawców z głosem doradczym.

---

[12]) Rozporządzenie to zostało ogłoszone w Dzien. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1925 r. (Nr. 19, poz. 211); patrz str. 13 niniejszego zbioru.

§ 13. Na posiedzeniach rady szkolnej okręgowej przewodniczy kurator lub wyznaczony przez niego zastępca (§ 2, punkt a).

§ 14. Uchwały rady szkolnej okręgowej są prawomocne przy obecności połowy członków oraz przewodniczącego (§ 13). Uchwały zapadają absolutną większością głosów obecnych członków. W razie równości głosów rozstrzyga przewodniczący. Przewodniczący oraz wojewoda (lub tegoż stały zastępca) mają prawo zabierania głosu poza koleją mówców.

Członek rady nie może brać udziału w obradach i głosowaniu nad sprawami, które są związane z jego osobistemi interesami lub interesami jego krewnych i powinowatych.

§ 15. Do zakresu działania rady szkolnej okręgowej należy:

a) badanie potrzeb szkolnych i oświatowo-kulturalnych okręgu oraz inicjatywa w sprawie reform w szkolnictwie, bądź to w celu przystosowania szkolnictwa do miejscowych warunków i potrzeb, bądź to w celu wprowadzenia zmian w organizacji szkolnictwa w całem Państwie;

b) przedstawianie Ministrowi Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego opinji o administracji szkolnej i stanie szkolnictwa w okręgu, oraz wynikających stąd wniosków;

c) rozporządzanie funduszami, przyznanemi do dyspozycji rady przez organa samorządowe na cele szkolne i oświatowo-kulturalne;

d) wydawanie opinji o projekcie budżetu okręgu szkolnego;

e) wydawanie opinji o wnioskach zakładania i zwijania państwowych szkół średnich ogólnokształcących, zawodowych i seminarjów nauczycielskich oraz wniosków koncesjonowania i zamykania takichże szkół prywatnych;

f) rozwiązywanie na wniosek kuratora rad szkolnych powiatowych;

g) delegowanie w poszczególnych wypadkach członków rady do zwiedzania szkół i instytucyj wychowawczych i oświatowych, podlegających kuratorowi; delegaci nie mają prawa egzaminowania młodzieży szkolnej, czynienia uwag nauczycielstwu i wydawania zarządzeń;

h) inne sprawy, przekazywane radzie przez ustawy [13]) i rozporządzenia lub powierzane jej przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego lub kuratora.

§ 16. Rada szkolna okręgowa układa regulamin swoich czynności.

§ 17. Uchwały rady szkolnej okręgowej wykonywa kurator przez podwładne mu organy.

§ 18. Kurator ma prawo zawiesić uchwałę rady szkolnej okręgowej, jeśli przekracza ona kompetencje, właściwe radzie szkolnej

---

[13]) Np. wydawanie opinji w sprawie przeniesienia stałego nauczyciela do innej szkoły dla dobra służby (art. 58 ustawy o stosunkach służbowych nauczycieli — Dz. U. R. P. Nr. 47 z 1928 r., poz. 462).

okręgowej, lub jest sprzeczna z obowiązującemi przepisami. Radzie przysługuje odwołanie do Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

§ 19. Ministrowi Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego przysługuje prawo rozwiązania rady szkolnej okręgowej w razie, gdyby nie spełniała swych obowiązków, przekraczała zastrzeżoną jej kompetencję, lub gdyby działalność jej była niezgodna z ustawami.

Rozporządzenie

Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 19 listopada 1925 r. w sprawie przepisów, dotyczących wyboru członków Rady Szkolnej Okręgowej Pomorskiej.[14]

(Dz. Urz. M.n. W. R. i O. P. Nr. 19, poz. 211).

(Wyciąg).

Na podstawie art 5 ustawy z dnia 4 czerwca 1920 r. o tymczasowym ustroju władz szkolnych (Dz. Ust. Rz. P. Nr. 50, poz. 304), oraz w związku z § 7 rozporządzenia z dnia 5 maja 1922 r. o utworzeniu Rady Szkolnej Okręgowej Pomorskiej (Dz. Ust. Rz. P. Nr. 35, poz. 303), w sprawie wyboru członków Rady Szkolnej Okręgowej Pomorskiej, wymienionych w § 2 rzeczonego rozporządzenia pod literami d, e, f, g, zarządzam, co następuje:

§ 1. W celu czuwania nad prawidłowem przeprowadzeniem wyborów zgodnie z obowiązującemi przepisami, Kurator Okręgu Szkolnego mianuje pośród pracowników kuratorjum komisarza wyborczego.

§ 2. Komisarz wyborczy przewodniczy zjazdowi, sprawdza pełnomocnictwa delegatów wraz z trzema mężami zaufania, wybranymi przez zjazd i wraz z nimi przeprowadza skrutynjum, ogłasza wynik głosowania i protokół głosowania doręcza Kuratorowi Okręgu Szkolnego.

§ 3. Szczegółowych instrukcyj, dotyczących postępowania wyborczego w ramach niniejszych przepisów, udzieli komisarzowi wyborczemu Kurator Okręgu Szkolnego.

§ 4. Sposób dokonania wyborów normują następujące zasady:

a) o wyborze członków Rady Szkolnej Okręgowej w pierwszem głosowaniu rozstrzyga bezwzględna większość obecnych a uprawnionych do głosowania osób,

b) jeżeli pierwsze głosowanie nie da wyniku (zupełnie lub częściowo), komisarz wyborczy zarządza wybory ściślejsze; na liście kandydatów przy wyborach ściślejszych umieszcza się w liczbie podwójnej w stosunku do liczby osób, które mają być jeszcze wybrane, tych z pośród postawionych, a nie wybranych przy pierwszem głosowaniu kandydatów, którzy w głosowaniu pierwszem otrzymali z kolei największą ilość głosów; o wyborze, jak w głosowaniu pierwszem, rozstrzyga bezwzględna większość obecnych, uprawnionych do głosowania,

---

[14]) Opuszczono przepisy obecnie nieaktualne.

c) jeżeli powtórne wybory znowu nie dadzą wyniku lub dadzą tylko wynik częściowy, komisarz wyborczy zarządza ponownie wybory ściślejsze z listy kandydatów, ułożonej w sposób analogiczny do przepisanego wyżej pod punktem b; o wyborze rozstrzyga w tem głosowaniu większość względna, a w razie równości głosów — los,

d) wybory zastępców przeprowadza się tak samo, jak wybory członków.

§ 7. O dniu, godzinie i miejscu zjazdu wyborczego[15]) zawiadamia Kurator Okręgu Szkolnego ciała, uprawnione do wysłania na zjazd delegatów, listami poleconemi conajmniej na 4 tygodnie przed terminem wyborów.

§ 8. Ciała, wymienione w § 7, na dziesięć dni przed terminem zjazdu przesyłają Kuratorowi Okręgu Szkolnego listami poleconemi nazwiska swych delegatów na zjazdy wyborcze.

§ 9. Zjazdy wyborcze są prawomocne bez względu na ilość obecnych.

§ 10. Po zakończeniu wyborów komisarz wyborczy doręcza Kuratorowi Okręgu Szkolnego podpisany przez siebie i przez członków skrutynjum protokół wyborczy oraz w opieczętowanej kopercie kartki wyborcze.

O ile w ciągu dni 8 od dnia zjazdu wyborczego nie wpłynie zaskarżenie wyborów, Kurator Okręgu Szkolnego winien uznać wybór za dokonany, o czem zawiadamia wybranych.

Dokumenty wyborcze przechowuje się w aktach Kuratorjum Okręgu Szkolnego.

Regulamin czynności Rady Szkolnej Okręgowej Pomorskiej.

Na mocy § 16 rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 5 maja 1922 r. o utworzeniu Rady Szkolnej Okręgowej Pomorskiej (Dz. Ust. R. P. Nr. 35, poz. 303) Rada Szkolna Okręgowa Pomorska uchwala następujący regulamin czynności:

§ 1.

Rada Szkolna Okręgowa wybiera ze swego grona sekretarza i jego zastępcę.

§ 2.

Rada Szkolna Okręgowa wyłania 4 komisje:

I. Szkolnictwa powszechnego i kształcenia nauczycieli, oraz wychowania przedszkolnego i oświaty pozaszkolnej.
II. Szkolnictwa średniego ogólnokształcącego.
III. Szkolnictwa zawodowego.
IV. Regulaminową.

Do poszczególnych komisyj przydziela członków Rada Szkolna Okręgowa.

---

[15]) Chodzi tu o zjazdy wyborcze, określone w § 3 rozporządzenia z dnia 5 maja 1922 r. o utworzeniu Rady Szkolnej Okręgowej Pomorskiej (patrz wyżej str. 10).

Członek danej komisji ma głos decydujący na posiedzeniach swojej komisji, natomiast na posiedzeniach innych komisyj ma tylko głos doradczy.

Przewodniczący Rady Szkolnej Okręgowej oraz Wojewoda, względnie jego zastępca, mogą uczestniczyć w każdej komisji z prawem głosowania.

Komisje obradują w czasie, na który jest zwołana Rada Szkolna Okręgowa; w innym terminie może komisję zwołać tylko Kurator Okręgu Szkolnego.

§ 3.

Komisje wybierają ze swego grona przewodniczącego, zastępcę i sekretarza.

§ 4.

Uchwały pełnej Rady zapadają tylko po poprzedniej uchwale komisji; każdy więc wniosek musi być przedłożony komisji, na niej omówiony i ewentualnie uchwalony.

Wyjątkowo tylko i to za zgodą $^3/_4$ obecnych członków Rady wnioski mogą być omawiane i uchwalane przez pełną Radę bez przejścia przez Komisję.

§ 5.

Wszelkie uchwały zapadają bezwzględną większością głosów obecnych członków.

Przy równości głosów rozstrzyga głos przewodniczącego.

Do prawomocności uchwał w komisji potrzebna jest obecność przynajmniej połowy członków, licząc w to przewodniczącego wzgl. jego zastępcę.

§ 6.

Wnioski członków Rady muszą być doręczone Kuratorowi Okręgu Szkolnego na piśmie przynajmniej na 14 dni przed posiedzeniem.

Wnioski, które będą przedstawione później, mogą być rozpatrywane na najbliższem posiedzeniu tylko w razie uchwalenia ich nagłości przy $^3/_4$ obecnych członków Rady.

§ 7.

Wszelkie wnioski mają być 7 dni przed posiedzeniem wysłane do członków Rady Szkolnej Okręgowej.

§ 8.

Wnioski przedstawia na posiedzeniu i uzasadnia wnioskodawca. Kurator jednak może wyznaczyć koreferenta.

§ 9.

Posiedzenia Rady Szkolnej Okręgowej są jawne (nie publiczne). Rada może jednak na wniosek przewodniczącego, lub jednego z członków zwykłą większością głosów uchwalić tajność obrad.

W takim razie członkowie Rady obowiązani są do zachowania tajemnicy, zarówno co do treści obrad, jak i uchwał.

Przewodniczący Rady Szkolnej Okręgowej może również zastrzec tajność podanych przez siebie materjałów lub wyjaśnień.

Komunikaty prasowe o obradach Rady Szkolnej Okręgowej wydawać może tylko przewodniczący.

§ 10.

Obradami kieruje przewodniczący, któremu przysługuje prawo:

1) przestrzegania mówcy, odbiegającego od tematu;

2) przywoływanie do porządku mówcy, nie stosującego się do przestrogi przewodniczącego, lub dopuszczającego się niewłaściwości;

3) odebrania głosu mówcy dwukrotnie bezskutecznie przywoływanemu do porządku;

4) przerwanie lub zamknięcie posiedzenia.

W razie zgłoszenia się więcej mówców w tej samej kwestji przysługuje przewodniczącemu Rady Szkolnej Okręgowej prawo ograniczenia przemówień na pełnej Radzie do 5 minut. W tej samej kwestji mówca może na pełnej Radzie przemawiać tylko dwa razy.

§ 11.

Protokóły zebrań Rady i Komisyj podpisuje przewodniczący i sekretarz.

§ 12.

Zmiana regulaminu może nastąpić większością $^{3}/_{4}$ głosów obecnych członków.

Rozporządzenie
Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 27 października 1926 r. o radach szkolnych miejscowych na obszarze województw poznańskiego i pomorskiego
(Dz. Ust. R. P. Nr. 118, poz. 684)
w brzmieniu
rozporządzeń Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 28 września 1928 r. (Dz. U. R. P. Nr. 90, poz. 791) **i z dnia 23 stycznia 1930 r.** (Dz. U. R. P. Nr. 11, poz. 83).

Na zasadzie art. 7 ustawy z dnia 4 czerwca 1920 r. o tymczasowym ustroju władz szkolnych (Dz. U. R. P. Nr. 50, poz. 304) zarządza się co następuje:

§ 1. W każdej gminie wiejskiej lub miejskiej, posiadającej conajmniej jedną publiczną szkołę powszechną, oraz na każdym takimże obszarze dworskim tworzy się radę szkolną miejscową jako organ gminnego samorządu szkolnego.

Działalność rady szkolnej miejscowej rozciąga się na jedną gminę terytorjalną (obszar dworski), jeśli gmina ta (obszar dworski) utrzymuje szkołę sama, jeśli zaś do utrzymania szkoły przyczyniają się inne gminy (obszary dworskie) lub ich części (art. 5 ustawy z dnia

17 lutego 1922 r. w brzmieniu nadanem art. 2 ustawy z dnia 25 listopada 1925 r. (Dz. U. R. P. Nr. 121, poz. 898), to działalność jej rozciaga się także na te gminy (obszary dworskie) względnie ich części.

§ 2. Siedzibę rady szkolnej miejscowej oznacza inspektor szkolny powiatowy.

§ 3. Rada szkolna miejscowa w gminie wiejskiej (obszarze dworskim) składa się:

1) z przewodniczącego, mianowanego przez inspektora szkolnego z pośród osób zamieszkałych na obszarze, na który rozciąga się działalność rady;
2) sołtysa lub przełożonego obszaru dworskiego miejscowości, będącej siedzibą rady szkolnej miejscowej;
3) z nauczyciela, względnie kierownika publicznej szkoły powszechnej na danym obszarze, wyznaczonego przez inspektora szkolnego;
4) a) z trzech przedstawicieli ludności gminy (obszaru dworskiego), jeżeli obszar, na który rozciąga się działalność rady szkolnej miejscowej obejmuje tylko jedną gminę lub jeden obszar dworski;
   b) z dwóch przedstawicieli ludności gminy (obszaru dworskiego), będącej siedzibą rady szkolnej miejscowej oraz po jednym przedstawicielu ludności od każdej z pozostałych gmin (obszarów dworskich), na które w całości lub w części rozciąga się działalność rady szkolnej miejscowej.

Jeśli pomiędzy mieszkańcami obwodu szkolnego nie znajdzie się odpowiednia osoba, stałe przewodnictwo rady szkolnej miejscowej może za zgodą kuratora objąć inspektor szkolny.

§ 4. Przełożony obszaru dworskiego, wchodzący z urzędu w myśl punktu 2 § 3-go do rady szkolnej miejscowej, ma prawo poruczyć zastępstwo w radzie szkolnej miejscowej innej osobie; osoba ta musi uzyskać zatwierdzenie inspektora szkolnego, jeśli nie jest zatwierdzona przez starostę, jako zastępca przełożonego obszaru dworskiego.

§ 5. Rada szkolna miejscowa w miastach składa się:

a) z przewodniczącego, mianowanego z pośród mieszkańców miasta, a to w miastach powiatowych i w miastach, mających ponad 5.000 mieszkańców, przez kuratora okręgu szkolnego, w innych miastach przez inspektora szkolnego;
b) burmistrza, względnie członka magistratu, delegowanego na stałe przez burmistrza;
c) z dwóch nauczycieli (względnie kierowników) publicznych szkół powszechnych, wyznaczonych przez inspektora szkolnego;
d) z czterech przedstawicieli ludności miasta, jeżeli obszar, na który rozciąga się działalność rady szkolnej miejscowej, obejmuje tylko to miasto, lub też gdy świadczenia gmin wiejskich i obszarów dworskich, do wspomnianego obszaru działalności rady szkolnej miejscowej należących, na rzecz szkoły powszechnej lub szkół powszechnych nie przenoszą 10% ogólnej kwoty wydatków na rzecz tych szkół;

e) z trzech przedstawicieli ludności miasta oraz jednego przedstawiciela pozostałych, do wspomnianego obszaru działania rady szkolnej miejscowej należących gmin wiejskich i obszarów dworskich, gdy świadczenia tychże na rzecz tej szkoły powszechnej lub tych szkół powszechnych nie przenoszą 25% ogólnej kwoty wydatków na rzecz tych szkół, a dwóch przedstawicieli gmin wiejskich i obszarów dworskich, gdy świadczenia te przenoszą 25% tej kwoty.

§ 6. Przedstawicieli ludności do rady szkolnej miejscowej wybierają:

a) w gminach wiejskich rady gminne, a gdzie ich niema — zebrania gminne,
b) w gminach miejskich — rady miejskie,
c) na obszarach dworskich mieszkańcy tych obszarów, odpowiadający warunkom § 7-go.

Jeżeli w wypadkach przewidzianych w § 5 punkt e) gmin należących wraz z sąsiedniem miastem do obszaru, na który rozciąga się działalność jednej rady szkolnej miejscowej, jest więcej, niż przedstawicieli wysyłanych przez nie do rady szkolnej miejscowej, to przedstawicieli ludności wybiera ta gmina, której udział w wydatkach na cele szkolne jest największy, względnie te dwie gminy, których udziały są największe.

To samo dotyczy należących do powyższego terytorjum obszarów dworskich.

§ 7. Członkiem rady szkolnej miejscowej (§ 3 punkt 4 a) i b) i § 5 punkt d) może być wybrany bez względu na płeć każdy obywatel Państwa Polskiego, który:

a) ukończył 30-ty rok życia;
b) w dniu ogłoszenia wyborów przynajmniej od roku ma miejsce stałego zamieszkania w obwodzie szkolnym, na który rozciąga się działalność rady szkolnej miejscowej;
c) posiada pełnię honorowych praw obywatelskich;
d) nie znajduje się pod opieką lub kuratelą;
e) włada dostatecznie językiem polskim.

§ 8. Jeżeli na obszarze, na który rozciąga się działalność rady szkolnej miejscowej, istnieje odrębna lub parytetyczna (mieszana) szkoła dla mniejszości narodowej lub wyznaniowej, należy część członków do rady szkolnej miejscowej wybrać, o ile możności, z pośród osób, należących do mniejszości narodowej (wyznaniowej) w stosunku oznaczonym w każdym wypadku przez radę szkolną powiatową.

§ 9. Wybory przedstawicieli ludności obszaru dworskiego do rady szkolnej miejscowej przeprowadza się w sposób następujący:

Osoba, wyznaczona przez inspektora szkolnego, podaje do wiadomości wyborców, w sposób w danej miejscowości przyjęty, czas i miejsce wyborów. Wybory przeprowadza Komisja wyborcza, do której wchodzi delegat inspektora szkolnego wraz z dwoma ławnikami.

Wybór następuje bezwzględną większością głosów obecnych, osobno dla każdego członka.

Wybory odbywają się kartkami, a jeżeli jest jednomyślna zgoda, przez aklamację.

Jeżeli pierwsze głosowanie nie da wyniku, należy przeprowadzić wybory ściślejsze między dwoma kandydatami, którzy w pierwszem głosowaniu otrzymali największą liczbę głosów.

Jeżeli obaj kandydaci otrzymali przy wyborze ściślejszym równą liczbę głosów, wówczas o wyborze rozstrzyga los.

Komisja wyborcza oblicza głosy, oraz sporządza i podpisuje protokół wyborczy.

§ 10. Równocześnie z wyborem członków rady szkolnej miejscowej kolegja wyborcze dokonywują wyboru takiej samej liczby zastępców, którzy w razie śmierci, złożenia urzędu (§ 11) lub utraty mandatu (§§ 14, 18 i 25) wchodzą na resztę okresu urzędowania do rady szkolnej miejscowej.

§ 11. Do nieprzyjęcia wyboru, albo złożenia urzędu członka rady szkolnej miejscowej uprawnia:

a) długotrwała choroba;
b) zajęcie, powodujące częstą długotrwałą nieobecność w miejscu zamieszkania;
c) przekroczenie 60-go roku życia;
d) sprawowanie urzędu państwowego;
e) inne wyjątkowe okoliczności, które zdaniem inspektora szkolnego stanowią dostateczne usprawiedliwienie.

Osobę, która bez powyższych powodów odmówi przyjęcia urzędu członka rady szkolnej miejscowej, lub przyjęty urząd złoży, Kurator okręgu szkolnego może pozbawić na okres 3 do 6 lat prawa uczestniczenia w radzie szkolnej miejscowej.

§ 12. Protokóły wyborcze winny być przesłane inspektorowi szkolnemu w ciągu 3 dni po dokonaniu wyborów.

Zażalenie na nieprawidłowość wyborów można wnieść do inspektora szkolnego najpóźniej w ciągu 7 dni od dnia następnego po dokonaniu wyborów.

§ 13. Wybory członków, wymienionych w § 3 punkty 4 a) i b) oraz w § 5 punkt d), wymagają zatwierdzenia rady szkolnej powiatowej (§ 18 punkt j rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 26 stycznia 1921 r. Dz. U. R. P. Nr. 47, poz. 283) [16]).

Wybrani członkowie rady szkolnej miejscowej mogą rozpocząć pełnienie swych obowiązków dopiero po otrzymaniu zatwierdzenia wyborów przez radę szkolną powiatową.

Jeżeli członek, który nie uzyskał zatwierdzenia, zostanie wybrany powtórnie, to rada szkolna powiatowa, o ile po raz drugi odmówi zatwierdzenia wyboru, powołuje z urzędu członka rady szkolnej miejscowej.

---

[16]) Patrz wyżej str. 9.

§ 14. Mandaty członków rady szkolnej miejscowej z wyboru trwają lat sześć, mandaty członków wyznaczonych — do odwołania.

Członkowie ustępujący pełnią obowiązki do chwili objęcia urzędu przez ich zastępców.

Członek rady szkolnej miejscowej traci mandat, jeżeli zajdzie co do niego zmiana, wskutek której odpadają warunki jego wyboru, względnie mianowania.

§ 15. Członkowie rady szkolnej miejscowej pełnią obowiązki bezpłatnie, z wyjątkiem skarbnika, któremu rada szkolna miejscowa za zgodą rady szkolnej powiatowej może wyznaczyć stosowne wynagrodzenie.

§ 16. Rada szkolna miejscowa wybiera ze swego grona zastępcę przewodniczącego, sekretarza i skarbnika.

§ 17. Posiedzenia rady szkolnej miejscowej odbywają się w oznaczonych przez nią terminach. Posiedzenie zwołuje przewodniczący lub urzędujący zastępca przewodniczącego.

Posiedzenie nadzwyczajne winno być zwołane w razie potrzeby, uznanej przez przewodniczącego, lub na żądanie inspektora szkolnego, albo delegata innej przełożonej władzy szkolnej, w ciągu doby, wreszcie na wniosek dwóch członków rady szkolnej miejscowej w ciągu dni siedmiu.

O każdem posiedzeniu winien być zawiadomiony inspektor szkolny z podaniem porządku dziennego w terminie 3 dni naprzód, wyjąwszy, jeżeli posiedzenie jest zwołane na żądanie inspektora.

Na posiedzeniach rady szkolnej miejscowej mogą być obecni bez głosu decydującego, lecz z prawem zabierania głosu poza koleją mówców, przedstawiciele przełożonych władz szkolnych i delegaci rady szkolnej powiatowej.

§ 18. Do ważności uchwał rady szkolnej miejscowej wymagana jest obecność przewodniczącego, względnie urzędującego jego zastępcy, oraz conajmniej połowy pozostałych członków.

Jeżeli posiedzenie nie może odbyć się z powodu braku wymaganego wyżej kompletu, przewodniczący zwołuje drugie posiedzenie z tym samym porządkiem obrad, zaznaczając, że uchwały będą prawomocne bez względu na liczbę obecnych.

Członkowie rady szkolnej miejscowej, nie przybywający na posiedzenie winni usprawiedliwić swą nieobecność.

Członek rady szkolnej miejscowej z wyboru, nie przybywający na trzy posiedzenia kolejne, przestaje być członkiem rady szkolnej miejscowej i traci na okres trzyletni prawo czynnego i biernego wyboru do rad szkolnych miejscowych; w miejsce jego wchodzi zastępca.

§ 19. Uchwały rady szkolnej miejscowej zapadają większością głosów obecnych. W razie równości głosów rozstrzyga głos przewodniczącego.

Członkowie rady szkolnej miejscowej nie mogą brać udziału w obradach i głosowaniu nad sprawami, w których są osobiście zainteresowani.

§ 20. Obrady rady szkolnej miejscowej, w szczególności zaś uchwały na nich zapadające, powinny być protokółowane w specjalnej księdze z podaniem dnia i uczestników obrad.

Protokół obrad po przeczytaniu powinien być podpisany przez wszystkich obecnych członków.

§ 21. Zażalenia przeciwko uchwałom lub zarządzeniom rady szkolnej miejscowej rozstrzyga rada szkolna powiatowa.

Zażalenia mogą być wnoszone w ciągu dni siedmiu, licząc od dnia następnego po powzięciu uchwały, ogłoszeniu zarządzenia lub doręczeniu zawiadomienia.

Przeciw decyzji rady szkolnej powiatowej służy w takim samym terminie prawo odwołania do kuratora okręgu szkolnego.

§ 22. Zadaniem rady szkolnej miejscowej jest załatwianie poruczonych jej przepisami czynności w przedmiocie zakładania, utrzymywania i budowy publicznych szkół powszechnych oraz roztaczanie opieki nad szkołą (szkołami) i dziećmi szkolnemi.

W szczególności do rady szkolnej miejscowej należy:

1) układanie projektów budżetu szkolnego gminy, zgodnie z obowiązującemi w tej mierze przepisami; [17])

2) dokonywanie wydatków zgodnie z budżetem, prowadzenie rachunków i przedstawianie corocznych sprawozdań rachunkowych radzie szkolnej powiatowej;

3) administrowanie majątkiem szkolnym;

4) zarząd działem gospodarczym szkół wogóle, w tem między innemi:
   a) zaopatrywanie szkół w urządzenie wewnętrzne, sprzęty, opał, oświetlenie i materjały piśmienne,
   b) zapewnienie szkole usługi i utrzymania czystości,
   c) przeznaczanie gruntów szkolnych na użytek szkół i nauczycieli, zgodnie z ustawami i przepisami;

5) nadzór nad majątkiem szkolnym, a między innemi:
   a) staranie o bezpieczne przechowanie i lokowanie kapitałów, należących do majątku szkolnego,
   b) staranie o dobry stan budynków i wewnętrznego urządzenia szkoły, oraz o ubezpieczenie budynków i majątku szkolnego,
   c) dopilnowanie, aby opał i oświetlenie były właściwie zużytkowane,
   d) czuwanie nad prawidłową uprawą pola (gruntu) szkolnego, o ile nie jest przeznaczone do użytku nauczyciela lub na cele naukowe,
   e) staranie, by w razie wakansu na posadzie nauczycielskiej wykonywane były na roli służbowej nauczyciela wszelkie prace stosownie do pory roku na koszt kasy szkolnej, z zastrzeżeniem zwrotu przez nauczyciela;

6) kontrola prowadzonego przez kierownika szkoły (nauczyciela) spisu ruchomego i nieruchomego majątku szkolnego oraz kontrola ksiąg inwentarzowych szkoły;

---

[17]) Patrz str. 36.

7) opieka higjeniczno-sanitarna nad szkołą i dziećmi;

8) wywieranie wpływu na rodziców, celem regularnego posyłania dzieci do szkoły;

9) roztaczanie nadzoru nad szkołami za pośrednictwem przewodniczącego, który ma prawo bywać w szkołach podczas zajęć tylko w towarzystwie inspektora szkolnego lub jego zastępcy, nie ma jednak prawa egzaminowania ani czynienia uwag nauczycielowi;

10) opieka pozaszkolna nad dziećmi biednemi oraz nad kształceniem sierot;

11) współudział w urządzaniu uroczystości szkolnych;

12) zawiadamianie inspektora szkolnego o wszelkich zauważonych brakach szkoły;

13) wykonywanie wszystkiego, co na mocy ustaw i rozporządzeń władz szkolnych zostanie poruczone radzie szkolnej miejscowej;

14) składanie sprawozdań ze swej działalności radzie szkolnej powiatowej.

§ 23. Rada szkolna miejscowa wyłania z siebie wydział wykonawczy, złożony z przewodniczącego, sekretarza i jednego z członków.

Zobowiązania prawne podpisuje wydział wykonawczy, opatrując je odciskiem pieczęci urzędowej.

Wszelkie akty o charakterze urzędowym wychodzące z rady szkolnej miejscowej, między innemi asygnacje na wypłaty, winny być podpisane przez przewodniczącego lub jego urzędującego zastępcę i opatrzone odciskiem pieczęci urzędowej.

Wzór pieczęci urzędowej ustala Kurator okręgu szkolnego.

§ 24, Rada szkolna miejscowa może być rozwiązana w wypadkach, gdy;

a) przekracza swe kompetencje,
b) działa niezgodnie z obowiązującemi przepisami,
c) działa na szkodę szkolnictwa,
d) nie rozwija dość owocnej działalności.

Wniosek o rozwiązanie rady szkolnej miejscowej stawia inspektor szkolny, orzeka o rozwiązaniu rada szkolna powiatowa. W razie nieuwzględnienia wniosku przez radę szkolną powiatową, służy inspektorowi szkolnemu prawo sprzeciwu w ciągu dni 14-tu do Kuratora okręgu szkolnego, który w razie przychylenia się do wniosku inspektora szkolnego orzeka rozwiązanie rady szkolnej miejscowej.

Inspektor szkolny ma prawo w razie, jeżeli zdaniem jego zachodzą warunki wymienione pod a), b) i c), zawiesić czynności rady szkolnej miejscowej, o czem zawiadamia radę szkolną powiatową w terminie 14-dniowym z wnioskiem o rozwiązanie rady szkolnej miejscowej.

Zawieszenie ustaje, jeżeli rada szkolna powiatowa rozwiązania rady szkolnej miejscowej nie uchwali a Kurator sprzeciwu inspektora szkolnego nie uwzględni.

§ 25. Członek rady szkolnej miejscowej z wyboru może być złożony z urzędu przez radę szkolną powiatową na wniosek inspektora szkolnego, jeżeli:

a) przekracza swe kompetencje,
b) działa niezgodnie z obowiązującemi przepisami lub uchwałami rady szkolnej miejscowej,
c) działa na szkodę szkolnictwa,
d) jeżeli przez swoje zachowanie okazuje się niegodnym szacunku, zaufania i poważania, jakiego wymaga jego stanowisko.

W razie nieuwzględnienia wniosku przez radę szkolną powiatową służy inspektorowi szkolnemu prawo sprzeciwu w ciągu dni 14-tu do Kuratora okręgu szkolnego, który w razie przychylenia się do wniosku inspektora szkolnego orzeka o złożeniu z urzędu członka rady szkolnej miejscowej z wyboru.

Inspektor szkolny ma prawo w razie, jeżeli zdaniem jego zachodzą warunki wymienione pod a), b), c) i d), zawiesić w czynnościach członka rady szkolnej z wyboru, o czem zawiadamia radę szkolną powiatową w terminie 14-dniowym z wnioskiem o złożenie tego członka z urzędu.

Zawieszenie ustaje, jeżeli rada szkolna powiatowa nie uchwali powyższego wniosku inspektora szkolnego a Kurator sprzeciwu jego nie uwzględni.

§ 26. Prawa i obowiązki rozwiązanej rady szkolnej miejscowej może inspektor szkolny przelać czasowo aż do utworzenia nowej rady szkolnej miejscowej na mianowanego przez siebie komisarza.

§ 27. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Z chwilą wejścia w życie niniejszego rozporządzenia tracą moc obowiązującą rozporządzenia i inne przepisy, dotyczące spraw unormowanych niniejszem rozporządzeniem.

III. Nadzór nad wychowaniem i nauczaniem.

Ustawa z dnia 11 marca 1872 r, dotycząca nadzoru nad nauczaniem i wychowaniem [18]).

(Wyciąg).

§ 1.

Nadzór nad wszystkiemi publicznemi i prywatnemi zakładami naukowemi wychowawczemi należy do Państwa.

Znosi się wszelkie odmienne postanowienia, obowiązujące w poszczególnych częściach kraju.

Wszystkie zatem władze i wszyscy urzędnicy, wykonujący nadzór szkolny, działają z upoważnienia Państwa.

---

[18]) Zbiór ust. prusk., str. 13.

Rozporządzenie gabinetowe z dnia 10 czerwca 1834 r. o nadzorze państwowym nad prywatnemi zakładami i osobami, zajmującemi się nauczaniem młodzieży.

(Zbiór ustaw pruskich str. 135).

Według przepisu Powszechnego Prawa Krajowego prywatne zakłady i osoby, zamierzające zajmować się zawodowo nauką i wychowaniem młodzieży [19]), winny wobec władzy sprawującej w danej miejscowości nadzór nad szkolnictwem i wychowaniem poprzednio wykazać swoją przydatność do tych czynności oraz uzyskać od niej świadectwo.

Przepisy Powszechnego Prawa Krajowego zostały częściowo zmienione przez postanowienia §§ 83 do 86 ustawy dnia 7 września 1811 r. o policji procederowej; ponieważ jednak doświadczenie wykazało, iż w następstwie tego zachodziły nadużycia i istotne szkody dla spraw wychowania i nauki, wobec tego byłem zmuszony znieść znowu postanowienia ustawy o policji procederowej, o ile one zmieniały postanowienia Powszechnego Prawa Krajowego oraz przywrócić w myśl §§ 3—8 II. 12. Powszechnego Prawa Krajowego obowiązek wykazania kwalifikacyj przez osoby, zakładające prywatne szkoły i zakłady wychowawcze, albo udzielające zawodowo lekcyj prywatnych. Władza, wystawiająca te świadectwa, winna nie tylko brać pod uwagę kwalifikacje naukowe, lecz także moralność kandydata i prawość jego przekonań religijnych i politycznych.

Odnośna władza nadzorcza nie może wystawiać obcokrajowcom takich świadectw bez poprzedniego zezwolenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Policji [20]).

Ministrowi Spraw Wyznaniowych i Oświatowych oraz Ministrowi Policji polecam wspólnie naradzić się, jak w tej sprawie należy postępować, oraz wydać instrukcję dla władz miejscowych.

Przepisy te, które należy zastosować na obszarach całej monarchji, ogłosi Ministerstwo Państwowe w zbiorze ustaw.

Instrukcja Ministerstwa Państwowego
z dnia 31 grudnia 1839 r.

W przedmiocie wykonania rozporządzenia gabinetowego o nadzorze nad prywatnemi zakładami i osobami, zajmującemi się nauczaniem i wychowaniem młodzieży.

[19]) Zgodnie z orzecznictwem Sądu Rzeszy Niemieckiej (t. z. niemieckiego sądu najwyższego) pod pojęcie młodzieży w rozumieniu rozporządzenia gabinetowego podpada nie tylko młodzież w wieku szkolnym, lecz również i ta młodzież, która w normalnych warunkach uczęszczałaby do szkół średnich i niższych, lecz z tych lub innych powodów do szkół tych nie uczęszcza, wskutek czego prywatne kształcenie się zastępuje jej w całości lub częściowo kształcenie się w szkole (Uchwała Sądu Rzeszy z dnia 7 grudnia 1912 r. — Zentralblatt, str. 266).

[20]) Kompetencje Ministra Spraw Wewnętrznych i Policji zostały przelane na regencję, jako **władzę policyjną** (obecnie więc — Urząd Wojewódzki), a to na mocy rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 17 lipca 1862 r. (Zentralblatt für die gesammte Unterrichts-Verwaltung in Preussen, str. 452).

ROZDZIAŁ I.

Szkoły prywatne i prywatne zakłady wychowawcze.

§ 1. Na założenie szkół prywatnych i prywatnych zakładów wychowawczych należy zezwolić tylko tam, gdzie rzeczywiście zachodzi ich potrzeba, a więc tylko w tych miejscowościach, gdzie szkoły publiczne nie wystarczają na zapewnienie nauki dla młodzieży w wieku szkolnym.

§ 2. Osoby,[21]) zamierzające założyć lub nadal prowadzić szkołę prywatną albo prywatny zakład wychowawczy, muszą przez przedłożenie dostatecznego świadectwa władzy egzaminacyjnej wykazać naukowe uzdatnienie do kierowania odnośnym zakładem, mianowicie w ten sam sposób, jak i osoby, starające się o zamianowanie ich w szkolnictwie publicznem. Celem uzyskania takiego świadectwa, muszą one poddać się egzaminom, przepisanym ustawowo dla nauczycieli i nauczycielek tej kategorji szkół publicznych, do której zaliczyć należy zakład, który zamierzają założyć lub nadal prowadzić, a wszystkie postanowienia wydane co do egzaminów nauczycieli szkół publicznych, należy stosować także do tych, którzy zamierzają prowadzić podobną szkołę prywatną, lub podobny zakład wychowawczy.

§ 3. Chociaż kwalifikacje naukowe zostaną w zupełności wykazane, zezwolenie na zakładanie i prowadzenie szkół prywatnych i prywatnych zakładów wychowawczych winny otrzymać tylko takie osoby, które przez dłuższy czas żyły w warunkach, umożliwiających niezawodne osądzenie ich moralnych kwalifikacyj do nauczania i wychowywania młodzieży, i które mogą przedłożyć świadectwa zwierzchności[22]) i duchownego miejscowości, w której przebywały w czasie ostatnich trzech lat, stwierdzające ich nieskazitelność i dotychczasowe moralne prowadzenie się.

§ 4. Podanie o zezwolenie na założenie lub dalsze prowadzenie szkoły prywatnej, albo prywatnego zakładu wychowawczego należy wnosić do miejscowej władzy szkolnej. Do podania takiego, winien być dołączony życiorys ubiegającego się, świadectwa, wykazujące stopień jego wykształcenia, oraz kwalifikacje naukowe i moralne (§§ 2 i 3), jakoteż plan urządzenia odnośnego zakładu. Miejscowa władza szkolna przedłoży, po przeprowadzeniu ewentualnie jeszcze potrzebnych dochodzeń, regencji sprawozdanie i wniosek w kwestji udzielenia odnośnego zezwolenia.[23])

§ 5. Jeżeli regencji nie nasuwają się żadne wątpliwości co do uwzględnienia podania, wówczas, biorąc pod uwagę okoliczności, wymienione w przedłożonych świadectwach, wystawia dekret koncesyjny, który, opierając się na przedłożonym planie, dokładnie ozna-

---

[21]) Tylko osoby fizyczne mogą uzyskać koncesję, co wynika z obowiązku wykazania przez dane osoby kwalifikacyj moralnych i naukowych (por. rozp. min. z dnia 8 kwietnia 1872 r. -- Zentralblatt für die gesammte Unterrichts — Verwaltung in Preussen, str. 303).

Tej samej zasady trzyma się również projekt ustawy polskiej o niepaństwowych szkołach oraz zakładach naukowych i wychowawczych.

[22]) T. z. świadectwo moralności.

[23]) Obecnie jest ponadto wymagana opinja Rady Szkolnej Powiatowej, o ile chodzi o ochronki wzgl. szkoły powszechne (patrz str. 10).

czy rodzaj szkoły, którą odnośny wnioskodawca może założyć; treść dekretu należy podać do wiadomości przez ogłoszenie w dzienniku urzędowym regencji.[24]) Koncesja na założenie szkoły prywatnej i prywatnego zakładu wychowawczego jest odwołalną.

Koncesja na założenie szkoły prywatnej i prywatnego zakładu wychowawczego jest ważną tylko dla tej osoby, na której nazwisko ją wystawiono.

Jeżeli szkoła prywatna lub prywatny zakład wychowawczy był nieczynny przez sześć miesięcy, to do ponownego jego otworzenia potrzebna jest nowa koncesja, chyba że ważne przeszkody, n. p. choroba, spowodowały nieczynność zakładu.

§ 6. Osobom, których nie można przyjmować do służby państwowej z powodu udziału w niedozwolonych związkach, nie wolno wcale udzielać koncesji na założenie lub dalsze prowadzenie szkoły prywatnej lub prywatnego zakładu wychowawczego, obcokrajowcom zaś można udzielić koncesji jedynie za poprzedniem przyzwoleniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Policji.[25]) Nieżonatym mężczyznom należy z reguły odmawiać koncesji na założenie lub dalsze prowadzenie szkoły prywatnej lub prywatnego zakładu wychowawczego dla młodzieży żeńskiej, jedynie w nadzwyczajnych przypadkach, usprawiedliwiających wyjątek, można udzielić takiej koncesji za wyraźnem przyzwoleniem Ministra Spraw Wyznaniowych i Oświatowych.

Księża i publiczni nauczyciele nie mają już z tytułu swego charakteru duchownego lub publicznego nauczycielskiego prawa zakładania szkół prywatnych lub prywatnych zakładów wychowawczych, lecz muszą uzyskać osobną koncesję, o którą winni się starać w sposób, przepisany w § 4.

§ 7. Wszystkie szkoły prywatne i prywatne zakłady wychowawcze podlegają zupełnie tak samo jak szkoły publiczne tej samej kategorji szkół w pierwszym rzędzie nadzorowi miejscowej władzy szkolnej, a w wyższej instancji nadzorowi władz państwowych nad szkolnictwem w powiecie i w obwodzie regencyjnym.[26])

§ 8.[27])

§ 9. Kierownicy i kierowniczki szkół prywatnych i zakładów wychowawczych są zobowiązani jak najdokładniej stosować się nietylko do treści wystawionego im dekretu koncesyjnego, lecz także do przepisów, dotyczących wogóle szkolnictwa odnośnej miejscowości. Wolno im przyjmować na siły pomocnicze tylko takich nauczycieli, których

---

[24]) Obecnie w Dzienniku Urzędowym Kuratorjum Okręgu Szkolnego Pomorskiego.

[25]) Patrz uwagę 20-tą na str. 24.

[26]) W myśl rozporządzenia ministerjalnego z dnia 23 czerwca 1884 r. (Centralblatt für die gesammte Unterrichts-Verwaltung in Preussen, str. 834.) kierownicy szkół prywatnych są obowiązani czuwać nad uczęszczaniem do nauki dziatwy szkolnej i prowadzić listy opuszczeń nauki szkolnej.

W razie bezskuteczności wysiłków, zmierzających do uniknięcia nieregularności w frekwencji uczniów, winni kierownicy wydalać ze szkoły opieszałych uczniów, donosząc o tem miejscowej władzy szkolnej celem przydzielenia tych uczniów do publicznych szkół powszechnych.

[27]) § 8, jako zawierający nieaktualne obecnie przepisy przejściowe, opuszczono.

kwalifikacje naukowe i moralne zostały uznane w sposób, przepisany w § 2 i 3, a odnośne do obcokrajowców w sposób, przepisany w § 6; nadto muszą oni o każdem zwolnieniu lub przyjęciu nauczycieli i nauczycielek donieść przełożonej miejscowej władzy szkolnej. Na urządzane przez nich publiczne egzaminy, winni oni uprzednio zaprosić miejscową władzę szkolną. O zamiarze zwinięcia szkoły prywatnej lub prywatnego zakładu wychowawczego są oni zobowiązani trzy miesiące przedtem donieść pisemnie władzy miejscowej, zwracając równoczenie dekret koncesyjny.

§ 10. Kierowników i kierowniczki szkół prywatnych, zakładów wychowawczych oraz ich pomocniczych nauczycieli i nauczycielki, którzy nie wypełniają obowiązków, wynikających z dekretu koncesyjnego, może karać władza szkolna miejscowa przez udzielanie nagany, a regencja przez nakładanie kar pieniężnych do 20 talarów i — jeżeli powtórnie nałożone grzywny zostały bezskuteczne — odebraniem koncesji.

§ 11. Ochronki, którym powierza się dzieci w wieku przedszkolnym, należy uważać za zakłady wychowawcze, a jako takie stoją one pod nadzorem miejscowej władzy szkolnej. Na zakładanie takich ochronek można zezwalać tylko osobom, będącym w stanie małżeńskim,[28]) lub uczciwym wdowom nieskazitelnych obyczajów i zdatnym do początkowego wychowania dzieci oraz posiadającym mieszkanie zdrowe i dostatecznie obszerne. Zezwolenia na założenie ochronek udziela miejscowa władza szkolna[29]), która winna przestrzegać, ażeby w nich nie zatrzymywano dzieci po osiągnięciu ustawowego wieku szkolnego.

§ 12. Szkoły, w których naucza się kobiecych robót ręcznych, podlegają nadzorowi miejscowej władzy szkolnej, która udziela zezwolenia na ich zakładanie, uwzględniając przytem przedewszystkiem nieskazitelność obyczajów nauczycielek oraz przestrzegając, by roboty ręczne nie przeszkadzały dzieciom w wieku szkolnym w przepisanem uczęszczaniu do szkoły.

§ 13. [30])

ROZDZIAŁ II.

Nauczyciele prywatni.[31])

§ 14. Osoby, które w rodzinach lub zakładach prywatnych udzielają zawodowo nauki prywatnej w przedmiotach wchodzących w zakres nauki udzielanej w poszczególnych szkołach publicznych, winny zamiar nauczania zgłosić miejscowej władzy szkolnej i przedło-

---

[28]) Reskryptem królewskim z dnia 8 sierpnia 1866 r. zezwolono również i osobom, nie będącym w stanie małżeńskim a posiadającym pozatem odnośne kwalifikacje, na zakładanie ochronek.

[29]) W myśl rozporządzenia ministerjalnego z dnia 4 lutego 1909 r. (Zentralblatt, str. 333) udziela zezwolenia na założenie ochronki — regencja.

[30]) § 13, jako zawierający nieaktualne obecnie przepisy, opuszczono.

[31]) Kompetencje do udzielania koncesyj prywatnym nauczycielom przekazane zostały inspektorom szkolnym — rozporządzenie ministerjalne z dnia 4 lutego 1909 r. (Zentralblatt für die gesammte Unterrichts-Verwaltung in Preussen, str. 333).

żyć jej świadectwo władzy egzaminacyjnej na dowód swej kwalifikacji naukowej oraz wykazać swoją moralną przydatność do nauczania i wychowywania w ten sam sposób, jaki jest przepisany w §§ 2 i 3 dla kierowników i kierowniczek szkół prywatnych i prywatnych zakładów wychowawczych. Jeżeli zamierzają udzielać nauki prywatnej w przedmiotach nie nauczanych w poszczególnych szkołach publicznych, wówczas winni w sposób przepisany w § 3 wykazać miejscowej władzy szkolnej swoją moralną przydatność do nauczania i wychowywania.

§ 15. Osobom, co do których naukowej kwalifikacji do nauczania i wychowywania nie można podnieść żadnego zarzutu, winna miejscowa władza szkolna bezpłatnie udzielić ważny każdorazowo na przeciąg jednego roku lecz odwołalny dekret koncesyjny na udzielanie nauki prywatnej tak w rodzinach, jak w szkołach prywatnych i prywatnych zakładach wychowawczych. Do wystawiania obcokrajowcom takiego dekretu koncesyjnego potrzeba poprzedniego zezwolenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Policji; [32]) w uzasadnionych przypadkach przedkłada miejscowa władza szkolna regencji wniosek o udzielenie tej koncesji. Osobom, których nie można przyjmować do służby państwowej z powodu udziału w niedozwolonych związkach, należy odmówić koncesji na udzielanie nauki prywatnej.

§ 16. Duchownych i publicznych nauczycieli oraz nauczycieli języków, śpiewu, muzyki i rysunków, zatrudnionych w szkołach publicznych, [33]) należy uważać za ukwalifikowanych; nie potrzebują oni do tego osobnego dekretu koncesyjnego, a mają oni jedynie donieść miejscowej władzy szkolnej o tym zamiarze. [34])

Studentom uniwersytetów krajowych i uczniom klasy wyższej w szkołach średnich ogólnokształcących należy zezwolić na udzielanie bez osobnego dekretu koncesyjnego nauki prywatnej w rodzinach i zakładach prywatnych, jeżeli swoje kwalifikacje naukowe i moralne do nauczania i wychowywania udowodnią poprzednio miejscowej władzy szkolnej dostatecznem świadectwem rektora uniwersytetu względnie dyrektora szkoły średniej ogólnokształcącej [35]).

§ 17. Miejscowa władza szkolna winna prowadzić uregulowany, odpowiedni do miejscowych stosunków nadzór nad działalnością prywatnych nauczycieli i nauczycielek, a w razie nieprawidłowości, z których możnaby wnioskować o niemoralnem ich prowadzeniu się, oraz jeżeli powstają wątpliwości pod względem religijnym lub politycznym, winna porozumieć się z miejscową władzą policyjną, a o ileby podejrzenie się potwierdziło, winna odmówić odnowienia dekretu zezwolenia z § 15, jakoteż stosownie do okoliczności stawić wniosek do przełożonej regencji o usunięcie z zawodu osób niemoralnych lub podejrzanych politycznie.

---

[32]) Patrz uwagę 20-tą na str. 24.

[33]) Nauczyciele, zwolnieni w drodze dyscyplinarnej ze służby w szkolnictwie powszechnem, mogą uzyskać zezwolenie na udzielanie nauki w szkołach prywatnych jedynie za zezwoleniem ministra (Zentralblatt z 1901 r., str. 596).

[34]) Por. art. 32, p. 2 ustawy o stosunkach służbowych nauczycieli (Dz. U. R. P. Nr. 47 z r. 1928, poz. 462).

[35]) Ta sama zasada stosuje się do seminarzystów.

§ 18. Osoby, nauczające wspólnie dzieci kilku rodzin, należy uważać za prywatnych nauczycieli lub prywatne nauczycielki, jeżeli na mocy umowy, zawartej z jedną lub kilku rodzinami, lub tylko z poszczególnemi oznaczonemi rodzinami za stałem wynagrodzeniem nauczają ich dzieci również oznaczonych przedmiotów.

ROZDZIAŁ III.

Nauczyciele domowi, wychowawcy i wychowawczynie.

§ 19. Aby zapobiec sprawowaniu przez osoby nieudolne lub niemoralne czynności wychowawczych, winni ci, którzy zamierzają zostać nauczycielami domowymi albo wychowawcami lub wychowawczyniami, poprzednio uzyskać dekret koncesyjny regencji, w której obwodzie pragną przyjąć posadę.

§ 20. W celu uzyskania takiego dekretu[36]) koncesyjnego winni oni przedłożyć regencji przez starostwo lub miejską władzę policyjną dostateczne świadectwa w przedmiocie swego dotychczasowego prowadzenia się, a zwłaszcza na dowód swej nieskazitelności moralnej i politycznej.

§ 21. Regencja winna świadectwa, szczególnie te, które odnoszą się do dotychczasowego moralnego prowadzenia się, dokładnie zbadać i tym, których prowadzenie się pod względem moralnym i politycznym jest nienaganne, wystawić dekret koncesyjny na ich przyjęcie na nauczyciela domowego, wychowawcę lub wychowawczynię. Nazwiska osób, które otrzymały takie zezwolenie należy ogłosić w Dzienniku Urzędowym Regencji.

§ 22. Regencja ma prawo i obowiązek wszystkim, których z powodu udowodnionego udziału w niedozwolonych związkach nie można przyjmować do służby państwowej, lub którzy nie mogą dostatecznie wykazać nieskazitelności swojego dotychczasowego życia, jakoteż wszystkim obcokrajowcom, nie posiadającym jeszcze przyzwolenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Policji[37]), odmówić dekretu zezwolenia, potrzebnego na przyjęcie posady nauczyciela domowego, tak długo, dopóki wszystkie przeszkody nie zostaną usunięte.

§ 23. Nauczyciele domowi i wychowawcy, będący zarazem kandydatami stanu duchownego względnie nauczycielskiego, pozostają nadal pod nadzorem władzy duchownej lub władzy wykonującej nadzór nad szkolnictwem w odnośnym powiecie; pozostali nauczyciele domowi i wychowawcy, jakoteż wychowawczynie podlegają ogólnemu nadzorowi policyjnemu.

---

[36]) Kompetencje regencji, wynikające z rozdziału III. przeniesione zostały na powiatowych inspektorów szkolnych (rozp. min. z dnia 4 lutego 1909 r. Zentralblatt, str. 333).

[37]) Patrz uwagę 20-tą na str. 24.

§ 24. Rodzice i opiekunowie, których dzieci i wychowankowie nie uczęszczają do szkoły publicznej, są zobowiązani na mocy postonowień powszechnego prawa krajowego, na żądanie miejscowej władzy szkolnej i policyjnej, udowodnić, w jaki sposób postarali się o naukę dla swych dzieci lub wychowanków.[38])

IV. Szkolnictwo powszechne.

Obowiązek szkolny.

Ordynacja Szkolna dla szkół elementarnych w prowincjach Prus Wschodnich i Zachodnich z dnia 11 grudnia 1845 r.

(Wyciąg).

§ 1.

Każde dziecko, któremu jego rodzice lub opiekun nie zapewniają koniecznej nauki domowej, już po ukończeniu 5 roku życia może, a po ukończeniu 6 roku[39]) zycia musi uczęszczać do szkoły.

§ 2.

Nauka szkolna trwa do ukończenia 14 roku życia. W szczególnych wypadkach może proboszcz[40]) (§ 33), nadzorujący szkołę, po poprzedniem porozumieniu się z nauczycielem odroczyć zwolnienie dziecka ze szkoły na jeden lub dwa lata.

§ 3.

Zezwolenie na opuszczenie nauki szkolnej z powodu szczególnych przeszkód udziela do dni 8 proboszcz[36]), a jezeli szkoła nie znajduje się w miejscu zamieszkania proboszcza, nauczyciel.

Podanie o zwolnienie od uczęszczania do szkoły przez czas dłuższy, rozstrzyga dozór szkolny.

W przedmiocie wykonywania tych upoważnień wydadzą regencje bliższe wskazówki.[41])

---

[38]) W myśl rozp. min. z dnia 26 listopada 1858 r. (Zentralblatt z 1859 r., str. 241) władza szkolna winna przez egzaminowanie uczniów stwierdzać, czy dzieci w wieku szkolnym uzyskały wymagane wykształcenie, a w razie negatywnym przydzielać je do szkoły publicznej oraz spowodować odebranie koncesji odnośnemu nauczycielowi.

[39]) Rozporządzenie Ministerstwa b. dzielnicy pruskiej z dnia 10 marca 1920 r. wprowadziło obowiązek szkolny od skończonego 7 roku życia (patrz dalej na str. 31).

[40]) Na mocy ustawy z dnia 11 marca 1872 r. (patrz stronicę 23 niniejszego zbioru) przejął kompetencję proboszcza mianowany przez władzę państwową miejscowy inspektor szkolny. Zaznacza się, że aczkolwiek miejscowe inspektoraty szkolne nie zostały dotychczas formalnie zniesione, funkcje ich pełnią obecnie powiatowi inspektorowie szkolni.

[41]) W związku z przelaniem kompetencyj miejscowych inspektorów szkolnych na powiatowych inspektorów szkolnych należy uważać, że zwolnienia od obowiązku szkolnego na okres do 8 dni udziela powiatowy inspektor szkolny, o ile szkoła znajduje się w siedzibie inspektoratu, wzgl. nauczyciel, jeśli szkoła znajduje się poza tą siedzibą.

Zaznacza się, że w myśl rozporządzeń poszczególnych regencyj, w szczególności regencji kwidzyńskiej z dnia 7 grudnia 1907 r., zwolnienie od obowiązku szkolnego na czasokres dłuższy niż 4 tygodni zastrzeżone zostało regencji (obecnie więc decyduje o tem Kurator Okręgu Szkolnego).

Powszechne Prawo Krajowe.

(Część II., tytuł 12).

(Wyciąg).

§ 48. [42]) Obowiązkiem ich [43]) jest przestrzegać przy współudziale zwierzchości, w razie potrzeby za pomocą środków przymusowych i nakładanie kar [44]) na opieszałych rodziców, by wszystkie dzieci w wieku szkolnym uczęszczały do szkoły, wedle powyższych przepisów (§§ 43 i nast.) [45]).

Rozporządzenie Ministra byłej dzielnicy pruskiej z dnia 10 marca 1920 r. w sprawie przemiany szkolnictwa.

(Dz. Urz. Min. b. dz. prusk., str. 372).

(Wyciąg).

Art. 6.

Od przyszłego roku szkolnego rozpoczyna się obowiązek uczęszczania do szkoły dopiero z ukończonym 7 rokiem życia.

Kierownik szkoły może wszakże przyjąć na życzenie rodziców 6-letnie dziecko, o ile je uzna za dostatecznie cieleśnie i umysłowo rozwinięte, a klasy nie są przepełnione. Zaleca się natomiast urządzanie dla dzieci przedszkolnych ochron, wzgl. ogródków freblowskich, opłacanych z funduszów gminy politycznej.

---

[42]) Przepis ten został rozciągnięty na Pomorze ustawą z dnia 6 maja 1886 r. (Zbiór ustaw pruskich, str. 144), która zniosła § 4 ordynacji szkolnej.

[43]) To jest osób, wykonujących nadzór szkolny (§ 47).

[44]) Kary za opuszczenie nauki szkolnej wymierzano dawniej na podstawie ustawy z dnia 23 kwietnia 1883 r. w przedmiocie wydawania policyjnych mandatów karnych z powodu wykroczeń (zbiór ustaw pruskich, str. 65); w myśl tej ustawy nakładały kary miejscowe władze policyjne (wójt, burmistrz) przyczem, o ile delikwent żądał kierowania sprawy na drogę sądową, sprawa opierała się o sąd grodzki (Amtsgericht). Ustawa więc z dnia 23 kwietnia 1883 r. wprowadziła t. zw. konkurencyjny tryb postępowania.

Z wejściem w życie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o postępowaniu karno-administracyjnem (D. U. R. P. Nr. 38, poz. 365) oraz kodeksu postępowania karnego (D. U. R. P. z 1928 r. Nr. 33 poz. 313) wyłoniły się wątpliwości co do tego, czy t. z. żmudy szkolne mają być ścigane w trybie konkurencyjnym, przewidzianym w rozporządzeniu o postępowaniu karno-administracyjnem, czy też żmudy te podlegają wyłącznemu orzecznictwu sądów. Sądy na Pomorzu w większości stanęły na gruncie t. zw. konkurencyjnego orzecznictwa.

Wątpliwości te rozstrzygnął ostatecznie Sąd Najwyższy (patrz „Orzecznictwo Sądów Polskich, tom 10, zeszyt 2 z roku 1931, str. 85), stając na gruncie wyłącznej właściwości sądów.

Wobec tego, że odnośny wyrok Sądu Najwyższego pomija w swoich wywodach art. 61, ustęp drugi, rozporządzenia o postępowaniu karno-administracyjnem, jest rzeczą wątpliwą czy tezy tego wyroku utrzymają się, zwłaszcza ze względu na § 2 ustawy karnej, obowiązującej na obszarze byłej dzielnicy pruskiej.

Sprawa ścigania za opuszczenie nauki szkolnej musi być uregulowana w drodze ustawodawczej.

Rozporządzenie Ministra byłej dzielnicy pruskiej z dnia 10 maja 1920 r. o obowiązku uczęszczania do szkoły.

1. W myśl rozporządzenia z dnia 10 marca b. r. (Dz Urz. Nr. 16/20, str. 372/3) obowiązane są uczęszczać do szkoły wszystkie dzieci od skończonego 7-go do 14-go roku życia.

2. Kierownik szkoły może jednak przyjąć na życzenie rodziców w miarę wolnych miejsc już sześcioletnie dziecko, o ile je uzna za dostatecznie cieleśnie i umysłowo rozwinięte.

Od obowiązku uczęszczania do szkoły zwolnione są dzieci umysłowo chore lub dotknięte takiem kalectwem cielesnem, które chodzenie do szkoły czyni im niemożliwe. Natomiast dzieci czterozmysłowe (głuchonieme i ociemniałe) również oddane być muszą na naukę do odpowiednich uczelni.[45])

3. Narówni ze szkołami publicznemi (powszechnemi, wydziałowemi i niższemi klasami szkół średnich) stawia się podlegające nadzorowi państwowych władz szkolnych szkoły prywatne tudzież nauczanie domowe, o ile uczniowie pobierają regularną naukę podług przepisanych norm conajmniej szkoły powszechnej.

4. Obywatelom Państwa polskiego, mieszkającym w obrębie granic Polski, nie wolno bez osobnego zezwolenia władz szkolnych (Wojewódzkich Komisyj dla Spraw Wyznaniowych i Szkolnych)[46]) posyłać dzieci swych, będących w wieku szkolnym, do szkół zagranicznych. Rodzice i opiekunowie, nie przestrzegający tego przepisu, narażeni są na przewidziane ustawą kary oraz na przymus policyjny, którego władze szkolne każdorażowo używać mogą względem dzieci, nie uczęszczających do szkoły.

Rozporządzenie Kuratora Okręgu Szkolnego Pomorskiego z dnia 18 listopada 1924 r.

Na podstawie § 48, część II, tytuł 12 Powszechnego Prawa Krajowego,[47]) §§ 11 i 18 instrukcji rejencyjnej z dnia 23 października 1817 r. (zbiór ustaw, str. 248) oraz wyjaśnienia Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 12 listopada 1922 r. Nr. 24169/I, zarządzam co następuje:

§ 1.

Rodzice i ich zastępcy winni postarać się o to, aby dzieci, obowiązane do nauki w szkole powszechnej, uczęszczały regularnie do szkoły i brały udział nie tylko w nauce, lecz także w uroczystościach szkolnych i obchodach, urządzanych przez szkoły.

§ 2.

Za każdy dzień nie usprawiedliwionej częściowej lub całkowitej zmudy szkolnej karać się będzie osoby, wymienione w § 1, grzywną od 10 groszy do 10 złotych, a w razie niemożności ściągnięcia grzywny — aresztem od sześciu godzin do trzech dni.

---

[45]) Patrz rozdział niniejszego zbioru „Szkolnictwo specjalne“ na str. 39.
[46]) Obecnie — Kuratorjów Okręgów Szkolnych.
[47]) Patrz str. 31.

Okólnik
Kuratora Okręgu Szkolnego Pomorskiego z dnia 12 marca 1924 r. Nr. 2666/II — 24 w sprawie obowiązku szkolnego.

Na podstawie rozporządzenia Ministerstwa b. Dzielnicy Pruskiej z dnia 10 marca 1920 r. (Dz. Urz. Min. b. Dz. Pruskiej Nr. 16/20 str. 372/73 Art. 6) oraz rozporządzenia Departamentu W. R. i O. P. przy Ministerstwie b. Dzielnicy Pruskiej z dnia 10 maja 1920 r. Nr. P. VI. 900/20 (Urzęd. Gaz. Szkolna dla Wojew. Poznańskiego i Pomorskiego r. 1920 Nr. 9/10) uczęszczać do szkoły są zobowiązane wszystkie dzieci od ukończonego siódmego roku życia. Ponieważ przyjmowanie dzieci następuje z początkiem roku szkolnego, a ten rozpoczyna się z dniem 1 września, zatem uczęszczać do szkoły są zobowiązane dzieci, które do dnia 1 września (wyłącznie) ukończą siódmy rok życia. Kierownik szkoły może jednak w miarę wolnych miejsc na życzenie rodziców przyjąć do szkoły już sześcioletnie dziecko, o ile je uzna za dostatecznie cieleśnie i umysłowo rozwinięte.

Aby nie dopuścić do uchylania się rodziców od obowiązku posyłania dzieci do publicznej szkoły powszechnej, jak to się zdarzało w ubiegłych latach, zwłaszcza w Toruniu, Grudziądzu i innych miastach, wydał p. wojewoda z inicjatywy Kuratorjum okólnik z dnia 29 lutego 1924 r. L. dz. IV-1008/24, w którym zarządza, aby przełożeni obszarów dworskich, sołtysi tudzież magistraty **corocznie najpóźniej do 15 czerwca** przedkładali kierownikom szkół danej miejscowości spis tych dzieci, które **do 31 sierpnia danego roku ukończyli siódmy rok życia**.

Zechcą Pp. Inspektorowie bacznie czuwać, aby rozporządzenie p. wojewody, które ukaże się w organach powiatowych, było pilnie przestrzegane.

Przy tej sposobności Kuratorjum przypomina, że aż do odwołania obowiązek uczęszczania do szkoły kończy się z końcem roku szkolnego dla tych dzieci, które **w danym roku kalendarzowym ukończą czternasty rok życia**.

Okólnik
Wojewody Pomorskiego Nr. IV-1008/24
z dnia 29 lutego 1924 r.
w sprawie spisu dzieci w wieku szkolnym.

Na podstawie rozporządzenia Ministerstwa b. Dzielnicy Pruskiej z dnia 10 marca 1920 r. (Dz. Urz. Min. b. Dz. Pr. Nr. 16/20 str. 372/73 Art. 6) oraz rozporządzenia Departamentu W. R. i O. P. przy Ministerstwie b. Dz. Pr. z dnia 10 maja 1920 r. Nr. P. VI. 900/20 (Urz. Gaz. Szk. dla Wojew. Poznańskiego i Pomorskiego r. 1920 Nr. 9/10) uczęszczać do szkoły są zobowiązane wszystkie dzieci od **ukończonego siódmego roku życia**.

Wobec tego, że przed ukazaniem się powyższych rozporządzeń obowiązkowy wiek szkolny rozpoczynał się, jak wiadomo, od ukończonego szóstego roku życia, tudzież z uwagi na to, że w myśl roz-

porządzenia byłej regencji pruskiej w Kwidzynie z dnia 8. XI. 1904 — II — I. 7405 SF. przełożeni obszarów dworskich, sołtysi i magistraty corocznie najpóźniej do 15 marca przedkładali kierownikom szkół powszechnych spis tych dzieci, które do 30 czerwca danego roku ukończą 6 rok życia, polecam ze względu na zmiany spowodowane ustawodawstwem polskiem, aby przełożeni obszarów dworskich, sołtysi tudzież magistraty corocznie **najpóźniej do 15 czerwca** przedkładali kierownikom szkół danej miejscowości spis tych dzieci, które do **31 sierpnia danego roku ukończą siódmy rok.**

Panowie Starostowie podadzą treść niniejszego okólnika do wiadomości zainteresowanym władzom podległym przez ogłoszenie w organach powiatowych i będą czuwali nad przestrzeganiem zawartych w nim przepisów. Rok szkolny rozpoczyna się dnia 1 września każdego roku.

Zakładanie i utrzymywanie publicznych szkół powszechnych.

Ustawa z dnia 17 lutego 1922 r. o zakładaniu i utrzymywaniu publicznych szkół powszechnych

(Dz. U. R. P. Nr. 18, poz. 143)

w brzmieniu

ustawy z dnia 25 listopada 1925 r.

(Dz. U. R. P. Nr. 126, poz. 898).[48]

Art. 1. Obowiązek zakładania i utrzymywania publicznych szkół powszechnych, przewidzianych w planie sieci szkolnej, ciąży na Państwie i na gminie, a w województwach poznańskiem i pomorskiem także na obszarach dworskich.

Obszary dworskie posiadają pod względem ponoszenia kosztów zakładania i utrzymywania publicznych szkół powszechnych prawa korporacji prawa publicznego.

Do czasu zrealizowania planu sieci szkolnej obowiązek powyższy dotyczy wszystkich publicznych szkół powszechnych, zarówno istniejących w chwili wejścia w życie ustawy z dnia 17 lutego 1922 r. (Dz. U. R. P. Nr. 18, poz. 143), jak i od tego czasu założonych lub mających powstać w przyszłości.

Art. 2. Plan sieci szkolnej i wszelkie w nim zmiany opracowuje Inspektor Szkolny przy współudziale organów samorządu szkolnego na obszarze gminy, zatwierdza zaś je na podstawie opinji rady szkolnej powiatowej kurator okręgu szkolnego.

---

[48]) Ustawa z dnia 17 lutego 1922 r. jest ustawą ogólnopolską; niemniej jednak ze względu na to, że nowela do tej ustawy, a mianowicie ustawa z dnia 25 listopada 1925 r. jest aktualną głównie dla b. dzielnicy pruskiej oraz że w Dzienniku Ustaw R. P. nie wydrukowano jednolitego tekstu, zamieszcza się tę ustawę ze względów praktycznych w niniejszym zbiorze, który w swem założeniu jest zbiorem przepisów dzielnicowych.

Art. 3. Sieć szkolna winna być tak ustalona: 1) aby wszystkie dzieci w wieku szkolnym mogły korzystać z nauki w publicznej szkole powszechnej, oraz 2) aby szkoła ta była możliwie najwyższego stopnia organizacyjnego.

Art. 4. Dla osiągnięcia celów, określonych art. 3, tworzy się obwody szkolne z zachowaniem następujących warunków: 1) droga dziecka z domu do szkoły wynosi najwyżej 3 km, 2) obwód skupia jak największą liczbę dzieci w wieku szkolnym, nie więcej jednak, niż 650 i 3) najmniejsza liczba dzieci w obwodzie wynosi 40.

Art. 5. Jeżeli szkoła jest przeznaczona dla ludności dwu lub więcej gmin i obszarów dworskich, obowiązek założenia i utrzymywania publicznej szkoły powszechnej ciąży na tej gminie lub na tym obszarze dworskim, w których obrębie szkoła się znajduje lub ma być założona.

Inne gminy i obszary dworskie, korzystające ze szkoły, obowiązane są do pokrywania części wydatków, ustalonej na podstawie wzajemnego porozumienia; w razie niedojścia do porozumienia rozstrzygają władze, pełniące w pierwszej instancji nadzór nad gminami, a jeżeli gminy i obszary dworskie należą do różnych powiatów — władze, pełniące w drugiej instancji nadzór nad gminami; jeżeli gminy i obszary dworskie należą do różnych województw — Minister Spraw Wewnętrznych.

Art. 6. Stopień organizacyjny szkoły zależy od liczby zamieszkałych w obwodzie dzieci w wieku szkolnym. Jeżeli liczba ta w przeciągu 3 następujących po sobie lat nie przekracza liczby 60 — szkoła jest jednoklasowa (o jednym nauczycielu), przy liczbie od 61 do 100 — szkoła jest dwuklasowa (o dwóch nauczycielach), przy liczbie od 101 do 150 — szkoła jest trzyklasowa (o trzech nauczycielach), od 151 do 200 — czteroklasowa (o czterech nauczycielach), od 201 do 250 — pięcioklasowa (o pięciu nauczycielach), od 251 do 300 — sześcioklasowa (o sześciu nauczycielach), ponad 300 dzieci — siedmioklasowa (o siedmiu lub, w razie istnienia oddziałów równoległych, o większej liczbie nauczycieli).

Siedmioklasowa szkoła powszechna ma obok nauczycieli osobnego kierownika, który jest obowiązany do nauczania w szkole w rozmiarach, określonych przez ustawy lub rozporządzenia.

Art. 7. O kolejności i czasie zakładania publicznych szkół powszechnych rozstrzyga kurator okręgu szkolnego na podstawie wniosków rad szkolnych powiatowych, powziętych po wysłuchaniu opinji zainteresowanych organów samorządu gminnego, właścicieli obszarów dworskich, oraz organów samorządu szkolnego w gminie i na obszarze dworskim, a przedkładanych kuratorowi za pośrednictwem inspektora szkolnego.

Art. 8. Ministrowi Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego przysługuje prawo założenia, względnie pozostawienia szkoły tam, gdzie liczba dzieci nie wystarcza do stworzenia obwodu szkolnego w myśl p. 3 art. 4.

Ministrowi przysługuje również prawo podniesienia stopnia organizacyjnego szkoły ponad normy, art. 6 określone.

W obu wypadkach wynikające stąd koszty pokrywa Skarb Państwa sam lub łącznie z gminą albo obszarem dworskim na podstawie dobrowolnej umowy.

Art. 9. Wykonanie zatwierdzonych postanowień w sprawie zakładania i utrzymywania publicznych szkół powszechnych należy do organów samorządu szkolnego w gminie lub na obszarze dworskim.

Art. 10. Koszty zakładania i utrzymywania publicznych szkół powszechnych są pokrywane:

a) przez Skarb Państwa;

b) przez gminę i obszar dworski;

c) z dobrowolnych świadczeń innych związków komunalnych;

d) z fundacyj, zapisów i darowizn.

Art. 11. Skarb Państwa ponosi wszelkie wydatki na pomoce naukowe, materjały do nauki, bibljoteki i druki szkolne; gmina i obszar dworski — na wszelkie inne potrzeby rzeczowe szkół, a w szczególności na pomieszczenia dla szkół w myśl ustawy o budowie publicznych szkół powszechnych oraz ich konserwację, na wewnętrzne urządzenie szkół, ubezpieczenia, na oświetlenie i opał dla szkół, na materjały piśmienne, utrzymanie służby, porządku, czystości.

Udział Państwa lub gminy i obszaru dworskiego w pokrywaniu świadczeń osobowych określają osobne ustawy.

Art. 12. Rady Szkolne Powiatowe określają normy, podług których gminy i obszary dworskie mają zaopatrywać szkoły w opał, oświetlenie i materjały piśmienne oraz zapewnić szkołom usługę i utrzymanie czystości.

Art. 13. Organy samorządu szkolnego w gminach i na obszarach dworskich układają projekty budżetu szkolnego gmin i obszarów dworskich i przedkładają je radzie szkolnej powiatowej, która, po dokonaniu w razie potrzeby zmian, przesyła władzom gminnym do uchwalenia, a właścicielom obszarów dworskich do wiadomości i wykonania.

Art. 14. W razie, gdyby budżet szkolny nie został w przepisanym czasie prawomocnie uchwalony, lub nie odpowiadał potrzebom szkolnictwa, rada szkolna powiatowa przesyła przedłożony gminie projekt budżetu szkolnego władzy nadzorczej nad gminą, celem wstawienia przewidzianych w nim kwot do budżetu gminy.

Art. 15. Gmina jest obowiązana dostarczyć w oznaczonych przez radę szkolną powiatową terminach do rozporządzenia organu samorządu szkolnego w gminie funduszów na założenie i utrzymanie szkół w granicach zatwierdzonego budżetu i w myśl obowiązków, wynikających z niniejszej ustawy.

Na obszarach dworskich obowiązek ten w odniesieniu do organu samorządu szkolnego na obszarze dworskim ciąży na właścicielu obszaru dworskiego.

Jeżeli obszar dworski nie jest wyłączną własnością właściciela dóbr, albo jeżeli w granicach obszaru dworskiego przysługuje innej osobie prawo zabudowy, lub jeżeli na obszarze dworskim mieszkają

osoby, nie będące w stosunku służbowym do właścicieli, a opłacające podatki państwowe od gruntów, domów, przemysłu lub dochodu, to wydatki na założenie i utrzymanie publicznej szkoły powszechnej rozdzielane będą przez właściwy wydział powiatowy na wymienionych właścicieli gruntów i mieszkańców obszaru dworskiego w stosunku do opłacanych przez nich podatków państwowych.

Art. 16. W razie gdyby gmina w określonym przez radę szkolną powiatową terminie nie dostarczyła wskazanych w art. 15 funduszów, kurator okręgu szkolnego na wniosek inspektora szkolnego asygnuje organom gminnego samorządu szkolnego odpowiednie sumy ze Skarbu Państwa; inspektor szkolny o każdej wyasygnowanej sumie zawiadamia władzę nadzorczą gminy, która sumę tę ściąga od gminy na rzecz Skarbu Państwa. W razie zwłoki w dostarczeniu funduszów przez obszary dworskie, zaległe sumy będą ściągane drogą egzekucji administracyjnej.

Art. 17. O przeznaczeniu gruntów szkolnych, znajdujących się na terenie gminy lub obszaru dworskiego, na użytek szkół i nauczycieli, w myśl obowiązujących przepisów, decydują organy samorządu szkolnego gminy lub obszaru dworskiego; od decyzji tej gmina, właściciel obszaru dworskiego i nauczyciel mogą odwołać się do rady szkolnej powiatowej, która rozstrzyga ostatecznie.

Art. 18. Zakładanie i utrzymywanie publicznych szkół powszechnych dla mniejszości narodowościowych i wyznaniowych Rzeczypospolitej ureguluje osobna ustawa.

Art. 19. Na obszarze województw poznańskiego i pomorskiego znosi się patronaty szkolne oraz inne przywileje i zobowiązania do świadczeń na rzecz publicznych szkół powszechnych, natomiast zobowiązania osób trzecich fizycznych i prawnych na rzecz publicznych szkół powszechnych, opierające się na szczególnych tytułach prawnych, pozostają nadal w mocy. Tak zwany serwitut leśny na obszarach województwa pomorskiego we wsiach dominjalnych (art. 45 ordynacji szkolnej dla szkół elementarnych w prowincjach Prusy Wschodnie i Prusy Zachodnie z dnia 11 grudnia 1845 r.) pozostaje w mocy. [49]).

---

[49]) § 45 ordynacji szkolnej z dnia 11 grudnia 1845 r., który to przepis obowiązuje wyłącznie na obszarze Okręgu Szkolnego Pomorskiego, brzmi, jak następuje:

„Co do szkół we wsiach dominjalnych, do których stosuje się także § 44, obowiązują pozatem następujące osobne przepisy:

1. Gminy, które stawiają masywne zabudowania szkolne, otrzymują z kasy lasów i domen państwowych oprócz drzewa, wyznaczonego na kosztorysie i oprócz ceny taryfowej drzewa, zaoszczędzonego przy budowie masywnej w stosunku do drzewa, które byłoby potrzebne w razie budowy muru pruskiego, nadto jeszcze premję budowlaną w wysokości 40 talarów.

2. W razie zniszczenia budynków szkolnych przez ogień lub inny wypadek, fiskus dostarcza bezpłatnie do ich odbudowy wszystko potrzebne drzewo, względnie jego część tylko wtedy, gdy gmina szkolna nie posiada własnego lasu, z którego można byłoby, zgodnie z przepisami planowej gospodarki leśnej, pobrać wszystkie potrzebne drzewo, względnie jego część. To zobowiązanie fiskusa nie odnosi się jednak do drzewa, potrzebnego na drzwi i okna.

3. Miejsce pod budowę i rozszerzenie zabudowań szkolnych przekazują dome-

Art. 20. Istniejące na obszarze województw poznańskiego i pomorskiego gminy szkolne (publiczno-prawne spółki szkolne) i publiczne szkoły powszechne, wyposażone w osobowość prawną, znosi się.

Zniesienie publicznych szkół, wyposażonych w osobowość prawną, nie pociąga za sobą zamknięcia odnośnych szkół, jako zakładów naukowych.

Art. 21. Majątek zniesionej na podstawie art. 20 gminy szkolnej oraz szkoły wyposażonej w osobowość prawną, przechodzi jako całość na obowiązaną do utrzymywania odnośnej szkoły gminę miejską lub wiejską, lub takiż obszar dworski (art. 1).

Majątek ten może być użyty tylko na cele publicznego szkolnictwa powszechnego.

Majątek ten zostanie w chwili przejęcia zinwentaryzowany.

Art. 22. Do udowodnienia przejścia praw (art. 21) wystarcza wobec osób trzecich fizycznych i prawnych poświadczenie właściwego inspektora szkolnego. Poświadczenie takie należy na żądanie wydać każdemu, kto wykazuje w tem interes prawny.

Art. 23. Prawo stawiania wniosków na przepisanie na gminę miejską lub wiejską, albo obszar dworski, prawa własności lub innego prawa, dotyczącego gruntu szkolnego, wpisanego w księdze gruntowej na rzecz zniesionej gminy szkolnej, lub szkoły wyposażonej w osobowość prawną, przysługuje, oprócz stron interesowanych, także inspektorowi szkolnemu.

Na obszarze województw poznańskiego i pomorskiego w odniesieniu do majątku gmin szkolnych, rozwiązanych przed wejściem w życie niniejszej ustawy, który na mocy postanowienia § 192 pruskiego powszechnego prawa krajowego (część II tyt. 6) stał się własnością Skarbu Państwa, stawia odpowiedni wniosek kurator okręgu szkolnego.

Art. 24. Wykonanie niniejszej ustawy powierza się Ministrowi Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami.[50])

Art. 25. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem jej ogłoszenia.

---

ny bezpłatnie o ile odpowiednie grunty są w miejscowości, w której szkoła się znajduje

4. Pierwszy nauczyciel otrzymuje do swego użytku jedną morgę chełmińską roli wolnej od podatku, albo zamiast tego otrzymuje z naszej kasy lasów i domen w gotówce lub naturaljach rentę, równą dochodowi z tegoż gruntu.

5. Opału potrzebnego do ogrzewania izb szkolnych i mieszkania nauczyciela oraz do potrzeb gospodarczych nauczycieli, dostarczają zarządy naszych lasów bez pobierania opłaty za przekazanie drzewa, a opał ten zwożą gminy. Drzewo, które winno być przekazane, nie może jednakże wynosić na każdą klasę ponad 15 sążni drzewa szczapowego.

6. Tam, gdzie dostarcza się torfu lub walków, ustala się odpowiednią stopę przerachowania".

Za „wsi dominjalne" należy uważać miejscowości, znajdujące się na obszarze, na który niegdyś rozciągała się władza patrymonjalna fiskusa domen bez względu na to, czy obecnie należą do fiskusa obszaru dworskiego, czy też tworzą gminy wiejskie.

---

[50]) Rozporządzenie wykonawcze patrz w Dz. Ust. R. P. z 1923 r. (Nr. 73 poz. 574).

V. Szkolnictwo specjalne.

Ustawa, dotycząca szkolenia ślepych i głuchoniemych dzieci z dnia 7 sierpnia 1911 r.[51])

(Wyciąg).

§ 1.

Dzieci ślepe, które ukończyły szósty rok życia, jak również dzieci głuchonieme, które ukończyły siódmy rok życia, o ile wydają się dostatecznie rozwinięte i zdatne do pobierania nauki, podlegają obowiązkowi uczęszczania na naukę w zakładach, przeznaczonych do kształcenia dzieci ślepych i głuchoniemych (obowiązek szkolny). Dzieciom niedorozwiniętym może być początek tego obowiązku przesunięty na okres do trzech lat.

Do dzieci głuchoniemych w rozumieniu niniejszej ustawy należą również dzieci nieme, ogłuchłe, a również także dzieci, których słuch jest w takim stopniu słaby, że nie mogą nauczyć się mówienia w drodze normalnej i nie są w stanie wyuczonej mowy uchwycić w drodze słuchowej.

Do dzieci ślepych należą również i takie dzieci, które mają wzrok tak słaby, że należy traktować je narówni ze ślepemi.

Obowiązek dzieci do uczęszczania do wymienionych wyżej zakładów nie istnieje, jeżeli w inny sposób postarano się o kształcenie ich w dostatecznym stopniu.

§ 2.

Obowiązek szkolny dzieci ślepych kończy się z ukończeniem 14-go, zaś dzieci głuchoniemych z ukończeniem 15-go roku życia.

§ 3.

Dzieci, które osiągają wiek szkolny przed upływem trzech miesięcy po rozpoczęciu roku szkolnego, mogą wyjątkowo być przyjęte do szkoły w terminie rozpoczęcia tego roku szkolnego. W takim wypadku może nastąpić zwolnienie ich ze szkoły po ośmioletniem uczęszczaniu do szkoły jeszcze przed osiągnięciem wieku, w którym obowiązek szkolny się kończy.

§ 4.

O rozpoczęciu wieku szkolnego decydują w miastach wydzielonych deputacje szkolne, a w innych miejscowościach — władza szkolna nadzorcza po wysłuchaniu miejscowej władzy szkolnej.[52])

§ 5.

Przeciwko odnośnej uchwale przysługuje rodzicom, ustawowym zastępcom, a również i związkowi komunalnemu prawo zażalenia w ciągu dwóch tygodni od daty doręczenia decyzji. Zażalenie to rozstrzyga wydział powiatowy (miejski). Właściwym jest ten wydział

---

[51]) Zbiór ustaw pruskich, str. 168, wzgl. Zentralblatt für die gesammte Unterrichts-Verwaltung in Preussen z 1912 r., str. 228.

[52]) Wobec zniesienia deputacyj szkolnych oraz przelania kompetencyj miejscowej władzy szkolnej (t. zw. miejscowego inspektora szkolnego) na powiatowego inspektora szkolnego, decyduje obecnie kurator okręgu szkolnego na podstawie sprawozdania powiatowego inspektora szkolnego.

powiatowy (miejski), na którego obszarze rodzice dziecka mają swe miejsce zamieszkania, a w razie braku takiego — na obszarze, na którym dziecko ma miejsce zamieszkania, wzgl. miejsce pobytu.

Przed powzięciem decyzji winien wydział powiatowy (miejski) wysłuchać związek komunalny i, jeżeli nie nastręczają się poważniejsze trudności ku temu — rodziców, wzgl. ustawowych zastępców dziecka; może on przesłuchać również i inne osoby, w razie potrzeby — pod przysięgą, w szczególności lekarza powiatowego, kierownika odnośnego zakładu dla głuchoniemych wzgl. ślepych, miejscowego inspektora szkolnego, miejscowego duchownego, nauczyciela, przełożonego gminy i inne osoby, czy to w charakterze świadków, czy to biegłych. Pozatem stosują się do postępowania wydziału powiatowego (miejskiego) odpowiednie postanowienia §§ 115—126 ustawy z dnia 30 lipca 1883 r., dotyczącej ogólnego zarządu kraju.

Decyzję należy doręczyć rodzicom, ustawowym zastępcom oraz związkowi komunalnemu.

Odwołanie, stosownie do § 121 ustawy o ogólnym zarządzie kraju, przysługuje osobom, wymienionym w ustępie trzecim, rodzicom jednak i ustawowym zastępcom tylko w tym wypadku, gdy decyzja utrzymała w mocy uchwałę deputacji szkolnej, wzgl. władzy szkolnej nadzorczej. Wniesienie odwołania wstrzymuje wykonanie decyzji.[53])

§ 6.

Dzieci głuchonieme i ślepe, które zgodnie z postanowieniami niniejszej ustawy podlegają obowiązkowi szkolnemu, a dla których nie postarano się w inny sposób o wystarczającą naukę, muszą z chwilą powstania obowiązku szkolnego, a w wypadkach § 5 — z chwilą uprawomocnienia się uchwały, być umieszczone w zakładzie dla ślepych lub głuchoniemych, wzgl. przesiedlone do miejscowości, skąd będą mogły uczęszczać do odnośnego zakładu szkolnego.

Obowiązanym do tego jest ten związek komunalny, na którego obszarze rodzice dziecka, względnie dziecko ma miejsce zamieszkania, a w razie braku stałego miejsca zamieszkania — miejsce pobytu. Jeżeli rodzice przenoszą się na teren innego związku komunalnego, przechodzi odnośny obowiązek na ten ostatni.

O umieszczeniu wzgl. przesiedleniu dziecka decyduje związek komunalny.

O ile to jest możliwe na terenie danego związku komunalnego, winno być dziecko umieszczone w zakładzie swego wyznania. Jeżeli dziecko nie zamieszkuje w zakładzie, winno być umieszczone w jakiejś rodzinie tego samego wyznania. Żądaniu rodziców umieszczenia dziecka gdzieindziej należy bezzwłocznie uczynić zadość.

---

[53]) Tryb postępowania, wynikający z § 5, przedstawia się obecnie następująco: przeciw uchwale władzy szkolnej nadzorczej (t. zn. kuratora okręgu szkolnego) przysługuje prawo zażalenia do wydziału powiatowego, przeciwko zaś decyzji wydziału powiatowego można odwołać się do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego (§ 121 ustawy o ogólnym zarządzie kraju, oraz rozporządzenia Ministerstwa b. Dzielnicy Pruskiej z dnia 8 stycznia i z dnia 21 lutego 1921 r. (Dz. Urz. Min. b. dz. pruskiej Nr. 3. str. 48 i Nr. 10, str. 206). Termin wniesienia odwołania do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego wynosi dwa tygodnie.

Przeciwko zarządzeniom związku komunalnego, wydanym na podstawie ustępów 3 i 4, przysługuje rodzicom i ustawowym zastępcom prawo zażalenia do władzy nadzorczej.

§ 7.

Ustawowy zastępca jest obowiązany do przewiezienia dziecka. Jeżeli przewiezienie nie nastąpi w ciągu 4 tygodni po doręczeniu zawiadomienia, to przewiezienie to zarządza władza szkolna nadzorcza.

§ 8.

O uskutecznionem umieszczeniu dziecka winien związek komunalny zawiadomić władzę, która ustaliła obowiązek szkolny.

Władza szkolna nadzorcza jest uprawniona, stosownie do przepisów karnych, dotyczących karania opuszczeń nauki szkolnej w publicznych szkołach powszechnych, wydawać zarządzenia karne względem rodziców, ustawowych zastępców, jakoteż tych, którym powierzono pieczę nad dzieckiem, o ile osoby te odbiorą umieszczone dziecko lub nie troszczą się w sposób wystarczający o uczęszczanie dziecka do zakładu.

§ 9.

Związek Komunalny [54]) jest uprawniony przedłużyć obowiązek szkolny dla dzieci ślepych i głuchoniemych, i to do końca roku następnego po ukończeniu przez dziecko ślepe 17-go, a przez dziecko głuchonieme 18-go roku życia, o ile dziecko nie osiągnęło jeszcze celu nauki, a na podstawie jego rozwoju fizycznego i duchowego można przypuścić, że przy kontynuowaniu nauki cel ten osiągnie.

Przeciwko decyzji związku komunalnego przysługuje rodzicom i ustawowym zastępcom prawo zażalenia do władzy szkolnej nadzorczej. [55])

§ 10.

Zwolnienie ślepych i głuchoniemych dzieci ze szkoły może mieć miejsce tylko wówczas:

1) gdy nastąpił koniec obowiązku szkolnego zgodnie z § 2 lub § 9,
2) gdy osiągnięcie celu umieszczenia jest zapewnione w inny sposób,
3) gdy z innych powodów nie istnieją przesłanki przymusowego umieszczenia dziecka,
4) gdy ze szczególnych powodów jest uzasadnione przedterminowe zwolnienie.

Również może mieć miejsce czasowe zwolnienie dziecka od uczęszczania do szkoły na okres nie dłuższy niż jeden rok szkolny.

O zwolnieniu i czasowem zwolnieniu decyduje związek komunalny. [56]) Przeciwko decyzji związku komunalnego przysługuje rodzicom i ustawowym zastępcom prawo wniesienia zażalenia do szkolnej władzy nadzorczej w ciągu dwóch tygodni.

---

[54]) Obecnie — Starosta Krajowy.
[55]) T. zn. — Kuratora Okręgu Szkolnego.
[56]) Starosta Krajowy.

O k ó l n i k
Kuratorjum Okręgu Szkolnego Pomorskiego

z dnia 2 czerwca 1930 r. Nr. I-10516/30.

Do

P. P. Inspektorów szkolnych, kierowników i nauczycieli publicznych szkół powszechnych. [57])

(Dz. Urz. Kur. Okr. Szk. Pom. Nr. 6, poz. 64).

Celem ujednostajnienia i usprawnienia toku postępowania co do szkolenia dzieci anormalnych wydaję niżej podaną instrukcję do wiadomości i stosowania.

I n s t r u k c j a
w sprawie szkolenia dzieci anormalnych.

Wśród dzieci anormalnych należy rozróżniać **dwie kategorje** dzieci:

1. **umysłowo chore lub ułomne (kaleki),**
2. **czterozmysłowe.**

I.

Dzieci umysłowo chore jako też dzieci do tego stopnia ułomne, że chodzenie do szkoły jest dla nich niemożliwe, są w myśl rozporządzenia Ministra Byłej Dzielnicy Pruskiej z dnia 10 maja 1920 r. Nr. P. 900/20 (Zbiór Ustaw i Rozporządzeń w opracowaniu D-ra Wiktora Świderskiego — stronica 313) **wolne od obowiązku szkolnego.** [58])

Dla uniknięcia jednak nadużyć zarządzam, by PP. Inspektorowie szkolni **w każdym poszczególnym wypadku** wydawali rodzicom względnie prawnym opiekunom takich dzieci **za pośrednictwem Kierownika szkoły** odpowiednie **orzeczenie** z powołaniem się na wyżej wspomniane rozporządzenie Ministerstwa Byłej Dzielnicy Pruskiej **oraz na świadectwo lekarskie, stwierdzające niezdolność danego dziecka do uczęszczania na naukę szkolną.** Świadectwa lekarskiego należy żądać oczywiście przed uwolnieniem dziecka, przyczem naogół wystarczy świadectwo lekarza prywatnego, a tylko **w wątpliwych wypadkach** potrzebne będzie świadectwo lekarza urzędowego. O ile chodzi o dzieci **umysłowo chore,** to oprócz świadectwa lekarskiego należy przed powzięciem decyzji zażądać również **opinji właściwego kierownika szkoły względnie nauczyciela szkoły jednoklasowej** co do zdolności naukowych dziecka. Odpis orzeczenia, wydanego rodzicom względnie prawnym opiekunom, należy przesłać Magistratowi względnie Sołtysowi lub Przełożonemu obszaru dworskiego do wiadomości.

Orzeczenia takiego nie należy wydawać, gdy **lekarz przewiduje polepszenie** stanu choroby umysłowej lub ułomności dziecka. W takim **wypadku należy tylko odroczyć termin rozpoczęcia nauki szkolnej na czas ograniczony.**

---

[57]) Rozdział II tego okólnika jest oparty i wzorowany na instrukcji wykonawczej z dnia 21 grudnia 1911 r. do ustawy z dnia 7 sierpnia 1911 r., dotyczącej szkolenia dzieci ślepych i głuchoniemych. (Instrukcja ta jest wydrukowana w „Zentralblatt für die gesammte Unterrichts-Verwatung in Preussen", z 1912 r. str. 233).

[58]) Patrz str. 33 niniejszego zbioru.

Przeciw decyzji Inspektora przysługuje rodzicom dziecka względnie opiekunom prawo wniesienia odwołania do Kuratorjum.

Zaznaczam, że Pan Wojewoda Pomorski rozporządzeniem z dnia 12 maja 1930 r. Nr. III A 1651 zarządził, by PP. Prezydenci miast, Burmistrze, Przełożeni obszarów dworskich i Sołtysi przedkładali Kierownikom szkół względnie nauczycielom szkół jennoklasowych **corocznie najpóźniej do dnia 20 lutego** osobne spisy tych dzieci umysłowo chorych i ułomnych, które ukończyły lub ukończą **do dnia 31 sierpnia danego roku kalendarzowego** siódmy rok życia, a ze względu na chorobę umysłową lub ułomność mają być zwolnione od obowiązku szkolnego. Rzeczą PP. Inspektorów szkolnych będzie zawczasu zebrać te spisy od Kierowników szkół i nauczycieli szkół jednoklasowych i zwolnić dzieci od obowiązku szkolnego względnie odroczyć im termin rozpoczęcia nauki szkolnej **jeszcze przed rozpoczęciem nowego roku szkolnego,** aby nie zachodziły wypadki nielegalnego usuwania od obowiązku szkolnego dzieci **rzekomo** umysłowo chorych lub ułomnych, będących w wieku szkolnym.

Zarządzam, by PP. Inspektorowie szkolni dla ściślejszej kontroli założyli i prowadzili **stałą ewidencję** wszystkich zwolnionych od obowiązku szkolnego dzieci umysłowo chorych i ułomnych **od siódmego do czternastego roku życia włącznie.**

II.

Do kategorji dzieci czterozmysłowych zalicza się dzeci: 1. ociemniałe lub w wysokim stopniu słabowidzące, 2. głuchonieme, 3. nieme, 4. głuche lub w wysokim stopniu źle słyszące.

Dzieci czterozmysłowe podlegają obowiązkowemu szkoleniu na zasadzie ustawy z dnia 7 sierpnia 1911 r. o szkoleniu dzieci ociemniałych i głuchoniemych (zbiór ustaw pruskich strona 168). Dokładna znajomość ustawy i jej rozporządzenia wykonawczego z dnia 21 grudnia 1911 r. Nr. $\frac{\text{Min. Oświaty U. III. D. 3623. II. Aug.}}{\text{Min. Spraw Wewnętrznych I b. 1823}}$ jest podstawowym warunkiem sprawnego wykonywania przez władze szkolne nadzoru nad szkoleniem dzieci czterozmysłowych.

Do zakresu czynności służbowych PP. Inspektorów szkolnych należy przygotowywanie wniosków o przekazywanie dzieci czterozmysłowych do Zakładu dla Ociemniałych względnie głuchoniemych.

W ramach powyżej przytoczonych przepisów posłużą PP. Inspektorom szkolnym następujące wskazówki ogólne do należytego opracowywania tych wniosków:

A) **Obowiązkowi szkolenia podlegają dzieci:**

a) ociemniałe lub w wysokim stopniu słabowidzące **po ukończonym szóstym aż do ukończonego czternastego roku życia.**

Dzieci te powinny być umieszczone w Zakładzie dla Ociemniałych **z początkiem roku szkolnego po ukończonym szóstym roku życia,**

b) głuchonieme, nieme, głuche lub w wysokim stopniu źle słyszące **po ukończonym siódmym aż do ukończonego piętnastego roku życia.**

Dzieci te powinne być umieszczone w Zakładzie dla Głuchoniemych **z początkiem roku szkolnego po ukończonym siódmym roku życia.**

B) **O przekazaniu do Zakładu lub uznaniu za wystarczającą innej, ustawą przewidzianej nauki, decyduje Kuratorjum.**

C) **Magistraty, Sołectwa i Przełożeni obszarów dworskich mają stale prowadzić wykazy wszystkich dzieci czterozmysłowych, od ukończonego czwartego roku życia począwszy i dostarczać corocznie regularnie PP. Inspektorom szkolnym wyciągów z tych wykazów według załączonego wzoru Nr. 1.**

Nadmieniam, że Pan Wojewoda Pomorski rozporządzeniem z dnia 12 maja 1930 r. Nr. III A 1651 zarządził, by PP. Prezydenci miast, Burmistrze, Sołtysi i Przełożeni obszarów dworski nadsyłali PP. Inspektorom szkolnym corocznie **najpóźniej do dnia 20 lutego** wyciągi z wykazów dzieci czterozmysłowych i zawiadamiali PP. Inspektorów szkolnych o wszelkich późniejszych zmianach, spowodowanych śmiercią, wyprowadzeniem lub sprowadzeniem się dzieci czterozmysłowych.

D) **Inspektor szkolny:**

1. wybiera corocznie **najpóźniej do dnia 1 marca te dzieci** czterozmysłowe, **które z początkiem najbliższego roku szkolnego** powinne być przekazane do Zakładów, i sporządza dla tych dzieci **osobne** arkusze ewidencyjne według załączonego wzoru Nr. 2;

2. wzywa rodziców lub prawnych opiekunów do nadesłania: a) metryki urodzenia dziecka, b) metryki chrztu, c) świadectwa szczepienia ospy, a w razie oporu ściąga dokumenty te przymusowo za pośrednictwem władz policyjnych;

3. przesyła wymienione pod 2. dokumenty wraz z arkuszem ewidencyjnym właściwemu lekarzowi powiatowemu z prośbą o ustalenie terminu i miejsca badania dziecka w myśl rozporządzenia pruskiego Ministerstwa Oświaty i Ministerstwa Spraw Węwnętrznych z dnia 11 maja 1912 r. Nr. $\frac{\text{Min. Oświaty U. III. D. 1268}}{\text{Min. Spraw Wewnętrznych I b 518}}$ (Zentralblatt, rocznik 1912, zeszyt 7, str. 485);

4. wzywa rodziców lub prawnych opiekunów, by przedstawili dziecko lekarzowi powiatowemu do zbadania w terminie i miejscu, wyznaczonem przez lekarza powiatowego. (W razie oporu rodziców, względnie prawnych opiekunów należy zarządzić przymusowe doprowadzenie dziecka do lekarza powiatowego przez miejscową władzę policyjną);

5. po dokonanem badaniu odbiera od lekarza powiatowego wszystkie dokumenty dziecka i wypełniony według załączonego wzoru Nr. 3 albo Nr. 4 kwestjonarjusz lekarski (wzory kwestjonarjuszy lekarskich rozesłał Wydział Zdrowia Publicznego przy Pomorskim Urzędzie Wojewódzkim wszystkim PP. Lekarzom Powiatowym przy piśmie z dnia 3. I. 1930 r. Nr. V A. 11555/29);

6. bada dokładnie zebrane dokumenty w celu usunięcia wszelkich niedokładności (np. sprzeczne daty urodzenia, brak podpisu lub pieczęci służbowej lekarza powiatowego, użycie niewłaściwego kwestjonarjusza lekarskiego lub niedokładne wypełnienie tegoż kwestjonarjusza i t. p.);

7. przedkłada Kuratorjum z odpowiednim wnioskiem arkusz ewidencyjny, dokumenty dziecka i kwestjonarjusz lekarski.

Niejednokrotnie rodzice, nie doceniając doniosłości i koniecznej potrzeby szkolenia dzieci czterozmysłowych, uchylają się od tego ustawowego obowiązku i dlatego powinni PP. Inspektorowie stanowczo przeciwdziałać temu i konsekwentnie dążyć do tego, aby każde dziecko czterozmysłowe po osiągnięciu przepisanego wieku rozpoczęło we właściwym czasie obowiązkową naukę specjalną.

III.

Powyższe przepisy nie odnoszą się do dzieci zwyrodniałych lub moralnie zaniedbanych.

Ponieważ jednak pozostawienie dziecka zwyrodniałego lub moralnie zaniedbanego bez odpowiedniego nadzoru wychowawczego niejednokrotnie ujawniło szkodliwe skutki dla dziecka samego i jego otoczenia, powinni PP. Inspektorowie szkolni w każdym indywidualnym wypadku poważnie zastanowić się nad tem, czy nie zalecałoby się wyjęcie takiego dziecka z pod **niedostatecznej** pieczy wychowawczej i przekazanie go do Zakładu Wychowawczego.

W myśl rozporządzenia wykonawczego z dnia 18 grudnia 1900 r. do Ustawy z dnia 2 lipca 1900 r. o przymusowem wychowaniu małoletnich (zbiór Ustaw pruskich strona 264) przysługuje między innemi również nauczycielowi prawo inicjatywy do postawienia wniosku o przymusowe wychowanie małoletnich. Przezorne, lecz stanowcze wykorzystanie tego prawa przez nauczycielstwo w porozumieniu z Inspektorem szkolnym powinno następować przedewszystkiem tam, gdzie zwyrodnienie lub moralne zaniedbanie dzieci uszło uwadze władz administracyjnych.

IV.

Zarządzam, by PP. Inspektorowie szkolni **corocznie w terminie do dnia 20 kwietnia** nadsyłali do Kuratorjum **osobno:**

1. zestawienie statystyczne dzieci umysłowo chorych, względnie ułomnych, zwolnionych od obowiązku szkolnego — **według załączonego wzoru Nr. 5;**

2. wykaz dzieci ociemniałych i w wysokim stopniu słabowidzących, które **do dnia 1 września następnego roku kalendarzowego ukończą szósty rok życia — w dwóch** egzemplarzach — **według załączonego wzoru Nr. 6;**

3. wykaz dzieci głuchoniemych, niemych, głuchych i w wysokim stopniu źle słyszących, które **do dnia 1 września następnego roku kalendarzowego** ukończą **siódmy rok** życia — **w dwóch** egzemplarzach — **według załączonego wzoru Nr. 7;**

4. odrębne dla każdego dziecka wnioski o przekazanie do Zakładu dla Ociemniałych tych dzieci ociemniałych i w wysokim stopniu słabowidzących, które **przed dniem 1 września danego roku kalendarzowego** ukończyły lub ukończą **szósty rok** życia;

5. odrębne dla każdego dziecka wnioski o przekazanie do Zakładu dla Głuchoniemych tych dzieci głuchoniemych, niemych, głuchych i w wysokim stopniu źle słyszących, które **przed dniem 1 września danego roku kalendarzowego** ukończyły lub ukończą **siódmy rok** życia.

Powyżej wymienione sprawozdania należy nadsyłać w jednym terminie, lecz każde przy osobnem piśmie.

W braku powyżej wspomnianych dzieci należy nadsyłać sprawozdania negatywne do każdego z wyżej wymienionych punktów zosobna.

V.

Przy ustalaniu programu ewentualnych **konferencyj powiatowych powinni** PP. Inspektorowie umieszczać w porządku obrad: **„Omówienie przepisów w sprawach szkolenia dzieci anormalnych“.**

VI.

Z chwilą ogłoszenia niniejszej instrukcji tracą moc obowiązującą okólniki Kuratorjum z dnia 5 stycznia 1923 r. Nr. 17393/ex-22, 17 kwietnia 1924 r. Nr. 4145/II-24 i 13 lutego 1926 r. Nr. I 1566/26.

Okólniki z dnia 5 stycznia 1923 r. Nr. 17393/ex-22 i z dnia 13 lutego 1926 Nr. I-1566/26 należy wykreślić w kalendarzu terminowym Inspektora szkolnego, a niniejszą instrukcję zapisać do tego kalendarza, wymieniając jako termin nadsyłania poszczególnych sprawozdań dzień 20 kwietnia.

Załącznik Nr. 1
do Instrukcji Kuratorjum Okr. Szk. Pom. z dnia 2. VI. 1930 r. Nr. I 10516/30.

(Strona zewnętrzna załącznika Nr. 1).

Do wykonania ustawy z dnia 7 sierpnia 1911 roku
o szkoleniu dzieci ociemniałych i głuchoniemych.
(zbiór ustaw pruskich strona 168)

Powiat: ....

Miasto: ....

Wieś: ....

Obszar dworski: ....

WYKAZ

znajdujących się w dniu 1 lutego .... roku w ....

a) dzieci ociemniałych i w wysokim stopniu słabowidzących, które ukończą szósty rok życia do dnia 1 września następnego roku kalendarzowego.

b) dzieci głuchoniemych, niemych, głuchych i w wysokim stopniu źle słyszących, które ukończą siódmy rok życia do dnia 1-go września następnego roku kalendarzowego.

Uwaga: W wykazie tym można podać również te dzieci ociemniałe, w wysokim stopniu słabowidzące, głuchonieme, nieme, głuche i w wysokim stopniu źle słyszące, które osiągną przepisany wiek w okresie do końca listopada przyszłego roku kalendarzowego, o ile rodzice życzą sobie umieszczenia dziecka takiego w Zakładzie o rok wcześniej.

(Strona wewnętrzna załącznika Nr. 1).

Liczba porządkowa	Nazwisko i imię dziecka	Data i miejsce urodzenia dziecka (należy podać również powiat i województwo)	Nazwisko, imiona, zawód i miejsce zamieszkania rodziców	Nazwisko, imię, zawód i miejsce zamieszkania prawnego opiekuna sierot, dzieci nieślubnych i dzieci rodziców, pozbawionych prawa wychowania	Czy: dziecko jest a) zupełnie ociemniałe wzgl. głuchonieme, b) tylko słabowidzące, nieme, głuche lub źle słyszące, c) upośledzenie dziecka jest przyrodzone lub nabyte; jeżeli nabyte, to z jakiej przyczyny	Podać: a) położenie majątkowe dziecka i osób (rodziców), do utrzymania dziecka obowiązanych, b) czy i w jakiej wysokości można korzystać z majątku dziecka lub osób, do utrzymania dziecka obowiązanych w celu pokrywania kosztów utrzymania dziecka w zakładzie	Podać powody, dla których zarząd gminy uważa dziecko za niedostatecznie rozwinięte lub niezdolne do nauczania w zakładzie	Jakiekolwiek potrzebne wzmianki dodatkowe: Kierownika szkoły	Jakiekolwiek potrzebne wzmianki dodatkowe: Inspektora szkolnego
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

pieczęć służbowa i podpis Przełożonego gminy

Załącznik Nr. 2
do Instrukcji Kuratorjum Okr. Szk. Pom. z dnia 2. VI. 1930 r. Nr. I 10516/30.

(Strona zewnętrzna załącznika Nr. 2).

Do wykonania ustawy z dnia 7 sierpnia 1911 roku
o szkoleniu dzieci ociemniałych i głuchoniemych
(zbiór ustaw pruskich strona 168).

ARKUSZ EWIDENCYJNY

dziecka: *) ....

....

imię i nazwisko

*) podać: „ociemniałego, w wysokim stopniu słabowidzącego, głuchoniemego. niemego, głuchego lub w wysokim stopniu źle słyszącego”.

(Strona wewnętrzna załącznika Nr. 2).

Nazwisko i imię dziecka	Data i miejsce urodzenia dziecka (należy podać również powiat i województwo)	Nazwisko, imiona, zawód i miejsce zamieszkania rodziców	Nazwisko, imię, zawód i miejsce zamieszkania prawnego opiekuna sierot, dzieci nieślubnych i dzieci rodziców, pozbawionych prawa wychowania	Czy: dziecko jest a) zupełnie ociemniałe względnie głuchoniemie; b) tylko słabowidzące, nieme, głuche lub źle słyszące; c) upośledzenie dziecka jest przyrodzone lub nabyte, jeżeli nabyte, to z jakiej przyczyny	Podać: a) położenie majątkowe dziecka i osób (rodziców) do utrzymania dziecka obowiązanych; b) czy i do jakiej wysokości można korzystać z majątku dziecka lub osób do utrzymania dziecka zobowiązanych w celu pokrywania kosztów utrzymania dziecka w zakładzie	Podać powody, dla których zarząd gminy uważa dziecko za niedostatecznie rozwinięte lub niezdolne do nauczania w zakładzie	Jakiekolwiek potrzebne wzmianki dodatkowe	
							Kierownika szkoły	Inspektora szkolnego
1	2	3	4	5	6	7	8	9

Uwaga: w kolumnie 3 względnie 4 należy podać dokładny adres rodziców lub prawnego opiekuna.

podpis Inspektora szkolnego.

Załącznik Nr. 3
do Instrukcji Kuratorjum Okr. Szk. Pom. z dnia 2. VI. 1930 r. Nr. I 10516/30.

(Stronica 1 załącznika Nr. 3).

W sprawie stwierdzenia obowiązku szkolnego dzieci **ociemniałych i w wysokim stopniu słabowidzących,** stosownie do ustawy o szkoleniu dzieci ociemniałych i głuchoniemych z dn. 7. VIII. 1911.

KWESTJONARJUSZ DOTYCZĄCY:

(imię i nazwisko) .... urodzonego (ej) dnia ....
w .... zamieszkałego (łej) w ....
powiat .... województwo ....
religji ....
Zatrudnienie rodziców: ojca ....
matki ....

W razie, jeśli rodzice nie żyją, lub nie mają prawa opiekowania się dzieckiem, zawód prawnego zastępcy (opiekuna) ....

1. W jakim wieku wystąpiła ślepota, względnie wysoko posunięte osłabienie widzenia:
   a) wrodzone? ....
   b) w pierwszym roku życia? ....
   c) w którym roku życia? ....
2. Stopień ślepoty:
   a) czy dziecko może jeszcze jasność od ciemności odróżnić? ....
   b) czy może ono jeszcze rozeznawać palce? .... z jakiej odległości? ....
3. Stan przedmiotowy oczu: ....
   (rozpoznanie anatom., np. zmętnienie rogówki, zarośnięcie źrenicy, zanik nerwu wzrokowego, ułomność rozwojowa oka i t. d.)
4. Przyczyna ślepoty: ....
   (rozpoznanie przyczynowe, np. rzeżączkowe zapal. spojówek ocznych u noworodka, błonica, jaglica, jaskra, nowotwory, zranienia z włączeniem zapal. sympat. oka, ospa, odra, płonica, dur, przymiot, nagminne zapal. opon mózgowych i t. d.)
5. Czy operacyjnie jest ślepota uleczalna? ....
6. Czy dziecko cierpi jeszcze na inną ułomność i na jaką? ....

....

7. W szczególności: czy dziecko jest ślepe i głuchonieme? ....
   albo ślepe i słabo słyszące? ....
   albo słabo widzące i głuchonieme? ....
   albo słabo widzące i słabo słyszące? ....
8. Czy dziecko cierpi na jaką ostrą lub przewlekłą chorobę, względnie czy ma skłonność do jednej z nich? ....

(Stronica 2 załącznika Nr. 3).

9. Czy ma blizny po szczepieniu ospy? ....
10. Czy dziecko zanieczyszcza się w czasie snu? ....
za dnia? ....
11. Czy dziecko w odniesieniu do swego wieku jest odpowiednio cieleśnie i umysłowo rozwinięte? ....
12. Jak przeszły mu lata dziecięce? ....
13. Czy dziecko bawi się samo, czy z innemi? ....
14. Czy dziecko uczęszczało do ochronki lub miejscowej szkoły, albo czy pobierało lub pobiera naukę prywatnie, i z jakim wynikiem? ....
15. Czy dziecko jest ślubne, czy nieślubne? ....
16. Czy jego rodzice są (byli) spokrewnieni? ....
a) stryjeczny brat i stryjeczna siostra, cioteczny brat i cioteczna siostra — pierwszego stopnia? ....
b) stryj i bratanica, wuj i siostrzenica? ....
c) siostrzeniec i ciotka? ....
17. Czy dziadkowie są (byli) krewnymi? ....
18. Czy rodzice są (byli) ślepymi lub w wysokim stopniu słabo widzącymi? ....
19. Czy rodzice pomarli?
Kiedy umarł ojciec? .... matka? ....
na jaką chorobę? ....
20. Czy zachodzą u dziadków przypadki wrodzonej lub nabytej ślepoty lub daleko posuniętej słabowzroczności? ....
21. Ile rodzeństwa ma (miało) ślepe dziecko? ....
22. Czy rodzeństwo jest ślepe? .... Jeśli tak, ile (razem z umarłymi)? ....
23. Czy są jeszcze jakie okoliczności, które w danej sprawie mogą mieć ważne znaczenie? ....
24. Czy wskazane jest umieszczenie dziecka w zakładzie dla ociemniałych? .... Czy jest ono zdatne do nauki? ....
Albo czy z innego i jakiego powodu nie nadaje się do przyjęcia do zakładu dla ociemniałych? ....

....

Data badania:

Pieczęć służbowa lekarza powiatowego.

Podpis badającego lekarza powiatowego.

Załącznik Nr. 4
do Instrukcji Kuratorjum Okr. Szk. Pom. z dnia 2. VI. 1930 r. Nr. I 10516/30.

(Sronica 1 załącznika Nr. 4).

W sprawie stwierdzenia obowiązku szkolnego dzieci **głuchoniemych, niemych, głuchych jako też w wysokim stopniu źle słyszących** stosownie do ustawy o szkoleniu dzieci niewidomych i głuchoniemych z dnia 7 sierpnia 1911 r.

KWESTJONARJUSZ DOTYCZĄCY:

(imię i nazwisko): .... urodzonego(nej) dnia ....
w .... zamieszkałego(łej) ....
powiat .... województwo ....
religji ....
Zatrudnienie rodziców: ojca ....
matki ....

W razie, jeśli rodzice nie żyją lub nie mają prawa opiekowania się dzieckiem — zawód prawnego zastępcy (opiekuna) ....

1. Czy głuchota będąca przyczyną głuchoniemoty jest według wywiadów u osób najbliższych dziecku wrodzoną? .... czy nabytą? .... czy też nie mogą one nic o tem pewnego powiedzieć? .... W którym roku życia dziecka otoczenie stwierdziło u niego głuchotę? ....
2. Czy głuchota powstała wskutek nieszczęśliwego wypadku, w szczególności z powodu zranienia głowy (upadek lub uderzenie głowy, oraz głowy przy porodzie kleszczowym)? ....
3. W czasie jakiej, względnie po jakiej bezpośrednio chorobie ujawniła się głuchota? .... (po nagminnem zapal. opon mózgowych, po innych chorobach mózgowych, po płonicy, odrze błonicy, ospie natur., durze brzusznym, kokluszu, grypie, śwince, schorzeniach uszu, czy jakichś innych cierpieniach? ....
4. Czy dziecko słyszy zwyczajną rozmowę blisko ucha, względnie w jakiej odległości od ucha? .... Czy słyszy szept blisko ucha, lub w jakiej odległości? .... Czy też jest zupełnie głuche? ....
5. Czy dziecko jest zupełnie nieme? .... czy też wymawia z własnego popędu pojedyńcze dźwięki i słowa? .... czy tylko ....
6. Czy oprócz głuchoty i niemoty ma ono jeszcze jaką cielesną ułomność i jaką ....
7. Czy dziecko jest głuche i ślepe? .... albo głuche i słabowidzące .... albo źle słyszące i ślepe? .... albo źle słyszące i źle widzące? .... od urodzenia .... od którego roku życia? ....

(Stronica 2 załącznika Nr. 4).

8. Czy cierpi na jaką ostrą chorobę?
9. Czy ma blizny po szczepieniu ospy?
10. Czy widzi dobrze, czy tylko słabo?
11. Czy oko jego jest żywe, cży też bez wyrazu i zdradzające tępość umysłową?
12. Czy dziecko zanieczyszcza się we śnie? za dnia?
13. Czy okazuje ono radość na widok znajomych, obrazów, przedmiotów?
14. Czy bierze udział w zabawach swych rówieśników? Czy też bawi się samo?
15. Czy stara się porozumiewać ze swem otoczeniem zapomocą gestów?
16. Czy chodzi lub chodziło dziecko do miejscowej szkoły lub ochronki i z jakim wynikiem? Czy uczy się prywatnie? Czy nauczyło się czytać i pisać?
17. Czy dziecko stosownie do swego wieku jest cieleśnie i umysłowo odpowiednio rozwinięte? W jakim wieku nauczyło się chodzić?
18. Czy dziecko jest ślubne czy nieślubne?
19. Ile dzieci miała jego matka?
20. Ile dzieci miała matka przed urodzeniem się badanego (nej)? Czy poprzedzały je dzieci nieżywo urodzone, względnie poronienia? ile?
21. Wiek matki przy urodzeniu badanego dziecka? Przebieg ciąży? Przebieg porodu? Rozwiązanie naturalne, czy sztuczne? Karmienie dziecka naturalne, czy sztuczne? Przebieg lat dziecięcych
22. Wiek ojca i matki przy zawarciu małżeństwa?
23. Czy jest (było) pokrewieństwo między rodzicami?
24. Czy dziadkowie są (byli) spokrewieni z sobą (ze strony ojca, względnie matki)? (Co do p. 23 i 24 dokładne dane o stopniu pokrewieństwa)
25. Czy rodzice (ojciec, matka) cierpią (pieli) na głuchoniemotę? wrodzoną? nabytą? na głuchotę? obustronną? jednostronną? na wysokiego stopnia osłabienie słuchu? na gruźlicę? na chorobę umysłową?

(Stronica 4 załącznika Nr. 4).

na kretynizm? .... na kiłę? .... znaki przedmiotowe? .... jakie? .... na retinitis pigmentosa?
....

Czy rodzice pomarli (ojciec, matka)? ....
Kiedy umarł ojciec? .... matka? ....
Na jaką chorobę? ....

26. Ile rodzeństwa urodziło się głuchymi? ....
Ile rodzeństwa było głuchoniemych? ....
Ile rodzeństwa jest jedno, a ile dwustronnie głuchymi? ....
Ile rodzeństwa cierpi na wysoko posunięte osłabienie słuchu? .... na gruźlicę? .... na chorobę umysłową? .... na kretynizm? ....
na kiłę dziedziczną? .... na keretitis diffusa? .... na retinitis pigmentosa? ....
Ile rodzeństwa umarło? .... na jaką chorobę? ....

27. Czy były przypadki u dziadków, ewentualnie u krewnych? (dokładne dane co do pokrewieństwa) wrodzonej głuchoniemoty? .... nabytej głuchoniemoty? ....
głuchoty? .... wysokiego stopnia osłabienia słuchu? .... chorób umysłowych? ....
kretynizmu? ....

28. Jakie jest mieszkanie rodziców? ....
suche? .... wilgotne? ....
słoneczne? ....

29. Czy wskazane jest przyjęcie dziecka do zakładu dla głuchoniemych? ....
czy jest ono zdolne do pobierania nauki? ....
Czy też nie nadaje się do przyjęcia z jakiegoś innego powodu do zakładu dla głuchoniemych? ....
....

Data badania ....

Pieczęć służbowa lekarza powiatowego.

Podpis badającego lekarza powiatowego.

Załącznik Nr. 5 do Instrukcji Kuratorjum Okręgu Szkolnego Pomorskiego z dnia 2. VI. 1930 r. Nr. I. 10516/30.

ZESTAWIENIE STATYSTYCZNE

dzieci umysłowo chorych i ułomnych (kalek), zwolnionych od obowiązku szkolnego
na zasadzie rozporządzenia Ministerstwa B. Dzielnicy Pruskiej
z dnia 10. V. 1920 r. Nr. P. 900/20.

Powiat .... Rok ....

Liczba dzieci:	siedmio-letnich	ośmio-letnich	dziewięcio-letnich	dziesięcio-letnich	jedenasto-letnich	dwunasto-letnich	trzynasto-letnich	czternasto-letnich
umysłowo chorych								
ułomnych (kalek)								
razem:								

Podpis Inspektora szkolnego.

Załącznik Nr. 6
do Instrukcji Kuratorjum Okr. Szk. Pom. z dnia 2. VI. 1930 r. Nr. I 10516/30.

(Strona zewnętrzna załącznika Nr. 6)

Do wykonania ustawy z dnia 7 sierpnia 1911 r.
o szkoleniu dzieci ociemniałych i głuchoniemych
(zbiór ustaw pruskich strona 168)

Powiat: ....

WYKAZ

według stanu z dnia 1 lutego .... roku

dzieci ociemniałych i w wysokim stopniu słabowidzących, które ukończą szósty rok życia do dnia 1 września następnego roku kalendarzowego.

Uwaga: w wykazie tym można podać również te dzieci ociemniałe lub w wysokim stopniu słabowidzące, które ukończą szósty rok życia do końca listopada przyszłego roku kalendarzowego, o ile rodzice życzą sobie umieszczenia dziecka takiego w zakładzie o rok wcześniej.

(Strona wewnętrzna załącznika Nr. 6).

Liczba porządkowa	Nazwisko i imię dziecka	Data i miejsce urodzenia dziecka (należy podać również powiat i województwo)	Nazwisko, imiona, zawód i miejsce zamieszkania rodziców	Nazwisko, imię, zawód i miejsce zamieszkania prawnego opiekuna sierot, dzieci nieślubnych i dzieci rodziców, pozbawionych prawa wychowania	Czy: a) dziecko jest zupełnie ociemniałe, b) tylko w wysokim stopniu słabowidzące, c) upośledzenie dziecka jest przyrodzone lub nabyte, jeśli nabyte to z jakiej przyczyny	Podać: a) położenie majątkowe dziecka i osób (rodziców) do utrzymania dziecka obowiązanych, b) czy i w jakiej wysokości można korzystać z majątku dziecka lub osób do utrzymania dziecka zobowiązanych w celu pokrywania kosztów utrzymania dziecka w zakładzie	Podać powody, dla których zarząd gminy uważa dziecko za niedostatecznie rozwinięte lub niezdolne do nauczania w zakładzie	Jakiekolwiek potrzebne wzmianki dodatkowe: Kierownika szkoły	Jakiekolwiek potrzebne wzmianki dodatkowe: Inspektora szkolnego
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Podpis Inspektora szkolnego.

Załącznik Nr. 7
do Instrukcji Kuratorjum Okr. Szk. Pom. z dnia 2. VI. 1930 r. Nr. I 10516/30.

(Strona zewnętrzna załącznika Nr. 7).

Do wykonania ustawy z dnia 7 sierpnia 1911 r.
o szkoleniu dzieci ociemniałych i głuchoniemych
(zbiór ustaw pruskich strona 168).

Powiat: ....

WYKAZ

według stanu z dnia 1 lutego .... roku

dzieci głuchoniemych, niemych, głuchych i w wysokim stopniu źle słyszących, które ukończą siódmy rok życia do dnia 1 września następnego roku kalendarzowego.

Uwaga: W wykazie tym można podać również te dzieci głuchonieme, nieme, głuche lub w wysokim stopniu źle słyszące, które ukończą siódmy rok życia do końca listopada przyszłego roku kalendarzowego, o ile rodzice życzą sobie umieszczenia dziecka takiego w zakładzie o rok wcześniej.

(Strona wewnętrzna załącznika Nr. 7).

Liczba porządkowa	Nazwisko i imię dziecka	Data i miejsce urodzenia dziecka (należy podać również powiat i województwo	Nazwisko, imiona, zawód i miejsce zamieszkania rodziców	Nazwisko, imię, zawód i miejsce zamieszkania prawnego opiekuna sierot, dzieci nieślubnych i dzieci rodziców, pozbawionych prawa wychowania	Czy: dziecko jest a) zupełnie głuchonieme; b) tylko nieme, głuche lub w wysokim stopniu źle słyszące; c) upośledzenie dziecka jest przyrodzone lub nabyte, jeśli nabyte, to z jakiej przyczyny	Podać: a) położenie majątkowe dziecka i osób (rodziców), do utrzymania dziecka obowiązanych; b) czy i w jakiej wysokości można korzystać z majątku dziecka lub osób, do utrzymania dziecka zobowiązanych w celu pokrywania kosztów utrzymania dziecka w zakładzie	Podać powody, dla których zarząd gminy uważa dziecko za niedostatecznie rozwinięte lub niezdolne do nauczania w zakładzie	Jakiekolwiek potrzebne wzmianki dodatkowe	
								Kierownika szkoły	Inspektora szkolnego
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Podpis Inspektora szkolnego.

Szkolnictwo średnie.

Zakładanie szkół średnich.

Rozporządzenie ministra oświaty i ministra spraw wewnętrznych z dnia 31 stycznia 1835 r.[59])

(Wyciąg).

Żadna gmina, terytorjalna czy szkolna, nie może być zmuszona do zakładania wyższych szkół, których zadanie przekracza cele szkół elementarnych; przeciwnie — zakładanie podobnych instytucyj zależy od własnej inicjatywy Państwa lub od dobrowolnej, uzależnionej od zezwolenia Państwa, fundacji komun względnie innych osób.

W razie założenia takiej wyższej szkoły przez komunę istnieje ta szkoła zgodnie z powszechnem prawem krajowem, część II, tyt. 12, §§ 54[60]) i następne, jako samodzielna z własnemi prawami instytucja pod nadzorem i kierownictwem[61]) władzy państwowej, wobec czego likwidacja takiej szkoły nie może nastąpić wedle swobodnego uznania komuny, lecz zgodnie z powszechnem prawem krajowem, część II, tyt. 6, § 180,[62]) wyłącznie za zgodą Państwa.

Stosunki służbowe nauczycieli niepaństwowych publicznych szkół średnich.[63])

Powszechne Prawo Krajowe.

(Cz. II, tyt. 12).

(Wyciąg).

§ 65. Nauczyciele gimnazjów i innych szkół są uważani za urzędników Państwa....

(Cz. II, tyt. 10).

§ 68. Wszyscy urzędnicy Państwa, którzy nie należą do stanu wojskowego, nazywają się ogólnie funkcjonarjuszami cywilnymi.

---

[59]) Von Kampz. Annalen, tom XIX, str. 154.

[60]) Przepis ten brzmi: „Szkoły i gimnazja, przygotowujące młodzież do studjów wyższych względnie do sztuki i zawodów obywatelskich przez udzielanie jej potrzebnych i pożytecznych wiadomości, posiadają zewnętrzne prawa Korporacyj“.

[61]) W odróżnienia od szkół prywatnych, szkoły średnie (wedle terminologji niemieckiej „wyższe“), zakładane przez komuny i uznane przez Państwo, znajdują się nietylko pod nadzorem, lecz i **kierownictwem** państwowych władz szkolnych. Ten charakter szkolnych zakładów komunalnych odbija się również na stosunkach służbowych zatrudnionych w tych zakładach nauczycieli.

[62]) Przepis ten brzmi: „nawet za zgodą wszystkich swoich członków nie może publiczna spółka być zlikwidowana inaczej, niż za zgodą Państwa”.

[63]) Por. uwagę 61-szą.

§ 69. Wymienieni urzędnicy znajdują się w bezpośredniej służbie Państwa, lub w służbie podporządkowanych Państwu kolegjów, korporacyj i gmin.[64])

Rozporządzenie ministra spraw wewnętrznych i ministra oświaty z dnia 19 kwietnia 1886 r.[65])

(Wyciąg).

Postanowienia ordynacji miejskiej nie stosują się do administrowania wyższemi[66]) szkołami miejskiemi, gdyż szkoły te nie są, jak inne szkoły komunalne, częścią administracji miejskiej, lecz są samoistnemi osobami prawnemi pod patronatem miasta, nauczyciele zaś tych szkół nie mogą być uważani za urzędników komunalnych.[67])

---

[64]) Do tej drugiej kategorji urzędników należą t. zw. urzędnicy pośrednio-państwowi. Urzędnicy pośrednio-państwowi są powoływani przez gminy i zatwierdzani przez Państwo. Por. dekret królewski z dnia 9. XII. 1842 r. — Centralblatt für die gesammte Unterrichts-Verwaltung in Preussen z 1867 r., str. 17).

Z cz. II, tyt. 12, §§ 54 i 65 powszechnego prawa wynika, że nauczyciele miejskich szkół średnich są urzędnikami pośrednio-państwowymi, a nie urzędnikami komunalnymi; służbowo podlegają oni państwowej władzy szkolnej.

[65]) Centralblatt für die gesammte Unterrichts-Verwaltung in Preussen z 1886 r., str. 464

[66]) Zgodnie z terminologją polską — średnich szkół.

[67]) Wobec zmienionych warunków i wygaśnięcia niektórych przepisów jest konieczne unormowanie całokształtu stosunków służbowych nauczycieli miejskich szkół średnich na terenie b. dzielnicy pruskiej. Najłatwiejszą drogą byłaby droga rozporządzeń ministerjalnych, opartych na ustawowem upoważnieniu. Takie upoważnienie przewiduje projekt ustawy o szkołach niepaństwowych (prywatnych).